

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE : RIDDER RENE VICTOR, HOOFDREDACTEUR
E. BOONEN, C. CAENEPEEL
REDACTIEADRES : PROF. MR. RIDDER RENE VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

XXXe Rechtscongres
georganiseerd door de Vlaamse Juristenvereniging
Gent 24 april 1982

GEZIN EN RECHT

Slottoespraak door de congresvoorzitter, prof. dr. M. Storme

Na het boeiend paneeldebate, waarvoor alle verdiensten naar de zes deelnemers gaan, komen wij aan het slot van dit XXXe rechtscongres.

Ik moge vooraf mijn dank in Uw naam richten tot de voorzitters, die de debatten over de uitmuntende preadviezen binnen goede banen hebben geleid, alsook tot de secretarissen, van wie wij vóór 1 mei een volledig rapport met het oog op de publikatie verwachten.

Dank zij het werk van dezen en de medewerking van U allen, gaan wij vanavond naar huis met uitstekende documenten, nieuwe ideeën, maar ook met nieuwe opdrachten.

De Vlaamse Juristenvereniging heeft zich nooit voorgedaan als een wetenschappelijke vereniging, die vrijblijvend interessante problemen bestudeert. Zij was en blijft een vereniging, die niet alleen voor de vernederlandsing van het rechtsleven heeft gestreden, doch blijvend ter beschikking is om t.a.v. de spanningen in onze samenleving oplossingen voor te stellen en mede te helpen realiseren.

Dit geldt ook en vooral op het gebied van de verhoudingen Gezin en Recht, waarover wij het vandaag hebben gehad.

Het gezin, binnen hetwelk interne spanningen kunnen ontstaan, maar dat ook externe spanningen kan opheffen.

Het gezin, dat haven kan zijn in een harteloze wereld (titel van het boek van C. Lash, *Haven in a heartless world: the family besieged*, New York, 1977), maar tevens een haard van onverwacht geweld. Het waren twee dichters die het best deze twee extreme polen hebben verwoord.

Leo Vroman dichtte (*Ons Gezin*):

«Ik heb zulk een zacht gezin,
het zoent en heeft acht benen»

Maar Willem Elsschot antwoordde met het meest schrijnende gedicht uit de Nederlandse letterkunde (*Huwelijk*):

«Maar doodslaan deed hij niet, want tussen droom en daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren».

Het gezin tenslotte dat vandaag op zeer controversiële wijze wordt benaderd en zich middenin het spanningsveld tussen recht en maatschappij bevindt.

Het is niet mijn bedoeling — hoe zou ik het overigens kunnen — een syntheseverslag van deze congresdag voor te brengen. Veeleer zou ik met uw oorlof enkele persoonlijke randnotities willen maken aan het einde van dit druk bijgewoond congres.

Ik moge hierbij uitgaan van de paradoxale situatie dat in de algemene crisis die wij meemaken, wellicht een nieuwe kans wordt gegeven aan het moderne gezin, zoals het door wijlen Willy Delva — hij had hier vandaag bij ons moeten zijn — werd omschreven «de gebonden leefgemeenschap van gelijke partners in ouderlijk dienstbetoon» (zie o.m. «Honderd jaar burgerlijk recht», in *De Vlaamse Conferentie der Balie van Gent, 1873-1973*, blz. 329 e.v.).

In een tijd van onzekerheid kan immers het gezin de stabilisatiezone (A. Toffler) uitmaken, waaraan zovelen behoefte blijken te hebben.

Op een ogenblik dat een verminderde solidariteit de zwaksten treft, de onmondigen, de gehandicapten, de bejaarden, daar kan het gezin voor hen de basissolidariteit herstellen. Want zonder solidariteit wordt de vrijheid uitgehouden en is de gelijkheid een leugen.

In zo'n basisgemeenschap kan de keuzevrijheid voor de partners en speciaal voor de gehuwde vrouw om thuis of buitenshuis te arbeiden worden hersteld. En daar kan de fundamentele gelijkheid van de kinderen, ongeacht hun aanleg en karakter, worden verzekerd. En daar kan ook, door een oplossing van de afstammingsperikelen en een adequate adoptieregeling, een thuis voor kinderen op den dool worden gebouwd.

In een tijd tenslotte waarin de overheid noodgedwongen minder produkten en diensten ter beschikking van de burger zal stellen, wordt de oorspronkelijke verzorgingsfunctie

van het gezin als primaire cel ter bevrediging van de levensbehoeften onafwendbaar hersteld.

Deze kleine gemeenschap zal meteen de voorafbeelding zijn van het door Toffler (*The third wave*) geprezen model van de «prosumer», de producent die tevens consumer is.

Hoe komt het dan, vragen wij ons af, dat desondanks het gezin niet alleen in de verdrukking geraakt, maar bovendien in bepaalde moderne samenlevingen — denk aan Zweden — als een marginaal restverschijnsel van vervlogen tijden wordt beschouwd?

Buiten alle wetenschappelijke of pseudo-wetenschappelijke verklaringen, zou ik durven te stellen dat de fundamentele reden hiervoor is een gebrek aan vertrouwen in de toekomst.

Hebben wij inderdaad onze samenleving niet zo afschrikwekkend gemaakt, dat zij de oerdriften van de mens heeft gedood, zoals de «Lebenstrieb», het transgenerationeel overleven van de groep en de verwezenlijking van onze eeuwigheidsdrang door het scheppen van nieuw leven?

Het is dan ook een illusie van zelfvoldane juristen dat zij door wetten en reglementen deze nefaste ontwikkeling zouden kunnen afremmen, laat staan tot stilstand brengen.

Quid leges sine moribus?

Ik vind het zelfs een veeg teken dat eigenlijk alleen nog het strafrecht een welomlijnd inzicht heeft in het belang van het gezin.

Ik zeg dit niet omdat de overheid ethisch-neutraal zou moeten zijn — integendeel, men denke bv. aan vrede en ontwapening — maar gewoon omdat de wetgeving de weerspiegeling is van wat een volk als menselijk en realiseerbaar beschouwt.

Het is eerst aan de mens zelf om de bestaande ontwikkelingen om te buigen en om door een eigen doelbewuste keuze zichzelf normen op te leggen die de ontregeling van zijn vitale instincten kunnen corrigeren (M. Th. Meulders-Klein, «La personne, la famille et la loi au sortir du XXIème siècle», *J.T.*, 1982, 143, nr. 24).

De mens zal opnieuw zijn weg moeten banen door de woestijn; nadien kan de wetgever de gebaande weg definitief inplanten.

Wij moeten als juristen dan ook de moed hebben te erkennen dat t.a.v. het gezin in een nabije toekomst de traditionele instrumenten voor een te voeren beleid, nl. de wetgeving en de rechtspraak, op dit ogenblik inadekwaat zijn.

Welke wetgeving kan thans op korte termijn, hierbij gestemd op een brede consensus, een coherent gezinsbeleid oriënteren? Ik vrees dat op dit gebied de uitspraak van Cornelis Verhoeven wel eens met de werkelijkheid strookt:

«Stemmen is zoiets als honderd kilometer van de kust in de richting van de zee blazen in de hoop daarmee een schip de wind in de zeilen te bezorgen, een eeuw nadat het laatste zeilschip uit de vaart is genomen» (*Merg en been*, Baarn, 1981, blz. 48).

Ook van een overbelaste nationale rechter, die van geval tot geval zal oordelen «wat het begrip gezin betekent» (sic: *Parlem. St. Senaat*, 1975-76, nr. 683/2, 19) kan men in deze context geen heil verwachten.

Fundamenteel daarentegen blijkt het mij dat wij het vertrouwen in de toekomst zouden trachten te herstellen en dat wij opnieuw, vertrekkend vanuit een kleine basisgemeenschap, zoals het gezin, het «samen willen leven in de wereld van morgen» voorbereiden.

Het gezin, waarin essentiële waarden die noodzakelijk zijn voor het voortbestaan van de mensheid, worden aangeleerd: de solidariteit, de gerechtigheid, de eerbied voor het gegeven woord, de weerbaarheid, de tolerantie en de zin voor verantwoordelijkheid.

Dit voorbereiden, mogelijk maken en stimuleren, zij voor een ieder de meest dringende opgave.

Intussen mogen de juristen evenwel niet blijven stilzitten. Wij moeten voortbouwen op het voorlopig model van de recente wetgeving, correcties aanbrengen, tegenstrijdigheden opheffen, de gezinsontmoedigende onrechtvaardigheden van het fiscaal en het sociaal recht uitroeien...

Of beter nog: wij zouden als juristen moeten zijn, wat die jonge Joodse vrouw Etty Hillesum in een ontroerende slotzin van haar zopas gepubliceerd dagboek schreef, voor ze naar Auschwitz werd gedeporteerd: «Men zou een pleister op vele wonden willen zijn» (*Het verstoorde leven*, *Dagboek 1941-1943*, Haarlem, 1981, blz. 183).

Maar bovendien moeten wij nu reeds, vooruitlopend op wat wij in de toekomst als een nieuw en voor de samenleving noodzakelijk gezinsmodel verwachten, een breed opgezet project ontwerpen, dat in een totaalvisie dit gezinstype juridisch zal structureren. Een project, waaraan niet alleen juristen dienen te werken doch allen die geloven in «The adjustive, protective and supportive function of modern family law» (J. Eekelaar, *Family law and social policy*, Londen, 1978, blz. 44 e.v.): de aanpassende, beschermende en ondersteunende functie van een modern gezinsrecht.

Zo het XXXe rechtscongres te Gent daartoe moge gestimuleerd hebben, zal het als een belangrijk gebeuren in de annalen van onze Vlaamse Juristenvereniging geboekt staan.

Daarvoor zeg ik U allen van harte dank.

Slotwoord door de ondervoorzitter van de Vlaamse Juristenvereniging, emeritus raadsheer A. De Vreese

Het is vandaag de allereerste keer sinds de heroprichting van de Vlaamse Juristenvereniging, dat de Voorzitter van de Vereniging, Ridder René Victor, een Vlaams Rechtscongres niet bijwoont, hier niet het traditionele slotwoord uitsprekt, maar die taak overlaat aan de oudste ondervoorzitter.

Alleen de ernstige ziekte van mevrouw Victor kon onze voorzitter beletten hier aanwezig te zijn.

Het bestuur besliste deze morgen hem een telegram te sturen, aan mevrouw Victor een spoedige beterschap te wensen en haar bloemen te laten bezorgen.

Het zal Voorzitter Victor voorzeker hard zijn gevallen vandaag verstek te moeten laten gaan. Hij is immers met hart en ziel aan «zijn» Vlaamse Juristenvereniging gehecht en men kon het hem telkens aanzien dat hij «glunderde» wanneer hij bij het einde van een geslaagd congres — en dat waren ze tenslotte allemaal — de deelnemers toesprak.

Het valt echter ook aan de leden van het bestuur en aan U allen bijzonder zwaar hem precies vandaag te moeten missen.

Dit Congres moest immers voor de Vlaamse Juristenvereniging en haar Voorzitter een feestdag zijn: het was, zoals U weet, de bedoeling vanavond, tijdens het feestmaal, de 85e verjaardag van onze voorzitter te vieren.

Dit kan nu, spijtig genoeg, niet; maar ik zou deze gelegenheid niet willen laten voorbijgaan zonder enkele van de dingen te zeggen die ik de bedoeling had, vanavond, in een minder ernstig kader dan dat van deze slotvergadering, te zeggen.

Tien jaar gelden werd aan mr. Victor, bij gelegenheid van zijn 75e verjaardag en van zijn vijftigjarig beroepsjubileum, plechtig hulde gebracht. Dat is toen met alle luister gebeurd, tijdens een academische zitting in de grote Assisenzaal van het Antwerpse Justitiepaleis.

Niet minder dan vier redenaars loofden zijn uitzonderlijke verdiensten en hem werd een indrukwekkend «Liber Amicorum» aangeboden.

Vandaag, nu hij 85 jaar «jong» is, zal ik de verdiensten die hij voor de Vlaamse Juristenvereniging die hij nu al 17 jaar lang met groot gezag leidt, heeft vergaard, niet nogmaals in het licht stellen.

Veeleer wens ik onze bewondering en warme sympathie uit te spreken voor de *mens* achter dit alles.

Wie zich rekenschap geeft van de omvang en verscheidenheid van zijn professionele activiteit en van de inzet die deze activiteit kenmerkt — en wie hem niet kent — moet onvermijdelijk denken dat zo iemand alleen een dooernstig man kan zijn, die voor de zonnige kant van het leven zeker geen tijd en waarschijnlijk ook geen oog heeft.

Dat is wel het allerlaatste wat van mr. Victor kan worden gezegd. En precies dat verheugt ons vandaag.

Onze voorzitter is niet alleen een gevoelig mens maar vooral een man die zich mag verheugen in een bijzonder geslaagde levensloop.

Voorerst heeft het leven hem — samen met veel geestdriftig gevoerde strijd — enorm veel voldoening gebracht.

— Hij vocht voor de vernederlandsing van het gerecht en die vernederlandsing is er gekomen.

— Hij zette zich in voor het oprichten van Vlaamse Academiën en die zijn er.

— Hij propageerde «Eigentijdse Rechtsstructuren» en ook die zijn er, zij het wellicht onvolmaakt, gekomen.

— Hij vocht voor een Hof van Beroep te Antwerpen en dat Hof is er.

«Victor» is wel een passende naam voor hem.

Maar vooral als advocaat — en stafhouder van de belangrijkste balie van het Vlaamse land — heeft mr. Victor wel de grootste voldoening gesmaakt.

Aan Jos Florquin zei hij in «Ten huize van...»; «Het beroep van advocaat is een passionant beroep; er is niemand die van zijn beroep houdt zoals ik en ik zou het voor geen ander willen ruilen».

Gelukkig man die dat van zichzelf kan getuigen!

Overigens, ook vandaag nog, op vijftientigjarige leeftijd, verschijnt hij elke dag om 9 u. voor de rechtbank, en staat, op de omslag van het Rechtskundig Weekblad — dat hij vijftig jaar geleden heeft opgericht — nog altijd: «Hoofdredacteur: Mr. Ridder René Victor».

Maar indien hij een gelukkig man is, dan is dit ook omdat hij er een optimistische levenshouding op nahoudt.

Men heeft in hem een neo-kantiaans rechtsfilosoof erkend, maar dat belet niet dat hij als een goed epicurist van verfijnde genoegens houdt en zelfs een vleugje hedonisme hem niet vreemd is.

Hij leeft, als een Vlaams aristocraat, midden in zijn indrukwekkende bibliotheek — waaronder talloze kunstboeken — omringd door zijn prachtige verzameling schilderijen en beeldhouwwerken, onder de hoede van het rustige en vredige Boeddha-beeld dat als een symbool van levenswijshouding boven zijn werktafel troont.

Zelfbewust, maar openhartig en zonder pretentie; strijdlustig en geestdriftig, maar toch bedacht en wijs, kan hij van alles afstand nemen. Maar hij houdt van decorum, ook dat behoort tot zijn levensstijl.

Aan een vriend zei hij dat men, om lang te leven en van het leven te genieten en dus gelukkig te zijn, niet als een monnik moet leven. En hij is van plan dat nog lang vol te houden; zoals de bekende Japanse vioolpedagoog Suzuki zou hij zeggen «I am *only* 85, *yet*», en aan een oud-stagiair die hem onlangs met zijn stralende gezondheid feliciteerde en die hem zei: «Patron, Gij wordt nog 100 jaar», antwoordde hij: «200»!!

Dit alles en nog een paar, meer «ondeugende» dingen, die alleen bij een tafelspeech passen, had ik graag aan onze voorzitter zelf gezegd.

Gelukkig zijn er hier talrijke Antwerpse vrienden van onze voorzitter aanwezig. Zij zullen er wel willen voor zorgen dat hij van deze sympathiebetuiging niet onwetend blijft en er willen aan toevoegen dat deze woorden uit het hart kwamen en dat we hopen dat ze ook hem naar het hart zullen gaan.

Het was de bedoeling hem vanavond een kunstboek aan te bieden. Dit zal hem nu eerstdaags persoonlijk worden ter hand gesteld.

Geachte Vergadering, ik zou ook een ander onderwerp willen aansnijden.

Vandaag is het zeventien jaar geleden dat de Vlaamse Juristenvereniging de taak van de vooroorlogse Bond der Vlaamse Rechtsgeleerden opnieuw opnam, en is het vijftien jaar geleden sinds, op 16 april 1967, het eerste naoorlogse Vlaams Rechtscongres werd georganiseerd. Toen, zoals vandaag, te Gent, en ook toen reeds met als Congresvoorzitter prof. Marcel Storme.

Dit alles is wellicht, voor de Vlaamse Juristenvereniging, een reden tot bezinning.

Niet dat ik de mening zou zijn toegedaan dat de activiteit van de Vlaamse Juristenvereniging aan een grondige wijziging toe is.

Ik meen integendeel dat — door te doen wat ze doet — dit is door het organiseren van tweejaarlijkse Rechtscongressen, met daartussenin de meer beperkte vergaderingen, en door op te treden als pressiegroep telkens als een *Vlaams, juridisch belang* op het spel staat — denk aan «Ei-

gentijde Rechtsstructuren», denk aan de oprichting van het Hof van Beroep te Antwerpen — de Vlaamse Juristenvereniging, zodoende, haar eigen specifieke taak correct erkent en passend waarneemt.

Maar dit belet niet dat vragen kunnen worden gesteld :

— Moeten soms andere initiatieven worden genomen? Wenst men andere accenten te leggen of moeten andere werkmethodes worden aangewend?

— Is er voldoende communicatie tussen niet alleen onze leden, maar ook alle Vlaamse juristen enerzijds en het Bestuur van de Vereniging anderzijds? En, indien deze doorstroming onvoldoende is, hoe kan dit worden verholpen? Wensen de leden meer inspraak, en zo ja, hoe?

Menen de leden, dat het Bestuur — dat een vrij grote stabiliteit vertoont — met jonge krachten moet worden aangevuld?

Dit, geachte Vergadering, zijn natuurlijk geen vragen waarop tussen de zaal en dit podium, hic et nunc, een gesprek kan worden gevoerd.

Maar het zijn ook geen retorische vragen, en ik verzoek de leden van het Bestuur, met aandrang, hun oor te luisteren te leggen naar wat straks tijdens de receptie, of vanavond bij gesprekken aan tafel daarover zal worden gezegd.

Suggesties — mondelinge en schriftelijke — zijn welkom en de som daarvan kan, in een misschien uitgebreide bestuursvergadering, worden besproken en tot resultaten leiden.

Geachte Vergadering, er rest mij nog een dubbele bijzonder aangename taak.

De congresvoorzitter heeft zoëven al degenen die tot het welslagen van dit Congres hebben bijgedragen een welverdiende dank toegestuurd waarbij ik mij, in naam van het Bestuur van de Vlaamse Juristenvereniging, van harte aansluit.

Het is telkens hartverheffend te mogen vaststellen dat zovele gezaghebbende specialisten en voortreffelijke jongeren belangloos hun beste krachten wijden aan het welslagen van deze congressen die, dank zij hun medewerking, op hoog niveau, uitgroeien tot hoogdagen van de Vlaamse Juridische Gemeenschap.

Maar prof. Storme heeft bij zijn dankwoord iemand «vergeten», die hij weliswaar moeilijk had kunnen bedenken, maar die deze dank meer dan wie ook verdiende: namelijk zichzelf!

Waarde professor Marcel Storme, U hebt dit XXXe Vlaams Rechtscongres geconcipeerd, en het thema in zijn verschillende geledingen uitgewerkt. U hebt, samen met Uw medewerkers, het congres voorbereid, de preadviseurs, de sectievoorzitters en de panelleden aangezocht en weten te overhalen. U hebt het Congres een nieuwe dimensie gegeven door het inlassen van een geslaagd paneldebat; U hebt het voorzitterschap van het Congres willen waarnemen en U hebt het Congres met een hoogstaande toespraak besloten. Geen inspanning is U te veel geweest.

Het welslagen van dit belangrijke XXXe Vlaams Rechtscongres is in de allereerste plaats aan U te danken. De Vlaamse Juristenvereniging weet dit naar waarde te schatten, feliciteert U en dankt U van harte.

De tweede aangename taak vervul ik in naam van de heer Decaan De Meyer. Hij nodigt U allen uit tot de receptie die thans in het peristilium hiernaast door de Rechtsfaculteit van de Rijksuniversiteit Gent wordt aangeboden.

Het is de derde maal, Mijnheer de Decaan, dat Uw Faculteit als gastheer van een Congres van de Vlaamse Juristenvereniging optreedt: in 1967, 1974 en opnieuw vandaag.

De Vlaamse Juristenvereniging voelt zich door Uw Faculteit bevoorrecht. Zij is U bijzonder dankbaar voor Uw grote gastvrijheid.

Daarmede verklaar ik het officiële gedeelte van dit XXXe Vlaams Rechtscongres gesloten.

ALGEMEEN VERSLAG VAN HET XXXe RECHTSCONGRES VAN DE VLAAMSE JURISTENVERENIGING

De lange traditie van de Rechtscongressen werd op 24 april 1982 te Gent waardig voortgezet: over het algemene thema «Gezin en Recht» werden sinds maanden preadviezen voorbereid — en gepubliceerd in het «Rechtskundig Weekblad» —, weer eens namen meer dan tweehonderd juristen aan de congresdag deel, de organisatie ervan — dank zij de onvermoeibare inzet van congresvoorzitter prof. Storme en zijn medewerkers — was feilloos.

De voornaamste factor echter om deze traditie recht te laten wedervaren, ontbrak: ridder R. Victor, voorzitter van de Vlaamse Juristenvereniging, kon voor de eerste maal niet aanwezig zijn wegens de gezondheidstoestand van zijn echtgenote. Deze afwezigheid en de droeve reden ervan wierp een schaduw over de congresdag en verdriette velen, des te meer omdat het plan was opgevat bij het banket hulde te brengen aan de voorzitter ter gelegenheid van zijn vijfentachtigste verjaardag en zestig jaar beroepsleven.

Het bestuur besliste dat een telegram zou worden gezonden met de wensen van de vergadering voor haar voorzitter en voor mevrouw Victor.

Professor De Meyer, decaan van de Rechtsfaculteit der Rijksuniversiteit Gent, sprak het welkomstwoord.

Hij verheugde er zich over dat voor de derde maal reeds sinds de naoorlogse herleving van de Rechtscongressen Gent als gaststad kon optreden, en herinnerde eraan dat onlangs de 50e verjaardag van de vervlaamsing van de Gentse Universiteit werd gevierd. Bij die gelegenheid werd hulde gebracht aan het pionierswerk van de voorzitter van de Vlaamse Juristenvereniging, en werd hem de verdienstepening van de Universiteit overhandigd.

Professor De Meyer verzocht emeritus raadsheer De Vreese en emeritus eerste voorzitter Van Parijs aan voorzitter Victor de wensen en de erkentelijkheid van de vergadering te willen overbrengen.

Ten slotte uitte hij zijn hoge waardering voor de kwaliteit van de preadviezen, en wenste de congresvoorzitter alle succes toe.

Professor Storme prees zich gelukkig voor de derde maal een Rechtscongres van de Vlaamse Juristenvereniging te Gent te mogen voorzitten, een vreugde nochtans, getemperd door de afwezigheid van de voorzitter der vereniging.

Door de jaren heen is deze vereniging voor de juristen een plaats gebleven van ontmoeting en van bezinning over fundamentele problemen van de samenleving.

Nadat bij het vorige congres de onderneming als thema werd gekozen, staat ook thans één onderwerp centraal, «Gezin en Recht». Andermaal zijn in de preadviezen raakpunten aangeduid, die door besprekingen in de verschillende secties zullen worden uitgewerkt. Het zou een illusie zijn pasklare oplossingen te verwachten, maar in elk geval zal worden gezocht naar een maatschappijbeeld, dat oriënterend kan zijn voor de toekomst van onze samenleving.

De congresvoorzitter drukte ten slotte zijn bijzondere dank uit aan allen, die deze studiedag mogelijk maakten: decaan De Meyer voor zijn persoonlijke medewerking en die van de Rechtsfaculteit, de preadviseurs, die de basis legden voor de besprekingen, het «Rechtskundig Weekblad», dat deze studies publiceerde, de balies en ondernemingen, die in deze moeilijke economische tijd financiële steun verleenden, en last but not least dr. C. Engels, die zich maandenlang inzette voor de materiële voorbereiding van het congres.

Overeenkomstig het traditionele en beproefde patroon van het verloop van de congresdag werd hierna in zes verschillende vergaderingen met sectievoorzitter en preadviseurs van gedachten gewisseld over meerdere aspecten van het centrale thema, met name het burgerrechtelijk, publiek-, arbeids-, straf- en fiscaalrechtelijk aspect.

Na deze vergaderingen — onderbroken door een lunch in het prachtig gerestaureerde «Het Pand» — werd een paneldebat gehouden over de vraag «Mag, moet of kan in deze materie gelegifereerd worden?» door mevrouw H. Casman, mevrouw Th. Verstichele, mevrouw M. Verrycken en de heren R. Dillemans, J. Hinnekens en A. Vastersavendts.

Uit dit panelgesprek, de standpunten en de discussie bleek zeer nadrukkelijk welke belangrijke plaats aan het gezin als factor voor het doorgeven van een algemeen-menselijke waardenschaal en als kern van juridische ordening en vorming wordt toebedacht.

Nu de familie is afgebouwd tot de kleine entiteit van het gezin, werd gepleit voor dit gezin als centrum van affectiviteit, voor herwaardering van de opvoedende taak ervan, die niet mag worden afgewenteld op externe elementen.

Wijzigingen in het stelsel der sociale zekerheid zullen zich voordoen, mede onder invloed van veranderde economische omstandigheden. De primaire solidariteit van het gezin herleeft, waarbij nieuwsoortige onderhoudsverplichtingen tot stand komen.

De sociale zekerheid zal bij de toedeling van sociale voordelen rekening moeten houden met de reële samenlevingsvorm. Hierbij moet de vraag worden beantwoord hoever de assimilatie van het huwelijk met feitelijke samenlevingsvormen zal strekken, en op welke wijze bescherming van de privacy zal worden gewaarborgd.

De problematiek, door de panelleden in het licht gesteld, werd door congresvoorzitter professor Storme bijzonder indringend verwoord.

In een hooggestemde rede, waarvan de tekst hierboven wordt weergegeven, wees hij op het belang van het gezin als beperkte basisgemeenschap en kern van essentiële waarden ter voorbereiding van het «samen willen leven in de wereld van morgen», en op macht en onmacht van de wetgever tot oriëntering van een coherent gezinsbeleid.

In naam van de vergadering drukte hij zijn dank uit aan de voorzitters en secretarissen van de secties. Deze secretarissen stelden voor elk van de secties een verslag op, waarvan de tekst in dit nummer van het «Rechtskundig Weekblad» wordt afgedrukt.

Het officiële slotwoord werd uitgesproken door emeritus raadsheer De Vreese, eens te meer vooral een woord van hoge waardering, dank en genegenheid van de Vlaamse gemeenschap voor stafhouder ridder R. Victor en bijzonder van de Vlaamse Juristenvereniging voor haar voorzitter.

Maar ook voor degenen die tot het welslagen van dit congres bijdroegen, vooral professor Storme, die zijn traditionele werkkraft en organisatietalent eens te meer volledig inzette en zijn medewerkers gelukkig inspireerde.

Een receptie werd aangeboden door de Rechtsfaculteit.

Tijdens het banket in de stijlvolle Bijloke-abdij zeiden staatsminister De Schrijver, de ondervoorzitters van de vereniging De Vreese en Van Parijs, eredecken Franck humoristische, poëtische en steeds hartelijke woorden van vriendschap en waardering. Hierdoor werd tot slot van deze mooie dag nogmaals bewezen dat een Rechtscongres van de Vlaamse Juristenvereniging niet alleen juristen samenbrengt met voortdurende interesse voor hun beroep, maar ook en misschien bovenal vriendschap tussen mensen bevestigt en vernieuwt.

Magda CLAESEN

VERSLAGEN VAN DE WERKZAAMHEDEN DER ZES SECTIES

Sectie I. — Publiekrecht

1. Onder het voorzitterschap van prof. dr. L.P. Suetens worden de werkzaamheden aangevat met een samenvatting door prof. dr. K. Rimanque en prof. dr. A. Heyvaert van de krachtlijnen van hun preadviezen (zie *R.W.*, 1981-1982, resp. 2197-2220 en 2221-2242).

In de discussie die hierop volgt, wordt uitgebreid aandacht besteed aan het begrip «gezin». Een omschrijving hiervan is immers noodzakelijk, zowel om de precieze draagwijdte van het door art. 8 EVRM gewaarborgde grondrecht te bepalen, als om vreemde gezinsvormen te kunnen toetsen aan ons gezinsmodel.

Dit begrip heeft in iedere rechtsdiscipline (het burgerlijk recht, het sociale-zekerheidsrecht, de verblijfsregeling...)

een andere inhoud. Zeker is dat de jurisprudentie van Straatsburg een ruimere inhoud geeft aan het begrip dan er in ons civiel recht aan wordt gegeven. De vraag rijst dan ook of het mogelijk en/of opportuun is dat, met het oog op de in art. 8 EVRM voorziene eerbiediging van het gezinsleven, voor het gezinsbegrip juridische criteria worden geformuleerd, ten dele onafhankelijk van de civielrechtelijke gezins- en familieordening.

Deze vraag wordt door beide preadviseurs ontkennend beantwoordt. Prof. Rimanque meent dat een dergelijke publiekrechtelijke omschrijving waarin juridische criteria gehanteerd worden, immers onvermijdelijk tot gevolg zou hebben dat bepaalde samenlevingsvormen worden uitgesloten van de door art. 8 EVRM geboden bescherming, hoewel ze bij nader onderzoek toch zouden kunnen worden beschouwd als gezinssamenleving in de zin van art. 8. Steeds moet in concreto, d.w.z. aan de hand van de feitelijke omstandigheden van samenleving en van affectieve en economische lotsverbondenheid, uitgemaakt worden of een werkelijk gezinsleven bestaat.

Prof. Heyvaert sluit zich hierbij aan. Aan de door hem gegeven omschrijving van «het gezin» — zijnde de sociale entiteit gevormd door samenwonende mensen die een particuliere gemeenschappelijk georganiseerde vorm van elementaire sociale zekerheidsvoorziening hebben (beleven) — liggen immers ook feitelijke omstandigheden, en geen juridische criteria, ten grondslag.

Een lid van de sectie merkt daarbij op dat ook steeds meer types van samenwoningsvormen, afwijkend van het wettelijk model, aanspraak maken op erkenning als «beschermde gezinsvorm» in de zin van art. 8 EVRM. Het begrip «gezin» wordt door de Commissie en het Hof te Straatsburg trouwens autonoom, d.w.z. onafhankelijk van de (wettelijke) definities gegeven door het nationale recht der verdragsluitende staten, geïnterpreteerd.

Met verwijzing naar de deontologische kamers in het vrij onderwijs wordt de vraag gesteld naar de wenselijkheid van zulk een «open» begrip van gezinsleven in het licht van de tuchtprocedures; houdt dit immers geen gevaar in voor de rechtszekerheid? Opgemerkt wordt dat in casu meestal geen betwisting bestaat over de kwalificatie van de feitelijke situatie als gezins- of privé-leven. Het is precies de verenigbaarheid, in het licht van de katholieke moraal, van deze situatie met de dienstbetrekking die wordt beoordeeld. Overigens moet worden opgemerkt dat de toetsing aan zgn. «open» begrippen karakteristiek is voor tuchtprocedures.

2. De eerbiediging van het privé- en gezinsleven door de overheid wordt besproken naar aanleiding van twee concrete vragen.

Heeft de overheid het recht, in het licht van het recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven, om de informatie waarover zij in het kader van haar wettelijke opdracht beschikt aan reclamebureau's door te geven, eventueel te verkopen?

Prof. Rimanque maakt hiervoor een onderscheid tussen informatie met een publiek en met een privé-karakter. Op grond van art. 8, lid 2, EVRM is de overheid gerechtigd tot het verzamelen van gegevens over personen mits dit nodig is in een democratische samenleving en geschiedt op basis van een algemene en onpersoonlijke norm. Het verstrekken van die gegevens aan derden is onrechtmatig zo het gaat om gegevens die behoren tot de privé-sfeer. Een lid van de sec-

tie gaat nog verder: de overheid mag dergelijke persoonlijke gegevens enkel doelgebonden verzamelen. Ze mag ze ook alleen maar gebruiken voor dat doel, zelfs al gaat het niet om louter privé-gegevens. In ieder geval, ook als het gaat om gegevens die tot de publieke sfeer behoren, betekent het doorgeven van deze gegevens een bevoegdheidsafwijking.

De tweede vraag luidt of de toepassing van de regel der onverenigbaarheden al dan niet een verboden inmenging door de overheid in het privé- en gezinsleven van haar ambtenaren uitmaakt?

Als algemene regel moet vooropgesteld worden dat het opleggen van beperkingen aan de gezinsituatie van ambtenaren (bijv. i.v.m. het beroep van hun echtgenoot) slechts toegelaten is indien deze beperkingen aan de uitoefening van het grondrecht *noodzakelijk* zijn voor de goede functionering van de openbare dienst. Als voorbeeld hiervan wordt het verbod aangehaald voor de echtgenote van een rechter om handel te drijven. Dit verbod is geïnspireerd door het vrijwaren van de onafhankelijkheid van de rechters.

Het argument dat niemand verplicht wordt om ambtenaar te worden, kan op zichzelf niet leiden tot enige nuttige gevolgtrekking m.b.t. de toelaatbaarheid van beperkingen gesteld aan de uitoefening van het grondrecht.

3. In het kader van de eerbiediging van het gezinsleven door de overheid wordt eveneens gewezen op de grote bevoegdheidsconcentratie bij bepaalde overheidsorganen, bv. bij de O.C.M.W.'s, zeker wanneer hen, zoals voorgesteld door prof. Rimanque, de bevoegdheden van de jeugdbeschermingscomité's worden overgedragen. Door deze concentratie van bevoegdheden (zowel m.b.t. de financiële aspecten van het gezinsleven als m.b.t. de opvoeding van de kinderen), kunnen deze organen een verregaande controle en diepgaande invloed uitoefenen op het gezinsleven. Hierbij kunnen heel wat vraagtekens geplaatst worden.

4. Wegens tijdsgebrek besluit de sectie zich in haar namiddagzitting te beperken tot het onderzoek van de vraag in hoever de rechter de beginselen van het arrest in zake Marckx kan en mag toepassen in afwachting van de aanpassing van de wetgeving. De hierop volgende bespreking sluit nauw aan bij de na het arrest Marckx in de rechtsleer gevoerde discussie (zie F. Rigaux, «La loi condamnée», *J.T.*, 1979, 513-524; M. Bossuyt, «Publiekrechtelijke aspecten van het arrest Marckx», *R.W.*, 1979-80, 929-970; F. Rigaux, «Le droit belge de la filiation après l'arrêt Marckx», *Ann.dr.*, 1979, 369; J. Velu, *Les effets directs des instruments internationaux en matière de droits de l'homme*, Brussel, Swinnen, 1981, 190 p.; A. Heyvaert en H. Willekens, *Beginselen van het gezins- en familierecht na het Marckx-arrest*, Antwerpen, Kluwer, 1981, 142 p.).

Aangezien de oorzaak van de schending van art. 8 EVRM in onze wettelijke bepalingen inzake natuurlijke afstamming ligt, bestaat er in de sectie vanzelfsprekend een consensus nopens de noodzaak van een wetgevend optreden ten einde deze Belgische wetgeving in overeenstemming te brengen met art. 8 EVRM en de daaraan door het arrest Marckx gegeven interpretatie. De wetgever verkeert in de beste positie om te kiezen tussen verschillende mogelijke alternatieven en om te oordelen over de wenselijkheid nog andere — dan de door het Hof expliciet behandelde — normen te wijzigen.

Eveneens bestaat er eensgezindheid over de gehoude-
heid van de rechter om, op straffe van verdere veroordelin-
gen, de door het Hof aan art. 8 EVRM gegeven interpreta-
tie te volgen, voor zover hij dit kan.

Over de vraag in welke mate de rechter de gegeven inter-
pretatie thans reeds kan toepassen, lopen de meningen ech-
ter sterk uiteen.

Sommigen maken een onderscheid tussen positieve en ne-
gatieve verplichtingen die uit het arrest voortvloeien: het
arrest heeft geen rechtstreekse werking in zover het positie-
ve verplichtingen oplegt aan de wetgever en deze hieraan
niet voldaan heeft. Het heeft daarentegen wel rechtstreekse
werking wanneer de wetgever discriminatoire maatregelen
heeft opgelegd. Maar in dit geval kan het arrest enkel toe-
gepast worden indien aan de wetgever geen redelijk alterna-
tief wordt gelaten voor een mogelijke oplossing. Daarenbo-
ven is aan de rechtbanken geen extrapolatie van het arrest
toegelaten buiten de feitelijke grenzen van de casus, nl. de
gezinsrechtelijke relaties van een kind, geboren uit een on-
gehuwde moeder die haar verantwoordelijkheid wenst op te
nemen. De beginselen van het Marckx-arrest mogen dan
ook niet toegepast worden op de vaderlijke afstamming, de
overspelige afstamming en het statuut van de ongehuwde
moeder die niet wenst in te staan voor haar kind.

Volgens anderen hebben de in het arrest Marckx gegeven
beginselen thans wel reeds een weerslag op andere delen
van ons positief recht. Hun opvatting stoelt niet op een
interpretatie of extrapolatie van het arrest, maar bestaat uit
deducties die logische consequenties zijn uit het grondbeg-
insel van het arrest Marckx, nl. dat de bio-genetische band
de afstammingsrelatie met zich brengt. Past men dat begin-
sel niet toe op aanverwante gebieden, dan komt men hier-
door tot nieuwe discriminaties. Indien men bv. uit het
Marckx-arrest niet deduceert dat de opsporing van het va-
derschap thans in alle gevallen toegelaten is, dan betekent
dit een verboden discriminatie qua geslacht: zowel voor de
moederlijke als voor de vaderlijke afstamming geldt de bio-
genetische band.

Uit de verdere discussie, waarbij deze standpunten her-
haald en uitgediept worden, blijkt dat er geen consensus
bereikt kan worden over de huidige stand van ons positief
recht. Dit bevestigt enkel de noodzaak van een snel optre-
den van de wetgever ter zake.

Patrick PEETERS
Jan DE CEUSTER

Sectie II. — Arbeidsrecht

1. Bij haar besprekingen is de vergadering uitgegaan van
twee vaststellingen.

In de eerste plaats is het zo dat het uitvoeren van gezins-
taken, hoe belangrijk deze arbeid economisch ook is, niet
het voorwerp uitmaakt van het arbeidsrecht, dat enkel be-
trekking heeft op arbeid gepresteerd in het kader van een
dienstverhouding.

Anderzijds kon men zich aansluiten bij de vaststelling
van het preadvies van prof. B. Dubois dat het arbeidsrecht,
bepaalde uitzonderingen zoals het geval van de familieon-
dernemingen niet te na gesproken, in beginsel neutraal
staat tegenover het gezin.

2. De vergadering was het erover eens dat de wetgever
bij het uitvaardigen van regelen van arbeidsovereenkom-
stenrecht en van arbeidsreglementering «gezinsbevorde-
rend» zou moeten optreden en zich niet uitsluitend door
economische motieven zou mogen laten leiden.

a. Zo zou kunnen worden gedacht aan verschillende
maatregelen die tot doel hebben bij de *aanwerving* discrimi-
natie te voorkomen ten nadele van personen met gezinslast,
discriminatie die in de praktijk blijkt te bestaan wegens de
weerslag die het hebben van gezinslast op de arbeidsver-
houding kan hebben.

Over de opportuniteit en de economische haalbaarheid
van dergelijke maatregelen bestond in de vergadering even-
wel geen eensgezindheid. Sommigen waren van mening dat
de invoering van bijkomende beschermingsmaatregelen de
tewerkstelling van personen met gezinslast, waarmee in de
regel de vrouwen bedoeld worden, eerder zou afremmen,
zodat veeleer gedacht zou moeten worden de invoering van
een positieve discriminatie die zou bestaan in de verplichte
aanwerving van (een aantal) personen met gezinslast. An-
deren brachten hiertegen evenwel in dat een dergelijke ver-
plichting de rentabiliteit van de onderneming nadelig zou
kunnen beïnvloeden. Ook over andere voorstellen, zoals
fiscale maatregelen die een werknemer met gezinslast de
mogelijkheid zouden moeten bieden in het gezin vervangen
te worden, of een verplichte reïntegratie in de onderneming
na een ontslag om gezinsredenen, kon geen eenstemmigheid
bereikt worden.

b. Wel was de vergadering het erover eens dat de bevor-
dering van het gezin moet inhouden dat bij de vaststelling
van de bij ontslag van meerdere werknemers in acht te ne-
men criteria, de gezinstoestand in aanmerking dient te wor-
den genomen.

Sommigen waren van oordeel dat ook de brugpensioen-
regeling gezinsbevorderend is, in die zin dat een dergelijk
stelsel het mogelijk maakt dat grootouders zich meer met
de opvoeding van hun kleinkinderen gaan inlaten. Het be-
grip gezin wordt alsdan vanzelfsprekend ruimer gezien dan
het moderne kerngezin.

c. Hoewel de vergadering vaststelde dat *deeltijdse arbeid*
vanzelfsprekend een weerslag heeft op het gezinsleven, was
zij het er niet over eens of deeltijdse arbeid steeds gezinsbe-
vorderend is. Bepaalde vormen van deeltijdse arbeid, bv.
dagelijkse prestaties tussen 18.00 u. en 20.00 u., kunnen in-
derdaad eerder gezinsdesintegrerend werken.

Nog belangrijker, althans volgens sommigen, is het dat
deeltijdse arbeid, zelfs al werkt hij gezinsbevorderend, op
andere vlakken negatieve nevenaspecten vertoont. Aldus
zouden door het veralgemenen van deeltijdse arbeidstijdre-
gelingen twee onderscheiden arbeidsmarkten geschapen
worden, waarbij de deeltijdse arbeidsmarkt de facto gro-
tendeels zou worden ingenomen door vrouwen en voorbe-
houden zou blijven voor lagere functies, met de uitvoering
waarvan deeltijdse arbeid verenigbaar is. Voorts zou deel-
tijdse arbeid volgens sommige aanwezigen het bestaande
rollenpatroon bevestigen.

d. Zekere *arbeidstijdregelingen*, zoals nacht arbeid en be-
paalde vormen van ploegenarbeid, zijn zeker niet gezins-
vriendelijk. Daarom moet volgens de vergadering bij het
uitwerken van dergelijke regelingen, die soms om economi-
sche redenen noodzakelijk zijn en ook niet altijd door de

werknemers zelf afgewezen worden, beslist rekening worden gehouden met het gezinsbelang.

De meerderheid van de vergadering was van mening dat het veralgemeend en doorgedreven rekening houden met iedere concrete gezinssituatie zoals b.v. het recht steeds afwezig te zijn tijdens de schoolvakanties, in de bestaande industriële maatschappij moeilijk te verwezenlijken valt.

De vergadering was het erover eens dat een veralgemeende verkorting van de *dagelijkse arbeidsduur* een gezinsbevorderende maatregel zou uitmaken, waarbij in het midden werd gelaten of zulks met of zonder behoud van loon zou dienen te worden gerealiseerd.

W. VAN EECKHOUTTE

Sectie III. — Sociaal recht

Wegens de versmelting van de sectievergaderingen arbeidsrecht en sociaal recht — het congressthema indachtig zouden we bijna kunnen spreken van een gezinshereniging van de twee familiaal verwante rechtstakken — diende de discussie over het thema gezin en sociaal recht (sociale zekerheid) zich noodgedwongen tot de namiddagzitting te beperken.

De discussie spitste zich toe op de volgende vraagpunten, die tijdens de uiteenzetting van verslaggever dr. P. Senaev ter berde waren gebracht.

In de eerste plaats werd gedebatteerd over het probleem hoe aan de solidariteit in het stelsel van sociale zekerheid gestalte moest worden gegeven, nu men zich ter zake voor enorme financiële moeilijkheden geplaatst ziet. Met name werd de vraag gesteld of het individueel recht op prestaties, en specifiek op vervangingsinkomens, gehandhaafd moet blijven, dan wel of bij de toekenning van de sociale uitkeringen rekening dient te worden gehouden met de gezinsinkomsten.

De tendens om met de financiële gezinssituatie rekening te houden is in diverse reglementeringen aanwijsbaar, maar komt het duidelijkst tot uiting in de recente wijzigingen in de werkloosheidsreglementering (K.B. 24 december 1980 en K.B. 30 maart 1982). In deze contributieve sector werd een vergaande fragmentering doorgevoerd tussen verschillende gezinscategorieën, een opdeling die hoofdzakelijk gebaseerd werd op de inkomenspositie van het gezin.

De deelnemers aan de sectie waren van oordeel dat de financiële moeilijkheden van de sociale zekerheid de wetgever noopten tot een meer selectieve aanpak, waarbij de financiële draagkracht van de gezinnen in ogenschouw dient te worden genomen.

Men was echter de mening toegedaan dat de individuele aanspraken op sociale uitkeringen niet door de sociale wetgever afgebouwd mochten worden door het sluiks invoeren van allerlei gezinscategorieën, waarbij wordt nagegaan of in het gezin van de uitkeringsgerechtigde nog andere beroeps- of vervangingsinkomens aanwezig zijn. Zulk een aanpak leidt onvermijdelijk tot bepaalde onbillijkheden, hetgeen o.m. gebleken is uit de toepassing van het begrip gezinslast in de ziekte- en invaliditeitsverzekering (K.B. 23 januari 1980), dat onlangs noodgedwongen diende te worden aangepast. In de sectie kwam men tot een ruime consensus om de nodige besparingen en correcties veeleer door te voeren via de fiscaliteit, dan via een verruimde gezinsso-

lidariteit. Aan de hand van enkele concrete voorbeelden, o.m. in verband met werkloze jongeren, werd aangetoond dat deze optie wellicht minder nadelige gevolgen zal hebben voor het gezin.

Vervolgens werd het tweede discussiethema aangevat. Dit handelde over de vraag of het huwelijk en het niet-overspelig concubinaat in het sociaal recht al dan niet op gelijke voet behandeld moeten worden. Uit het verslag was gebleken dat er nogal wat verschilpunten bestaan, voornamelijk in de pensioensector. Zo hebben concubines waarvan de partner overlijdt geen recht op een overlevingspensioen. Anderzijds worden, volgens de verslaggever, weduwen die een overlevingspensioen genieten en die een nieuwe levenspartner vinden a.h.w. aangezet om in concubinaat te gaan leven, aangezien het overlevingspensioen bij een tweede huwelijk komt te vervallen. Bij de discussie over dit thema werd ook het vraagpunt betrokken of er geen grotere eenheid moet worden nagestreefd tussen het burgerlijk en het sociaal recht.

Volgens sommigen zou het sociaal recht zich moeten schikken naar de regels van het burgerlijk recht. Aangezien dit het concubinaat nog steeds strijdig bevindt met de openbare orde, zou het concubinaat in het sociaal recht moeten worden gepenaliseerd.

Het merendeel van de leden van de discussiegroep was het met deze zienswijze niet eens. Zij plaatsten de discussie op een ander vlak en wezen erop dat burgerlijk en sociaal recht teleologisch bekeken een verschillende functie en identiteit hebben: het burgerlijk recht bevat de fundamentele regels i.v.m. de ordening van de maatschappij terwijl het sociaal recht erop gericht is bestaanszekerheid te verschaffen waar dit economisch nodig is. Gelet op de functie van het sociaal recht zouden er geen discriminaties mogen zijn ten aanzien van het concubinaat.

De verslaggever haakte hierop in en meende dat deze zienswijze enigszins moest worden gerelativeerd. Hij stelde dat in het burgerlijk recht het aantal bepalingen van morele orde uiterst miniem is, en dat het grootste deel van de bepalingen inzake familierecht integendeel utilitaristisch van inslag is. Hierbij werd verwezen naar de regels i.v.m. de onderhoudsplicht.

Als reactie op het standpunt dat de sociale zekerheid als zodanig onverschillig zou moeten staan t.a.v. de verschillende samenlevingsvormen intervenieerde iemand met de stelling dat een gelijkstelling van concubinaat met het wettelijk huwelijk in feite toch zou neerkomen op een bevoordeling van het concubinaat, aangezien concubinerenden niet door bepaalde regels gebonden zijn.

Na de verschillende zienswijzen gewikt en gewogen te hebben kwam de vergadering tot de meerderheidsopvatting dat in het sociaal recht het concubinaat en het huwelijk op voet van gelijkheid mogen worden gebracht, op voorwaarde dat deze gelijkschakeling neutraal gebeurt. Hiermee werd bedoeld dat een eventuele gelijkstelling consequent en in een dubbele richting zou moeten worden doorgevoerd. Deze mag niet alleen gericht zijn op het aanbrengen van verbeteringen in de sociale rechtspositie van concubinerenden, maar moet ook leiden tot het uitschakelen van bepalingen waarin de gehuwden worden gediscrimineerd. Het werd trouwens onrechtvaardig geacht dat wettelijke huwelijkspartners op sommige punten een nadeliger statuut zouden hebben dan concubinerenden. Ten einde te voorkomen

dat personen zich enkel op hun concubinaat zouden beroepen wanneer dit voor hen gunstig uitkomt, werd aangedrongen op een zekere regeling van het concubinaat. Hierbij werd o.m. gedacht aan een soort registratieprocedure.

Dat het thema gezin en sociale zekerheid heel wat discussiestof bevat kwam tijdens het paneldebat nog extra tot uiting.

Jo DE COCK

Sectie IV. — Burgerlijk recht

De sectie besprak, aan de hand van verslagen van mevr. Puelinckx-Coene en de heren Gerlo en Traest, de recente tendensen in het gezinsrecht. De besproken thema's omtrent huwelijk en echtscheiding, het nieuwe erfrecht en de op til zijnde ommekeer in het afstammingsrecht werden achtereenvolgens besproken met de talrijke deelnemers.

De vaststelling dat in de huidige samenleving de instelling van het huwelijk onderbedeeld wordt ten opzichte van het concubinaat, werd als rode draad in de diverse discussies steeds weer aangehaald.

Onder de deelnemers bestond er een vrij algemene consensus over de taak die de wetgever wacht, namelijk het huwelijk als hoeksteen van de maatschappij in eer te herstellen.

De kernvraag welke in het eerste deel van de discussie werd aangesneden, spitte zich toe op het zoeken naar adequate maatregelen die het huwelijk nieuw leven kunnen inblazen.

Rapporteur Gerlo meent dat vooral heil dient te worden gezocht in het ernstiger opvatten van de toegang tot het huwelijk. Hij stelt in zijn preadvies voor, de leeftijdsgrens van de beide huwelijkskandidaten op achttien jaar te brengen. Diverse deelnemers zagen hierin nog geen voldoende garantie. Als randbemerking werd in het kader van de vereiste toestemming van de ouders opgemerkt, dat de thans bij de wet geregelde procedure van de «eerbiedige akte» zeer omslachtig, doch weinig efficiënt is. Hierbij werd opgemerkt dat het geven van toestemming tot het voorgenomen huwelijk niet meer van deze tijd is. Zodra de partners enige tegenkanting van hun ouders ondervinden, gaan ze gewoon in concubinaat leven.

Om het huwelijk opnieuw als cel van de gemeenschap te organiseren zag de meerderheid van de aanwezigen meer heil in een aanpassing van het echtscheidingsrecht. De mening werd naar voren gebracht dat het huwelijk aan belangstelling kan winnen indien de wijze van ontbinding — de uitgangspoort — zou worden versoepeld. Het wetsvoorstel om bij echtscheiding op grond van een feitelijke scheiding de termijn van tien jaar tot vijf jaar te reduceren werd als een stap in de goede richting gezien. Het thans bestaande strakke echtscheidingsrecht werkt enerzijds de feitelijke scheiding en anderzijds het leven in concubinaat in de hand. Leven in concubinaat wordt niet steeds beleefd als een contestatie tegen het gevestigde huwelijk, maar wordt dikwijls als een noodoplossing ervaren wanneer juridische hinderpalen zich tegen een tweede huwelijk verzetten. Het concubinaat wint evenwel niet alleen veld door de bestaande strenge echtscheidingsregeling. Het feitelijk samenleven wordt door diverse sociale en fiscale voordelen in de hand gewerkt.

Hier is een belangrijke taak voor de wetgever weggelegd. Het huwelijk kan weer worden bevorderd door de sociale en fiscale wantoestanden weg te werken. Volgens bepaalde deelnemers is de taak van de wetgever hier nog niet ten einde. Het concubinaat zou als nieuwe samelevingsvorm eveneens moeten worden georganiseerd, waarbij de feitelijk samenlevende partners ook rechten en verplichtingen jegens elkaar zouden kunnen doen gelden.

De nieuwe wet betreffende het erfrecht van de langstlevende echtgenoot werd door de meeste deelnemers geacht een welkome verbetering te zijn. Ondanks het feit dat in het wetsvoorstel van Vranckx maar met een beperkte familie rekening werd gehouden, heeft de senaatscommissie de traditionele familie (met verwantschap tot de vierde graad) in ere hersteld. De bedenking werd gemaakt of het in het kader van een gezinsvriendelijke politiek niet aangewezen was de verre familieleden elke aanspraak op een deel van de nalatenschap te ontnemen. Opgemerkt zij dat de wetgever in de nieuwe wet van 14 mei 1981 zekere pogingen ondernomen heeft om de gezinsleden te bevoordelen; men denke hierbij aan het afschaffen van de reserve der ascendenten wanneer deze in samenloop komen met de langstlevende echtgenoot.

Aan de hand van de vraag of het vruchtgebruik dat de langstlevende onder de oude wet heeft verkregen, al of niet komt te vervallen wanneer zij opnieuw in het huwelijk treedt, werd de materie van het overgangsrecht besproken. Het antwoord op deze vraag is afhankelijk van het feit of men het «verval van het vruchtgebruik bij een tweede huwelijk» al dan niet als een wezenskenmerk van de oude wet gaat beschouwen. Zo ja, dan wordt deze materie door de oude wet geregeld en zal een tweede huwelijk het verval van het vruchtgebruik met zich meebrengen. Wordt het verval daarentegen als een toekomstig gevolg van het, onder de oude wet, ontstane vruchtgebruik beschouwd, dan zal de nieuwe wet worden toegepast. Dit betekent dat ondanks een tweede huwelijk de echtgenoot zijn vruchtgebruik blijft behouden. De meeste deelnemers waren voorstander van de tweede oplossing.

De verruimde mogelijkheid tot omzetting, zoals geregeld in de nieuwe wet, werd door diverse deelnemers vrij sceptisch onthaald. Niet alleen blijken de omzettingcriteria te vaag omschreven te zijn in de wet zelf, maar ook aan de rechters en notarissen worden weinig richtlijnen gegeven zodat de kans op rechtsonzekerheid niet denkbeeldig is. Tevens werd de bedenking geuit dat de verruimde mogelijkheid tot omzetting in zekere mate de gezinsbanden kan schaden. Terwijl men vroeger in onverdeeldheid bleef tussen de overlevende ouder en de kinderen, kan het nieuwe omzettingsrecht het omgekeerde resultaat bewerkstelligen.

Rapporteur Traest heeft de deelnemers aan de hand van een korte en duidelijke uiteenzetting, wegwijs trachten te maken in het wetsvoorstel tot wijziging van het bestaande afstammingsrecht. Hier moge er mee worden volstaan te verwijzen naar zijn preadvies (zie *R.W.*, 1981-82, 2329-2344).

Deze introductie werd gevolgd door een forumbespreking. De wetgever heeft met het Marckx-arrest rekening moeten houden bij het ontwerpen van het nieuwe afstammingsrecht. De gelijkschakeling van de wettige, de natuurlijk erkende, de bloedschendige en de overspelige kinderen werd door de vergadering als een zeer ingrijpende omme-

keer beschouwd. Nu de man die de vader is of wil zijn van een overspelig kind, de mogelijkheid heeft dit kind als het zijne te erkennen, is het gevaar voor polygamie niet meer denkbeeldig. Om het gevaar verbonden aan de occulte erkenning door de man wat te verminderen werd voorgesteld dat de moeder, in het belang van het kind, zich tegen een dergelijke erkenning moet kunnen verzetten. Ten einde het gevaar van verwisseling of onderschuiving van de baby's tegen te gaan, werd voorgesteld de termijn van aangifte van geboorte te verlengen, zodat de moeder zelf haar kind zou kunnen aangeven.

De bespreking werd afgesloten met een opmerking die, in het kader van het congressthema, zeker nog stof voor een latere discussie kan geven. Als het voorstel betreffende de afstamming wet zou worden, dan zouden de kinderen verwekt in een concubinaatsverhouding in geen enkel opzicht nog benadeeld worden in vergelijking met de wettige kinderen. Zal op dat ogenblik het huwelijk niet voorgoed het onderspit moeten delven tegenover het leven in concubinaat?

Marleen HEYMANS

Sectie V. — Strafrecht

Ter inleiding van de discussie gaf de preadviseur, prof. dr. A. De Nauw, een korte toelichting bij zijn verslag (*R.W.*, 1981-82, 2345-2370). Alvorens de bespreking ten gronde aan te vatten werd eerst de vraag gesteld hoe het «gezinsstrafrecht», nl. het geheel der strafrechtelijke normen rond de maatschappelijke waarde «gezin», inhoudelijk dient te worden afgebakend. Inderdaad, bij het overlopen van titel VII van boek II van het Strafwetboek (misdaden en wanbedrijven tegen de orde der familie en de openbare zedelijkheid) kan men vaststellen dat hierin ook misdrijven voorkomen die raakvlakken vertonen met andere strafrechtelijke categorieën, terwijl er anderzijds ook misdrijven zijn, zoals bv. vadermoord of kindermoord, die onder de «gezinsdelicten» zouden kunnen worden gerekend, maar die niet in bedoelde titel van het Strafwetboek werden ondergebracht.

Meer concreet rees de vraag of het misdrijf abortus, ongeacht het probleem van de wenselijkheid van het behoud der bestaande incriminatie, als een «gezinsdelict» dan wel als een «levensdelict» dient te worden gerangschikt. Zonder hierover een volledige eensgezindheid te bereiken was de vergadering van mening dat het misdrijf vruchtafdrijving weliswaar talrijke raakvlakken vertoont met het gezinsstrafrecht maar dat het niet kan worden beschouwd als een delict dat hoofdzakelijk in die categorie thuishoort. Derhalve werd besloten het thema voorlopig uit de discussie te bannen.

Vervolgens werd ingegaan op de primordiale vraag welke waarden uit gezins- en familierecht strafrechtelijk dienen te worden beschermd. Deze vraag werd concreet onderzocht aan de hand van een overzicht van de verschillende bestaande strafbaarstellingen uit het Strafwetboek. Hierbij werd telkens nagegaan of het wenselijk en noodzakelijk was de waarde die aan het betrokken misdrijf ten gronde ligt, strafrechtelijk te sanctioneren.

Als criterium werd het *criterium van de doeltreffendheid* vooropgesteld, m.a.w. de vraag of de strafrechtelijke sanc-

tie het probleem op een adequate wijze kan oplossen. Indien dit niet het geval blijkt te zijn, dan is het wenselijk de strafrechtelijke sanctionering te laten varen, of m.a.w. het misdrijf te decriminaliseren.

De toepassing van dit criterium op het misdrijf *overspel* leidde tot de unanieme conclusie dat penale sancties inzake overspel geen enkele doelmatigheid kunnen hebben t.a.v. de oplossing van het relatieprobleem tussen de betrokken huwelijkspartners en dat het bijgevolg wenselijk zou zijn het overspel te decriminaliseren. Wel werd erop gewezen dat, in het kader van de huidige wetgeving op de echtscheiding, zou moeten worden gezocht naar andere, niet-strafrechtelijke middelen om overspel vast te stellen. Voorgesteld werd o.a. overspel te doen vaststellen, niet door de parketten maar door de gerechtsdeurwaarders. Dit zou een wijziging van het statuut van deze laatste vereisen.

De toepassing van het criterium doelmatigheid op het misdrijf *familieverlating* leidde tot de conclusie dat het wenselijk is de bestaande maatregelen te behouden. De strafrechtelijke handhaving van dit delict in de praktijk is bevredigend. Ook voor het misdrijf *kinderverlating* werd geoordeeld dat het wenselijk is de bestaande strafrechtelijke sanctionering te handhaven. De vraag werd gesteld of het niet mogelijk zou zijn een alternatieve sanctioneringswijze te bedenken, die al dan niet gepaard zou kunnen gaan met de strafrechtelijke handhaving. Gedacht werd aan de bevoegdheid van de jeugdrechtbanken om, naar Engels model, «injunctions» op te leggen die, in geval van niet-naleving tot penale sancties aanleiding zouden kunnen geven (contempt of court).

Wat betreft de bestraffing van het misdrijf *bigamie*, werd de vraag gesteld of de strafwet geen rekening moet houden met het feit dat onze Westerse maatschappijen steeds meer naar multi-rationale en multi-culturele maatschappijen evolueren. Hierin bevinden zich bepaalde bevolkingsgroepen die bigamie als een normaal cultuurpatroon ervaren. Daarnaast werd gewezen op de geringe frequentie van het misdrijf in de praktijk, mede door het feit dat bigamie als een ogenblikkelijk, en niet als een aflopend misdrijf wordt beschouwd. De vraag werd gesteld of de bestaande burgerlijke sanctie, nl. de nietigheid van het tweede huwelijk, niet volstaat en of het derhalve niet wenselijk zou zijn de strafrechtelijke sanctionering te laten varen. Uit de discussie bleek echter dat de standpunten hierover zeer sterk uit elkaar liepen. Terwijl sommigen voorstander waren van een volledige decriminalisering van de bigamie, waren anderen sterk gekant tegen de verwijdering van dit misdrijf uit het strafrecht omdat zij van oordeel waren dat de maatschappelijke waarde die aan deze incriminatie ten grondslag ligt, nl. de monogamie, strafrechtelijk dient te worden beschermd.

Ten slotte werd nog zeer in het kort gehandeld over het *dwarsbomen van de maatregelen over de bewaring van de minderjarige*. Men was het erover eens dat het wenselijk is de bestaande incriminaties te behouden en eventueel nog uit te breiden tot *alle* beslissingen getroffen over de bewaring van een minderjarige.

Chris VAN DEN WIJNGAERT

SECTIE VI. - Fiscaal Recht

1. Na een korte toelichting door prof. dr. F. Vaninstendaël bij zijn preadvies over de gezinsfiscaliteit (*R.W.*, 1981-82, 2371-2390) pleitte de meerderheid van de vergadering voor de *neutraliteit van het belastingrecht* ten aanzien van het gezin, en vooral op deze drie vlakken:

- het fiscaal recht moet neutraal zijn t.a.v. de juridische vorm van samenleven; voor het huwelijk mag geen fiscale prijs verschuldigd zijn;

- het belastingrecht moet eveneens neutraal zijn t.a.v. de juridische gevolgen van het huwelijk; dit houdt in dat de uitgaven voor de opvoeding en het onderhoud van de kinderen niet gezien worden als een loutere besteding van het verworven inkomen, maar dat integendeel rekening wordt gehouden met de verminderde draagkracht die het gevolg is van deze kosten;

- de neutraliteit dient tevens te worden gewaarborgd in de fiscale procedure; uitdrukkelijk zou in de fiscale wetgeving moeten worden vastgelegd dat de gehuwde vrouw over evenveel fiscale rechten beschikt als haar echtgenoot.

De vergadering merkte op dat in het preadvies vooral gepleit wordt voor een neutraal stelsel van personenbelasting; deze neutraliteit zou zij evenwel duidelijk willen uitbreiden tot de fiscaliteit in haar geheel.

2. De vergadering volgde eveneens de preadviseur om het «afgeleid inkomen» in aanmerking te nemen bij het bepalen van de draagkracht van het gezin. Afgeleide inkomsten zijn de inkomsten die hun oorsprong vinden in sociale voorzieningen of in het familierecht, zoals de vervangingsinkomsten en de onderhoudsgelden.

3. De voorzitter van de vergadering, prof. dr. E. Krings, stelde vervolgens de vraag of de opbrengst van de huishoudelijke activiteiten in de belastbare grondslag dienen te worden opgenomen. Volgens de preadviseur bestaat daarvoor op dit ogenblik onvoldoende maatschappelijke consensus; bovendien is er onder de belastingtheoretici geen eensgezindheid over dit punt, dat trouwens deel uitmaakt van de ruimere vraag of de opbrengst van vrije tijd en zelfwerkzaamheid aan belasting moet worden onderworpen.

Verscheidene commissieleden wezen erop dat de toekenning van het bijzonder abattement van 56.000 fr. aan een gezin waarin de beide echtgenoten een beroepsactiviteit uitoefenen, een onrechtstreekse taxatie betekent van de opbrengst van de huishoudelijke arbeid in gezinnen met slechts één beroepsinkomen.

Hierop werd geantwoord dat de wetgever in 1962 deze bijzondere aftrek van 56.000 fr. niet had ingevoerd om in bepaalde gezinnen een inkomstenbesparing te belasten, maar wel om de meer-uitgaven te compenseren die gehuwden met twee beroepsinkomens moeten dragen als gevolg van hun beroepssituatie (b.v. de kosten voor de bewaking en de opvoeding van de kinderen; de kosten voor hulp in de huishouding).

4. Met als uitgangspunt de aanvaarde neutraliteit van het belastingrecht t.a.v. de gevolgen van het huwelijk, moet volgens de vergadering rekening worden gehouden met de kosten van de opvoeding en het onderhoud van de kinderen en meer algemeen, met de specifieke kosten die het verwerken van twee beroepsinkomens met zich meebrengt. Verschil van mening was er echter over de manier waarop dit moet worden gerealiseerd; samengevat werden deze drie voorstellen gedaan:

a) aftrek van de *werkelijk gedane uitgaven* die het verwerven van twee beroepsinkomens met zich mee brengt; gezien het aantal en de aard van de uitgaven sterk zullen verschillen van gezin tot gezin, meenden sommigen dat in dit voorstel het gevaar schuilt van een uitzichtloze discussie tussen de administratie en de belastingplichtige; de noodzakelijke controle van deze uitgaven door de administratie kan bovendien nog voor een aantal praktische moeilijkheden zorgen;

b) de aftrek van een *forfaitair of procentueel* bepaald bedrag zou de praktische moeilijkheden van het eerste voorstel vermijden; in feite wordt dit systeem op dit ogenblik toegepast, aangezien een gezin met twee beroepsinkomens een eenvormig bepaalde aftrek geniet van 56.000 fr.; niettemin pleitten de voorstanders van dit voorstel voor een *gemoduleerd* forfaitair bedrag, volgens de gezinstoestand;

c) aangezien de aftrek van zowel de werkelijk gedane uitgaven als de forfaitair bepaalde uitgaven afhankelijk zijn van de grootte van het beroepsinkomen, dat mogelijk reeds grotendeels opgebruikt wordt door de eigenlijke bedrijfsuitgaven, stelden sommigen voor aan de gezinnen een *belastingkrediet* toe te kennen; dit betekent een vermindering van de verschuldigde belasting in plaats van een vermindering van het belastbaar inkomen.

5. In het licht van de vooropgestelde neutraliteit van de belasting t.a.v. het gezin en de gezinsgrootte, besloot de vergadering ten slotte dat de bestaande tariefstructuur dient te worden aangepast.

Een socio-vitaal minimum, bepaald volgens de gezinsgrootte, moet zoals nu van belasting vrijgesteld blijven.

Het inkomen dat boven dit socio-vitaal minimum uitstijgt, dient te worden belast met het besef dat de draagkracht van het inkomen boven het belastingvrije minimum even groot is voor elk gezin. Volgens de huidige tariefstructuur betaalt een alleenstaande op 1.000 fr. die zijn belastingvrij minimum (100.000 fr.) overtreft 24,10%; een gezin met vier kinderen betaalt op 1.000 fr. boven het vrijgestelde minimum (268.919 fr.) 34,75%; bij een gezin met acht kinderen is het vrijgesteld minimum bepaald op 748.000 fr., zodat de inkomsten die daarop volgen al vlug met een tarief van 47,5% bezwaard worden. De vergadering sloot zich dan ook aan bij de door de preadviseur voorgestelde tariefwijziging waarbij een inkomen met een gelijke draagkracht tegen hetzelfde tarief wordt belast.

Luc MAES

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 6 APRIL 1982

Voorzitter: de h. Châtel

Raadsheer-rapporteur: de h. Matthijs

Advocaat-generaal: de h. Krings

Gemeentebelasting — Bezwaarschrift — Bestendige deputatie — Taak.

Wanneer de bestendige deputatie uitspraak doet over een bezwaarschrift tegen een directe gemeentebelasting, heeft zij niet alleen de macht maar ook de verplichting de werkelijke grondslag van de belasting vast te stellen en eventueel een andere verordening aan te wijzen dan die waarop de gemeente zich verkeerdelijk beroept, mits de aanslag op grond van de werkelijk toepasselijke verordening verantwoord is.

J. t/ Gemeente Lennik

Gelet op de bestreden beslissing, op 2 juli 1981 door de Bestendige Deputatie van de Provincieraad van Brabant gegeven;

Over het middel, hieruit afgeleid dat de gemeenteraad van Lennik op 21 maart 1972 een rechtstreekse jaarlijkse belasting heeft ingevoerd, waarbij de door verweerster gedane kosten worden teruggevorderd ten laste van de al dan niet aangelande eigendommen, gelegen langs openbare wegen of gedeelten van openbare wegen, waarin grondwerken en wegbedekking worden uitgevoerd, trottoirbanden geplaatst of welke uitrusting ook worden aangebracht; krachtens artikel 15 van dit reglement hetzelfde toepasselijk is op de werken waarvan de voltooiing gelegen is tijdens de dienstjaren 1972 tot 1974; verweerster tijdens de dienstjaren 1972 tot 1974 werken heeft uitgevoerd aan de Gustaaf Van der Steenstraat aldaar, waarlangs eisers eigendom gelegen is, werken waarvan de voltooiing werd vastgesteld bij besluit van het college van burgemeester en schepenen op 20 december 1972; de bevoegde gewestelijke ontvanger op 11 juni 1980 een aanslagbiljet naar eiser heeft gestuurd voor een bedrag van 21.625 frank, zijnde de verhaalbelasting voor het dienstjaar 1979, op grond van een kohier, vastgesteld door het schepencollege op 12 oktober 1979 en uitvoerbaar verklaard door de Bestendige Deputatie van de Provincieraad van Brabant op 29 november 1979; dit aanslagbiljet uitdrukkelijk vermeldt dat het steunt op een besluit van de gemeenteraad van 13 maart 1978, goedgekeurd bij koninklijk besluit van 21 juni 1978; het besluit van de gemeenteraad van 13 maart 1978 betrekking heeft op werken, door verweerster uitgevoerd tijdens de dienstjaren 1977 tot en met 1981 en dus geenszins van toepassing kan zijn op de werken aan de Gustaaf Van der Steenstraat, waarvan de voltooiing plaatshad in 1972, zoals werd vastgesteld door het bovengenoemde besluit van de gemeenteraad van Lennik van 20 december 1972; het aanslagbiljet van 11 juni 1980 derhalve elke wettelijke grond mist, daar

het steunt op een reglement dat pas zes jaar na de voltooiing van de werken is uitgevaardigd en dat betrekking heeft op een latere periode; eiser de geëiste belasting heeft betaald onder alle voorbehoud en zonder enige erkenning en op 2 september 1980 binnen de wettelijke termijn bezwaar heeft ingediend bij de Bestendige Deputatie van de Provincie Brabant, onder meer op grond van het gebrek aan wettelijke basis van het hem afgeleverde aanslagbiljet; de bestendige deputatie dit bezwaar heeft verworpen op grond dat «de verwijzing door het verwittigingsuittreksel uit de rol naar een belastingreglement van latere datum, slechts een materiële vergissing inhoudt, dat nochtans de eisbaarheid en het ontstaan van de belastingschuld hierdoor niet wordt aangetast»,

terwijl de procedure tot invordering van de verhaalbelasting die is van de rechtstreekse belastingen van de Staat, zoals wordt bepaald in artikel 9 van voornoemd reglement van 21 maart 1972; het kohier een authentieke akte is waardoor de administratie een titel tegen de belastingplichtige tot stand brengt, en door de uitvoerbaarverklaring haar wil te kennen geeft om de betaling van de belastingplichtige te eisen; dit kohier, zoals alle authentieke akten, enerzijds vermeldingen bevat van beschikkende aard die niet kunnen worden gescheiden van de vastgestelde handeling, van het wezen of de aard ervan, en anderzijds loutere vermeldingen die niet noodzakelijk verband houden met de vastgestelde invordering; de exacte aanduiding van de juridische grondslag van de vordering een element van beschikkende aard, is, dat niet kan worden vervangen door een andere grondslag zonder te raken aan het wezen zelf van de gevorderde belasting; de beslissing de vergissing in het toepasselijk reglement ten onrechte heeft beschouwd als een «materiële vergissing»:

Overwegende dat de beslissing vaststelt dat «krachtens de onderscheidene verhaalbelastingreglementen van 13 maart 1978, de bepalingen van de vroeger van kracht zijnde reglementen op de verhaalbelastingen van kracht blijven op de toestanden die tijdens hun toepassingsperiode ontstonden», en dat, na de datum van de voltooiing van de werken aan de Gustaaf Van der Steenstraat is vastgesteld op 20 oktober 1972, de betwiste aanslagen onder de toepassing vallen van de door de gemeenteraad van verweerster op 21 maart 1972 aangenomen belastingreglementen; dat zij eraan toevoegt: «dat de verwijzing door het verwittigingsuittreksel uit de rol naar een belastingreglement van latere datum, slechts een materiële vergissing inhoudt; dat nochtans de eisbaarheid en het vaststaan van de belastingschuld hierdoor niet wordt aangetast»;

Overwegende dat de bestendige deputatie, die uitspraak doet over een bezwaarschrift, niet alleen de macht maar ook de verplichting heeft de werkelijke grondslag van de belasting vast te stellen en eventueel een andere verordening aan te wijzen dan die welke door de gemeente verkeerd ingeroepen wordt, mits de aanslag op grond van de werkelijk toepasselijke verordening verantwoord is;

Overwegende dat de verscheidene belastingverordeningen van 21 maart 1972 van verweerster voorzien in de mogelijk-

heid de door de gemeente voor de in de verordeningen bedoelde werken gedane kosten terug te vorderen bij wijze van een jaarlijkse rechtstreekse belasting en zij de duur van de terugbetaling bepalen; dat de gemeente aldus de toelating verkrijgt om, voor de werken die voltooid werden binnen de geldingsperiode van die verordeningen, de jaarlijkse rechtstreekse belastingen te vestigen gedurende de gehele duur van de voor de betaling bepaalde periode; dat de bestendige deputatie ten deze derhalve wettig beslist dat de voor het dienstjaar 1979 geheven belasting stoelt op de gemeenteverordeningen van 21 maart 1972;

Dat het middel naar recht faalt;
(...)

NOOT—Zie Cass., 29 januari 1979, *Arr. Cass.*, 1978-79, 605; 25 juni 1979, *ib.*, 1281.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER - 15 DECEMBER 1981

Voorzitter: de h. Châtel

Raadsheer-rapporteur: de h. Rauws

Advocaat-generaal: de h. Declercq

Advocaat: mr. van Hecke

Vonnissen en arresten — Strafzaken — Redengeving — Conclusie — Begrip.

De strafrechter dient in zijn redengeving niet te betrekken een bewering van de beklaagde die enkel geuit wordt in een door beklagdes raadsman tijdens de debatten neergelegde, niet ondertekende pleitnota, wanneer niet blijkt dat de beklaagde met die nota bedoelt een conclusie bevattende zijn verweer te nemen.

P. t/ P. e.a.

Gelet op de bestreden arresten, op 18 december 1980 en 26 maart 1981 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen;

I. Wat de voorziening tegen het arrest van 18 december 1980 betreft:

Overwegende dat de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen in acht zijn genomen en de beslissing overeenkomstig de wet is gewezen;

II. Wat de voorziening tegen het arrest van 26 maart 1981 betreft:

A. In zoverre de voorziening gericht is tegen de beslissing op de strafvordering:

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van artikel 97 van de Grondwet en van artikel 32 van de wet van 24 juli 1921 op de ongewilde buitenbezitstelling van de titels aan toonder,

doordat het arrest overweegt dat het volstaat vast te stellen dat eiser vrijwillig het bezit van de effecten aan zijn moeder had overgedragen en dat hij wist dat de burgerlijke partijen na haar overlijden dit bezit hadden overgenomen, zonder dat hier sprake was van diefstal, verdwijning of oplichting, om daaruit af te leiden dat eiser ten onrechte ver-

zet aantekende overeenkomstig de wet van 24 juli 1921 op de ongewilde buitenbezitstelling van de titels aan toonder, *terwijl* eiser in de pleitnota die hij voor het hof van beroep heeft neergelegd, had betoogd dat de erfgenamen in ieder geval de effecten weigerden terug te geven,

zodat het arrest, zonder zich uit te spreken over de vraag of de erfgenamen de effecten weigerden terug te geven, niet kan vaststellen dat een inbreuk was gepleegd op de wet van 24 juli 1921 op de ongewilde buitenbezitstelling van de titels aan toonder:

Overwegende dat het hof van beroep niet ertoe gehouden was in zijn redengeving te betrekken eisers bewering dat de verweerders, erfgenamen van wijlen zijn moeder, weigerden de effecten terug te geven, nu die bewering enkel geuit werd in een door eisers raadsman tijdens de debatten neergelegde, niet ondertekende pleitnota, terwijl uit het arrest noch uit enig ander processtuk blijkt dat eiser met die nota bedoelde een conclusie bevattende zijn verweer te nemen;

Dat het middel faalt naar recht;
(...)

NOOT—*Niet ondertekende pleitnota's in strafzaken*

Het Hof van Cassatie bevestigt een sedert lang bestaande rechtspraak: de rechter is er niet toe gehouden de middelen voorgedragen in een niet ondertekende pleitnota te beantwoorden (*Cass.*, 25 febr. 1952, *Arr. Verbr.*, 1952, 326, *Pas.*, 1952, I, 373; 1 april 1957, *Arr. Verbr.*, 1957, 645, *Pas.*, 1957, I, 936; 1 dec. 1958, *Pas.*, 1959, I, 329; 23 feb. 1959, *Pas.*, 1959, I, 637; 30 nov. 1959, *Pas.*, 1960, I, 387; 14 dec. 1959, *Pas.*, 1960, I, 439; 11 dec. 1961, *Pas.*, 1962, I, 445; 2 maart 1964, *Pas.*, 1964, I, 706; 21 maart 1966, *Pas.*, 1966, I, 931; 24 maart 1969, *Arr. Cass.*, 1969, 692, *Pas.*, 1969, I, 657; 10 juni 1974, *Arr. Cass.*, 1974, 1116, *Pas.*, 1974, I, 1043; 9 nov. 1977, *Arr. Cass.*, 1978, 299, *Pas.*, 1978, I, 286; zie ook Constant, «Propos sur la motivation des jugements et des arrêts en matière répressive», *J.T.*, 1970, 666; *R.P.D.B.*, Compl. I, tw. «Appel en matière répressive», nr. 649).

Deze rechtspraak kan verwondering wekken. Enerzijds heeft het Hof immers aanvaard dat een regelmatig neergelegde conclusie dient te worden beantwoord, ook al is ze noch door de partij, noch door haar raadsman ondertekend (*Cass.*, 1 feb. 1954, *Arr. Verbr.*, 1954, 385, *Pas.*, 1954, I, 477; 3 jan. 1978, *Arr. Cass.*, 1978, 517, met noot A.T., *Pas.*, 1978, I, 487).

Anderzijds had men de indruk dat geen onderscheid meer werd gemaakt tussen een conclusie en andere geschriften als pleitnota's, memories, brieven enz. Het Hof besliste namelijk dat elk geschrift dat regelmatig aan de rechter wordt voorgelegd en waarin middelen worden aangevoerd tot staving van een eis, verweer of exceptie, een conclusie is die dient te worden beantwoord. De vorm en de aan het geschrift gegeven benaming zijn immers irrelevant (*Cass.*, 20 jan. 1981, *R.W.*, 1981-82, 483, met noot Vandeplass en de daarin vermelde verwijzingen naar de rechtspraak; adde *Cass.*, 12 mei 1969, *Arr. Cass.*, 1969, 906, *Pas.*, 1969, I, 840; 27 maart 1973, *Arr. Cass.*, 1973, 748, *Pas.*, 1973, I, 711; 30 sept. 1975, *Arr. Cass.*, 1976, 137, *Pas.*, 1976, I, 128; zie de noot A.T. onder *Cass.*, 3 jan. 1978, *Arr. Cass.*, 1978, 517, *Pas.*, 1978, I, 488-489).

Het geschrift moet dus wel op de terechtzitting tijdens de debatten aan de rechter worden voorgelegd en moet door hem en door de griffier voor gezien worden ondertekend. Aan deze vereisten zal de pleitnota meestal voldoen (zie bijv. Cass., 24 maart 1969, *Arr. Cass.*, 1969, I, 692, *Pas.*, 1969, I, 657). Om als een conclusie te worden beschouwd moet het geschrift een eis, verweer of exceptie bevatten als ook eventueel de middelen tot staving daarvan die de verdachte, de burgerlijke partij of de tussenkomende partij aanvoeren. Een pleitnota zal bijna altijd precies zulk een inhoud hebben.

Het is nochtans blijkbaar op grond van een precisering van dit laatste vereiste dat het Hof beslist dat een niet ondertekende conclusie wel en een niet ondertekende pleitnota niet door de rechter dienen te worden beantwoord. Het Hof meent namelijk dat het hof van beroep er niet toe gehouden was in zijn redengeving te betrekken de beweringen geuit in een (niet ondertekende) pleitnota door de raadsman van de beklaagde tijdens de debatten neergelegd, daar «uit het arrest noch uit enig ander processtuk blijkt dat eiser (beklaagde) met die nota bedoelde een conclusie bevattende zijn verweer te nemen».

Niet alleen dient een neergelegd geschrift de eis, het verweer of de middelen ervan te bevatten. Ook moet vaststaan dat de partij die het geschrift neerlegt, daardoor de bedoeling heeft de eis, verweer of middelen «als zodanig, uitdrukkelijk» voor te dragen en verwacht dat op deze middelen zal geantwoord worden (conclusie van advocaat-generaal L. Cornil bij Cass., 8 juni 1938, opgenomen als noot 2 onder gezegd arrest, *Pas.*, 1938, I, 201). Van een eis of verweer opgenomen in een pleitnota oordeelt het Hof dat ze «niet uitdrukkelijk, als zodanig» worden voorgedragen (*ibidem*, p. 203) tenzij een tegengestelde bedoeling van de voordragende partij blijkt.

Zulk een bedoeling leidt het Hof blijkbaar dikwijls af uit de ondertekening van de nota (Cass., 14 dec. 1964, *Pas.*, 1965, I, 376; 23 aug. 1965, *Pas.*, 1965, I, 1205; 12 jan. 1971, *Arr. Cass.*, 1971, 458, *Pas.*, 1971, I, 440; 20 juli 1978, *Arr. Cass.*, 1978, 1286, *Pas.*, 1978, I, 1252, het laatste arrest weliswaar betreffende een brief). Toch aanvaardde het Hof niet als te beantwoorden conclusie een ondertekende nota die was opgesteld in een andere taal dan de proceduretaal en die was neergelegd door een advocaat die niet voor beklaagde gepleit had (Cass., 6 nov. 1961, *Pas.*, 1962, I, 273: op te merken valt dat voor beklaagde wel als conclusie werd aanvaard een geschrift genaamd conclusie, opgesteld in de taal van de procedure en neergelegd door een andere advocaat van de beklaagde die wel gepleit had).

Niets belet een partij aan de rechter uitdrukkelijk akte te vragen dat zij de middelen opgenomen in een, zelfs niet ondertekende, pleitnota beschouwt als uitdrukkelijk aangevoerd en dat zij derhalve daarop een antwoord van de rechter verwacht. De partijen kunnen immers voor de strafrechter ook mondeling concluderen en op deze conclusie dient door de rechter geantwoord te worden indien zij door de griffier in het proces-verbaal van de terechtzitting wordt opgetekend of indien uit de vermeldingen van het vonnis zelf blijkt dat de rechter daarvan kennis had (J. D'Haenen, *Belgisch Strafprocesrecht*, deel II, vol. B., p. 13 en verwijzingen; *R.P.D.B.*, tw. «Appel en matière répressive», nr. 648).

De vraag of de loutere vermelding op het geschrift van de benaming «conclusie» inhoudt dat de partij de bedoeling heeft gehad haar eis of verweermiddelen «uitdrukkelijk als zodanig» voor te dragen lijkt bevestigend te worden beantwoord (Cass., 3 jan. 1978, *Arr. Cass.*, 1978, 517, *Pas.*, 1978, I, 487).

Misschien blijkt hier het artificieel karakter van het onderscheid dat gemaakt wordt tussen een niet ondertekende conclusie en een niet ondertekende pleitnota. Bij het opsporen van de bedoeling van de partij vervalt men vlug in arbitraire criteria.

Het is derhalve niet uitgesloten dat de rechtspraak van het Hof betreffende de draagwijdte van een niet ondertekende conclusie ertoe zal leiden dat in de toekomst beslist zal worden dat ook de middelen bevat in een niet ondertekende pleitnota of memorie, waarvan zeker is dat ze uitgaat van de partij door of namens wie ze is neergelegd, dienen te worden beantwoord. Door het neerleggen van welk geschrift ook dat een eis, verweer, exceptie of middelen daarvan bevat, geeft de partij immers te kennen dat zij verwacht dat op deze eis, verweer, exceptie of middelen door de rechter wordt geantwoord.

J.P. Fierens

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 5 MAART 1982

Voorzitter: de h. Janssens

Raadsheer-rapporteur: de h. Boon

Advocaat-generaal: de h. Janssens de Bisthoven

Advocaten: mrs. Houtekier en Bayart

Pacht — Onderpacht — Ontbinding — Schade.

Uit het gebruik van de uitdrukkingen «en daardoor schade ontstaat voor de verpachter» en «naar gelang van de omstandigheden» en uit de omstandigheid dat de gehoudenheid van de pachter tot schadeloosstelling aan de ontbinding wordt verbonden, dient te worden afgeleid dat de wetgever, eensdeels, aan de feitenrechter heeft willen overlaten te appreciëren of de niet-uitvoering van het contract voldoende ernstig is om de ontbinding ervan uit te spreken, anderdeels dat het ernstig karakter van de niet-uitvoering dient te worden beoordeeld in verband met het al dan niet bestaan van schade aan de zijde van de verpachter. Deze regeling doet geen afbreuk aan het bepaalde in art. 1184 B.W.

O.C.M.W. Gent t/ B.

Gelet op het bestreden vonnis, op 27 juni 1980 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brugge;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1147, 1165, 1184, 1729 van het Burgerlijk Wetboek, 18, 29, 30 van artikel I van de wet van 4 november 1969 tot wijziging van de pachtwetgeving en van de wetgeving betreffende het recht van voorkoop ten gunste van huurders

van landeigendommen, vormend afdeling 3, van boek III, titel VIII, hoofdstuk II, van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het vonnis de door eiser ingestelde vordering tot ontbinding van de pachtovereenkomst betreffende de percelen grond gelegen te Gent, Desteldonk, ten nadele van verweerder, verwerpt, op deze gronden: «De partij die zich beroept op de onderpacht, om de pachtontbinding te vorderen, dient het bewijs van deze onderpacht te leveren. Omdat pachtontbinding kan worden uitgesproken, is het echter niet voldoende dat er onderpacht zou zijn, maar het is ook vereist (in tegenstelling met artikel 1184 van het Burgerlijk Wetboek) dat schade wordt bewezen. De sanctie op het verbod dat is vervat in artikel 30 van de Pachtwet om onder te verpachten, is gesteld in artikel 29 van dezelfde wet, en kan daarvan niet onderscheiden worden. Het woord «daardoor» in de tekst van het eerste lid van artikel 29 van de Pachtwet slaat niet enkel op het deel van de tekst «of, in het algemeen, indien hij de bepalingen van de pachtovereenkomst niet nakomt», maar ook op wat daaraan voorafgaat en is slechts een voorbeeld van niet-nakoming van verplichtingen. Indien eiser zou kunnen worden toegelaten tot het bewijs met getuigen dat verweerder niet in het onderhoud heeft voorzien, komt een dergelijk getuigenverhoor niet dienend voor, nu ook niet is voldaan aan het verdere vereiste van bewijs van schade om de pachtontbinding toe te laten ten laste van de pachter. Eiser laat als schade enkel gelden dat het O.C.M.W. verpacht met sociale inslag, terwijl het verpachten aan industriële ondernemingen met dit doel in strijd zou zijn, en de pachter die zou onderverpachten aan dergelijke ondernemingen een ongeoorloofde winst zou behalen die, zij het geen materieel nadeel, toch aanzienlijke schade aan de O.C.M.W.-eigenaar zou toebrengen. Eiser heeft beklemtoond dat hij niet kon verpachten en ook niet zou verpachten aan industriële ondernemingen zoals de firma H., zodat het voor hem geen schade kan betekenen indien dit door de hoofdpachter zou geschieden. Dat de pachter een winst maakt, bewijst niet dat de verpachter schade ondergaat, wanneer deze laatste stelt dat hijzelf een dergelijke winstgevende verpachting niet doet of niet kan doen. Eiser moet zelf toegeven dat hij geen materiële schade ondergaat. Anderzijds heeft verweerder, in de stelling van eiser, zijn pacht niet overgedragen aan de firma H. maar enkel onderverpacht, zodat in deze stelling eiser geen industriële pachter heeft als tegenpartij, terwijl zij gebruikelijk aan gewone pachters verpacht. Zelfs zo de onderpacht, waarop eiser zich beroept, nog zou kunnen worden bewezen, zou de vordering toch ongegrond moeten worden verklaard, bij ontstentenis van bewezen schade».

terwijl, eerste onderdeel, eiser gerechtigd was de ontbinding van de pachtovereenkomst ten laste van verweerder te verkrijgen op grond van onderverpachting zonder schriftelijke toestemming, die eiser beschouwde als een zeer ernstige tekortkoming van verweerder, ook al zou eiser door deze onderverpachting geen schade geleden hebben; immers de Pachtwet de toepassing van artikel 1184 van het Burgerlijk Wetboek niet uitsluit volgens welke bepaling de rechter de ontbinding kan uitspreken rekening houdend met alle omstandigheden, zelfs met de contractuele fout alleen; de afwezigheid van schade slechts een element is van deze beoordeling maar geenszins op zich zelf het uitspreken der ontbinding verhindert; het vonnis dientengevolge ten onrechte de ontbinding van de pacht weigert, zonder zich uit te spre-

ken over de ernst van de foutieve onderverpachting (schending van de artikelen 1184, 1729 van het Burgerlijk Wetboek, 29 en 30 van de wet van 4 november 1969);

tweede onderdeel, de zinsnede «en daardoor schade ontstaat voor de verpachter», voorkomend in artikel 29 van de Pachtwet, niet inhoudt dat eiser, naast het feit dat verweerder zonder zijn schriftelijke toestemming onderverpacht heeft, nog zou moeten bewijzen dat hij daardoor schade zou hebben geleden, om de ontbinding te kunnen verkrijgen; uit het samen lezen van de wetsbepalingen over de ontbinding volgt dat deze zinsnede van het bestaan van de schade geen afzonderlijke voorwaarde maakt noch de beoordelingsmacht van de rechter beperkt, die de ontbinding kan uitspreken wegens onderverpachting zonder schriftelijke toestemming van eiser ook al heeft hij daardoor geen schade geleden (schending van de artikelen 1184, 1729 van het Burgerlijk Wetboek, 29 en 30 van de wet van 4 november 1969);

derde onderdeel, eiser alleen verpachtingen sluit met sociale inslag en tegen bij de wet vastgestelde prijzen en normen, zodat hij, door het feit dat verweerder, zonder zijn schriftelijke toestemming, onderverpacht aan een industriële onderneming, aanzienlijke morele schade ondergaat; noch het feit dat eiser zelf niet een dergelijke winstgevende overeenkomst kan sluiten, noch het feit dat eiser in de pachtovereenkomst tegenover zich steeds verweerder als contractant blijft vinden, aan deze morele schade afbreuk doet; het immers enerzijds gaat om morele schade die niet beïnvloed wordt door winst en anderzijds eiser het bestaan van de onderpacht zelf kan opwerpen, ook zonder er partij bij te zijn (schending van de artikelen 18, 29, 30 van de wet van 4 november 1969, 1147, 1165, 1184 en 1729 van het Burgerlijk Wetboek):

Overwegende dat de pachter die met miskenning van artikel 30 van de wet van 4 november 1969 het gepachte goed geheel of ten dele in onderpacht geeft zonder schriftelijke toestemming van de verpachter, te kort komt aan een bepaling van de pachtovereenkomst en aldus onder de toepassing valt van artikel 29 van dezelfde wet;

Overwegende dat bedoeld artikel 29 bepaalt: «Indien de pachter van een landeigendom dit niet voorziet van de dieren en het gereedschap nodig voor het bedrijf, indien hij met de bebouwing ophoudt, indien hij bij de bebouwing niet als een goed huisvader handelt, indien hij het gepachte voor een ander doel aanwendt dan waartoe het bestemd was, of, in het algemeen, indien hij de bepalingen van de pachtovereenkomst niet nakomt, en daardoor schade ontstaat voor de verpachter, kan deze, naar gelang van de omstandigheden, de pachtovereenkomst doen ontbinden (eerste lid). In geval van ontbinding door de schuld van de pachter, is deze gehouden tot schadeloosstelling (tweede lid). Het strafbeding en de uitdrukkelijk ontbindende voorwaarde zijn zonder waarde (derde lid)»;

Overwegende dat uit het gebruik van de uitdrukkingen «en daardoor schade ontstaat voor de verpachter» en «naar gelang van de omstandigheden» en uit de omstandigheid dat de gehoudenheid van de pachter tot schadeloosstelling aan de ontbinding wordt verbonden, dient te worden afgeleid dat de wetgever, eensdeels, aan de feitenrechter heeft willen overlaten te appreciëren of de niet-uitvoering van het contract voldoende ernstig is om de ontbinding ervan uit te

spreken, anderdeels dat het ernstig karakter van de niet-uitvoering dient te worden beoordeeld in functie van het al dan niet bestaan van schade aan de zijde van de verpachter; dat deze regeling geen afbreuk doet aan het bepaalde in artikel 1184 van het Burgerlijk Wetboek;

Dat de onderdelen falen naar recht;

Wat het derde onderdeel betreft:

Overwegende dat het vonnis op grond van de in het middel weergegeven motieven oordeelt dat eiser geen enkele schade heeft ondergaan;

Overwegende dat het onderdeel, dat opkomt tegen de feitelijke beoordeling van de rechter, niet ontvankelijk is;

(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 1 OKTOBER 1981

Voorzitter-rapporteur: ridder de Schaetzen

Advocaat-generaal: mevr. Liekendael

Advocaat: mr. De Bruyn

Hinder — Openbaar werk — Staat — Last voor huurder van restaurant die groter is dan de lasten die een particulier in het algemeen belang moet verdragen.

Uit de feitelijke omstandigheden van het geval (zie nader het arrest) heeft de rechter ten deze, zonder schending van art. 544 B.W., kunnen afleiden dat de Staat, bij het uitvoeren van straatwerken, het evenwicht tussen naburige erven heeft verbroken door aan de huurder van een restaurant lasten op te leggen die in dit geval groter zijn dan de lasten die een particulier in het algemeen belang moet verdragen.

Belgische Staat (Openbare Werken) t/ L. en H.

Gelet op het bestreden arrest, op 7 februari 1980 door het Hof van Beroep te Bergen gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van artikel 544 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het arrest voor recht zegt dat eiser aan de verweerders hinder heeft berokkend die de grens van de gewone ongemakken van nabuurschap overschrijdt en dat hij hen moet vergoeden voor de daardoor geleden schade, onder meer op de volgende gronden: «De verstoring van het evenwicht door een hinder die de grens van de gewone ongemakken van nabuurschap overschrijdt, kan bestaan tussen het recht van de eigenaar en dat van de naburige huurder; de echtgenoten ... (thans verweerders) sedert 1971 als huurders een restaurant hebben geëxploiteerd op de 'place des Alliés' te Bergen, langs een brede gelijkgrondse laan bestaande uit een centrale rijbaan met tweerichtingsverkeer, en twee laterale rijbanen met eenrichtingsverkeer; in maart 1975 is de Staat begonnen met de uitvoering van belangrijke wegeniswerken die gedurende verschillende maanden, van 5 maart tot 29 april 1975, het autoverkeer hebben bemoeilijkt, het verkeer op de centrale rijbaan (palend aan het restaurant) is herhaaldelijk gedurende enkele dagen onderbroken; het verkeer op de buitenste laterale rijbaan is nooit onderbroken doch de klanten die op die

rijbaan parkeerden moesten, om het restaurant de bereiken, een doorgang voor voetgangers gebruiken over het werkterrein van de centrale rijbaan, het restaurant is altijd toegankelijk gebleven voor de klanten die te voet de bruikbaar gebleven stoepen volgden na hun wagen in de binnenstad, in de aanpalende straten, te hebben geparkeerd; ook al neemt men aan dat het restaurant theoretisch nooit ingesloten is geweest, besluit het (vonnis) toch met recht dat de toegang werd bemoeilijkt»,

terwijl er ingevolge artikel 544 van het Burgerlijk Wetboek enkel lasten kunnen zijn, die de grens van de gewone ongemakken van nabuurschap overschrijden en die voor vergoeding in aanmerking kunnen komen, wanneer hij die de last veroorzaakt het recht op het naburig gebouw van de eigenaar of de huurder van dat gebouw aantast; de verweerders, hoewel zij ongetwijfeld recht hadden op een onbelemmerde toegang tot hun restaurant, daarentegen geen aanspraak konden maken op het recht steeds dezelfde toegangsfaciliteiten te behouden; met andere woorden, het feit dat de toegang tot een aan de openbare weg gelegen gebouw wegens werkzaamheden voorlopig moeilijker is, geen schending vormt van het eigendoms- of genotsrecht van dat pand, inzonderheid van het recht van toegang; daaruit volgt dat het arrest, dat had vastgesteld dat «de toegang tot het restaurant (van de verweerders) mogelijk bleef», en enkel «moeilijker was geworden», niet wettig kon beslissen dat de door eiser uitgevoerde werken aan de verweerders hinder hadden berokkend die de grens van de gewone ongemakken van nabuurschap overschrijdt en, op grond daarvan, eiser veroordelen om de verweerders te vergoeden voor de schade die door een dergelijke hinder is veroorzaakt:

Overwegende dat het arrest zegt dat, bij de beoordeling van het abnormaal karakter van de ongemakken van nabuurschap, rekening moet worden gehouden met de bijzondere aard en bestemming van de openbare weg en met het feit dat de straatwerken in het belang van de gemeenschap zijn uitgevoerd, doch ook dat niets erop wijst dat de verweerders als compensatie voor het geleden ongemak in enige mate voordeel hebben gehaald uit de wijziging van de plaatsen;

Overwegende dat het arrest erop wijst dat het autoverkeer wegens belangrijke straatwerken gedurende verschillende maanden was bemoeilijkt, dat de klanten van het door de verweerders geëxploiteerde restaurant langs een doorgang voor voetgangers over het werkterrein moesten gaan en dat de omvang van het werkterrein een psychologische hinderpaal voor de klanten is geweest, die is blijven bestaan tot alle straatwerken waren voltooid;

Overwegende dat het arrest, zonder schending van artikel 544 van het Burgerlijk Wetboek, uit die feitelijke omstandigheden heeft kunnen afleiden dat eiser het evenwicht tussen naburige erven heeft verbroken, door aan de verweerders lasten op te leggen die, in dit geval, groter zijn dan de lasten die een particulier in het algemeen belang moet verdragen;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 26 MAART 1982

Voorzitter: de h. Janssens

Raadsheer-rapporteur: de h. Boon

Advocaat-generaal: de h. Janssens de Bisthoven

Advocaten: mrs. De Gryse en Van Ryn

Beslag — Bewarend beslag op zeeschepen — Verdrag van 10 oktober 1957 — Beperking van aansprakelijkheid van eigenaren van zeeschepen — Recht van beslagene om zich daarop te beroepen voor de beslagrechter — Schuldeiser voert persoonlijke schuld van eigenaar aan — Taak van de beslagrechter.

Art. 5.1 van het Internationaal Verdrag van 10 oktober 1957 scheidt in geval van bewarend beslag op een zeeschip voor de beslagene de mogelijkheid om zich voor de beslagrechter te beroepen op het principe van de beperking van de aansprakelijkheid van eigenaren van zeeschepen.

Wanneer de schuldeiser daartegen de persoonlijke fout van de eigenaar van het schip aanvoert, moet de beslagrechter, bij zijn onderzoek naar de vereisten bepaald bij art. 1415, eerste lid, Ger. W., noodzakelijkerwijze, binnen de perken die hem volgens het gemene recht zijn gesteld, nagaan of de eigenaar het voorval waardoor de vordering is ontstaan, heeft veroorzaakt door zijn persoonlijke schuld.

N.V. D. t/ Vennootschap naar het recht van Jersey N.

Gelet op het bestreden arrest, op 23 januari 1981 door het Hof van Beroep te Antwerpen gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1, lid 1, eerste lid, en 5, lid 1, van het Internationaal Verdrag van 10 oktober 1957 nopens de beperking van de aansprakelijkheid van eigenaren van zeeschepen, goedgekeurd bij wet van 18 juli 1973, en van de artikelen 574, 7°, 1395, 1415, 1467 en 1489 van het Gerechtelijk Wetboek,

doordat het arrest oordeelt dat uit de bewoordingen van voormeld Verdrag van 10 oktober 1957 en meer bepaald uit artikel 5, blijkt dat de beperking van aansprakelijkheid door de scheepseigenaar reeds mag worden ingeroepen ter gelegenheid van het bewarend beslag en doordat het arrest verder als regel stelt dat het de beslagrechter niet toekomt zich in te laten met het onderzoek van de mogelijke redenen van niet-toepassing van de beperking, op grond dat «de eerste rechter (...) ten onrechte heeft beslist dat er ter zake voldoende elementen aanwezig zijn om te doen aanvaarden dat de scheepseigenaar een persoonlijke fout heeft begaan die hem het recht ontzegt zich te beroepen op de beperking van aansprakelijkheid», dat «al stelt de beslagrechter dat hij aldus slechts voorlopig oordeelt over de rechten van beide partijen, hij aldus stelling neemt over een vraag die slechts door de rechter ten gronde kan worden opgelost, namelijk over het bestaan van de uitzondering — de persoonlijke fout — die de toepassing van de regel — de beperking van aansprakelijkheid — in de weg staat», en het arrest daartoe overweegt dat uit artikel 1 van het Verdrag van 10 oktober 1957 «blijkt dat de beperking van aansprakelijkheid van rechtswege geldt, en slechts kan worden geweigerd — zulks door dezelfde rechter voor wie de vraag

tot beperking gebracht wordt — ingeval beslist wordt dat de grondregels voor de toekenning van deze beperking niet aanwezig zijn» en dat het gevaar diende te worden vermeden dat «de rechter ten gronde uiteindelijk (zou) beslissen dat er geen redenen zijn om de beperking van aansprakelijkheid te weigeren, (terwijl) het beslag toegestaan zou zijn voor een bedrag dat de draagwijdte van de uiteindelijke aansprakelijkheid grotelijks zou overtreffen»,

terwijl, eerste onderdeel, artikel 5 van het Verdrag van 10 oktober 1957 nopens de beperking van de aansprakelijkheid van eigenaren van zeeschepen geenszins inhoudt dat de beperking van aansprakelijkheid reeds voor de beslagrechter mag worden ingeroepen aangezien, krachtens dit artikel, de rechter uitsluitend «in de gevallen waarin een scheepseigenaar krachtens dit verdrag gerechtigd is zijn aansprakelijkheid te beperken», de gevraagde opheffing van het beslag — voor zover aan de in artikel 5 gestelde voorwaarden is voldaan — kan bevelen, en derhalve de beslagrechter de beperking van aansprakelijkheid niet in aanmerking mag nemen nu uitsluitend de rechter ten gronde bevoegd is om te beslissen of de scheepseigenaar in een geval verkeert waarin hij krachtens het verdrag gerechtigd is zijn aansprakelijkheid te beperken en derhalve onder meer om te beslissen of «het voorval waardoor de vordering is ontstaan veroorzaakt is door de persoonlijke schuld van de eigenaar», wat overeenkomstig artikel 1, lid 1, eerste lid, in fine van het verdrag de beperking van aansprakelijkheid uitsluit,

en terwijl, behoudens bij niet-betwisting door de beslaglegger van de beperking van aansprakelijkheid van de beslagene, de beslagrechter niet bevoegd is om kennis te nemen van de voor hem krachtens artikel 1 van het Verdrag van 10 oktober 1957, ingeroepen beperking van aansprakelijkheid daar deze bevoegdheid ingevolge artikel 574, 7°, van het Gerechtelijk Wetboek uitsluitend aan de rechtbank van koophandel is voorbehouden, die ter zake een bijzondere en exclusieve materiële bevoegdheid geniet, zodat het arrest, enerzijds, door te beslissen dat uit de bewoordingen van het verdrag en meer bepaald uit artikel 5 blijkt dat de beperking van aansprakelijkheid door de scheepseigenaar reeds ter gelegenheid van het bewarend beslag — vóór enige desbetreffende beslissing van de rechter ten gronde — mag worden ingeroepen, de artikelen 1 (lid 1, eerste lid) en 5 (lid 1) van het in het middel ingeroepen Verdrag miskent, en, anderzijds, door aan de beslagrechter een bevoegdheid te verlenen die uitsluitend aan de rechtbank van koophandel is voorbehouden, schending inhoudt van artikel 574, 7°, van het Gerechtelijk Wetboek, en niet wettig is gemotiveerd (schending van voormelde wetsbepalingen);

tweede onderdeel, in de veronderstelling dat het arrest terecht zou hebben geoordeeld dat de scheepseigenaar de beperking van zijn aansprakelijkheid reeds voor de beslagrechter — vóór enige beslissing ter zake van de rechter ten gronde — mag inroepen, de beslagrechter in dit geval gerechtigd moet zijn om ook kennis te nemen van de betwisting van deze beperking door de beslagrechter omdat een beslagrechter overeenkomstig de wetsbepalingen die zijn bevoegdheid regelen, meer bepaald de artikelen 1395, 1415, 1467 en 1489 van het Gerechtelijk Wetboek, zonder de rechter ten gronde te verbinden, bevoegd is te oordelen of een schuldvordering zeker, opeisbaar is en vaststaand of vatbaar voor een voorlopige raming, derwijze steeds voor-

lopig nagaat of de aanspraken van de beslaglegger en de betwistingen van de beslagene ernstig zijn en voorlopig de schuld raamt zonder dat zijn beschikking nadeel toebrengt aan de zaak zelf, zodat het door het arrest ingeroepen «gevaar» van tegenstrijdigheid tussen de beslissing van de rechter ten gronde en de «stellingname» van de beslagrechter dat tot het wezen zelf van de procedure van het bewarend beslag hoort, en de omstandigheid dat — uiteraard — de beperking van aansprakelijkheid slechts geweigerd kan worden door een beslissing van de rechter ten gronde, geenszins wettelijk kunnen verantwoorden dat aan de beslagrechter het recht zou worden ontzegd kennis te nemen van mogelijke gronden van niet-toepassing van de beperking van aansprakelijkheid,

zodat het arrest, door als regel te stellen dat de beperking van aansprakelijkheid van rechtswege geldt en dat het de beslagrechter niet toegelaten is zich in te laten met het onderzoek van de mogelijke redenen van niet-toepassing van de beperking en door derhalve de beslagrechter te verbieden om op voorlopige wijze de schuld te beoordelen en de omvang ervan te ramen, de bevoegdheid van de beslagrechter, zoals die volgt uit de artikelen 1395, 1415, 1467 en 1489 van het Gerechtelijk Wetboek, op onwettige wijze beperkt en derhalve schending inhoudt van genoemde wetsbepalingen (schending van de artikelen 1395, 1415, 1467 en 1489 van het Gerechtelijk Wetboek):

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat artikel 5, lid 1, van het Internationaal Verdrag van 10 oktober 1957 nopens de beperking van de aansprakelijkheid van eigenaren van zeeschepen, goedgekeurd bij wet van 18 juli 1973 bepaalt: «Wanneer, in de gevallen waarin een scheepseigenaar krachtens dit verdrag gerechtigd is zijn aansprakelijkheid te beperken, en in het rechtsgebied van een Verdragsluitende Staat beslag is gelegd op het schip, of op een ander schip of op andere goederen die aan dezelfde eigenaar toebehoren, of wanneer in die gevallen borgstelling of een andere zekerheid is gegeven om beslaglegging te vermijden, kan de rechter of andere bevoegde overheid van die Staat de opheffing van het beslag op het schip of op het andere goed of van de gestelde zekerheid bevelen, mits wordt bewezen dat de eigenaar reeds een voldoende borgstelling of andere zekerheid heeft gegeven tot beloop van een bedrag dat door de grens van zijn aansprakelijkheid ingevolge dit verdrag wordt aangegeven en dat de aldus gegeven borgstelling of zekerheid werkelijk ten bate van de eiser, overeenkomstig diens rechten, beschikbaar is»;

Overwegende dat dit artikel naar zijn voorwerp en naar zijn doel beoogt voor de beslagene de mogelijkheid te scheppen om, voor de voor het beslag aangewezen rechter of andere bevoegde overheid van de plaats waar het beslag is gelegd, het door het verdrag gehuldigde principe van de beperking van aansprakelijkheid in te roepen; dat bedoeld artikel zijn zin en betekenis zou verliezen indien het de bedoeling was dat nopens de beperking van aansprakelijkheid eerst door de rechter ten gronde, die eventueel de rechter van een andere verdragsluitende Staat kan zijn, uitspraak wordt gedaan;

Overwegende dat artikel 574, 7°, van het Gerechtelijk Wetboek, dat bepaalt dat de rechtbank van koophandel, zelfs wanneer partijen geen handelaar zijn, kennis neemt

van de vorderingen inzake zee- en binnenvaart, en inzonderheid van het onderzoek van de schuldvorderingen bij verdeling van de gelden voortkomend van de toewijzing van een in beslag genomen vaartuig, geen afbreuk doet aan de door het Gerechtelijk Wetboek en door de verdragen aan de beslagrechter toegewezen bevoegdheden;

Dat het arrest derhalve zijn beslissing wettelijk verantwoordt;

Dat het onderdeel naar recht faalt;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat het arrest oordeelt dat «de beslagrechter terecht heeft vastgesteld dat eiseres beschikt over een zeevordering ingevolge de beschadiging van een belangrijke partij sigaretten, de schade redelijk geraamd zijnde op acht miljoen frank»;

Overwegende dat artikel 1.1, eerste lid, van het Internationaal Verdrag van 10 oktober 1957 nopens de beperking van de aansprakelijkheid van eigenaren van zeeschepen bepaalt dat de eigenaar van een zeeschip zijn aansprakelijkheid ten aanzien van vorderingen welke uit een van de verder in het artikel opgesomde oorzaken voortkomen, kan beperken tot beloop van de overeenkomstig artikel 3 van het verdrag bepaalde bedragen, tenzij het voorval waardoor de vordering is ontstaan, is veroorzaakt door de persoonlijke schuld van de eigenaar;

Dat, naar luid van artikel 1.6 van het verdrag, de *lex fori* bepaalt wie het bewijs leveren moet dat het voorval waardoor de vordering is ontstaan, al dan niet is veroorzaakt door de persoonlijke schuld van de eigenaar; dat naar Belgisch recht de schuldeiser de persoonlijke schuld van de eigenaar moet bewijzen;

Overwegende dat, om een bewarend beslag toe te laten of om het op verzet te behouden, de beslagrechter op grond van artikel 1415, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek gehouden is na te gaan of de schuldvordering zeker en opeisbaar is, en vaststaande of vatbaar voor een voorlopige raming;

Dat ingevolge artikel 1489, tweede lid, de beschikking van de beslagrechter geen nadeel toebrengt aan de zaak zelf;

Overwegende dat, wanneer de schuldeiser de persoonlijke fout van de eigenaar van het zeeschip aanvoert en tracht te bewijzen, de beslagrechter, bij zijn onderzoek naar de vereisten gesteld bij artikel 1415, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek, meer bijzonder naar het zeker zijn en het bedrag van de schuldvordering, ten deze noodzakelijkerwijze moet nagaan of het om de beperkte of om de niet beperkte aansprakelijkheid gaat, met andere woorden of de eigenaar van het zeeschip het voorval waardoor de vordering is ontstaan, heeft veroorzaakt door zijn persoonlijke schuld;

Dat dit onderzoek uiteraard binnen de perken moet blijven die zich naar gemeen recht aan de beslagrechter opdringen wanneer hij toepassing maakt van artikel 1415, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek;

Overwegende dat het arrest, door principieel te beslissen dat de beslagrechter de vraag naar de persoonlijke schuld van de eigenaar van het zeeschip niet mag betrekken bij zijn beperkt onderzoek, artikel 1415, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek schendt;

Dat het onderdeel gegrond is;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden arrest behalve in zoverre dit het hoger beroep ontvankelijk verklaart en beslist dat de beperking van aansprakelijkheid door de scheepseigenaar reeds mag ingeroepen worden voor de beslagrechter die uitspraak doet over het bewarend beslag; beveelt dat van het onderhavig arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing; houdt de kosten aan en zegt dat de feitenrechter erover uitspraak zal doen; verwijst de aldus beperkte zaak naar het Hof van Beroep te Brussel.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 8 JANUARI 1982

Voorzitter: de h. Janssens

Raadsheer-rapporteur: de h. Lebbe

Advocaat-generaal: de h. Krings

Advocaat: mr. Bayart

Afstamming — Ontkenning van vaderschap — Art. 313, eerste lid, B.W. — 1. Bewijs — Vereisten — 2. Verborggen houden van de geboorte — Begrip.

1. *De rechtsvordering tot ontkenning van vaderschap op grond van art. 313, eerste lid, B.W. vergt een driedubbel bewijs: dat de moeder de geboorte van het kind voor haar man verborgen heeft, dat zij zich aan overspel schuldig heeft gemaakt en dat de echtgenoot niet de vader van het kind is.*

2. *De verberging van de geboorte kan bestaan in de verberging van de zwangerschap alleen. Niet vereist is dat de verberging zich over de hele duur van de zwangerschap heeft uitgestrekt.*

W. t/ M. en M.

Gelet op het bestreden arrest, op 16 april 1980 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 313, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest de rechtsvordering van eiser, strekkende tot ontkenning van het vaderschap over het kind J. en steunende op artikel 313, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek, niet ontvankelijk verklaart, zulks op grond: dat het kind geboren werd op 30 september 1977; dat de wettelijke periode van bevruchting van 3 december 1976 tot 3 april 1977 liep; dat op 20 en 22 september 1977 de raadsman van eerste verweester en daarna een sociaal assistente zich in verbinding stelden met de Postdienst, werkgever van eiser, met het oog op de geboortepremies ten voordele van het verwachte kind; dat hieruit bleek dat eerste verweester haar zwangerschap niet opzettelijk voor eiser had verborgen; dat daarenboven eerste verweester op 5 december 1977 eiser had gedagvaard, ten einde de bewaking van het kind en onderhoudsgeld te bekomen, en dat hieruit bleek dat eerste verweester evenmin de geboorte van het kind opzettelijk verborgen had gehouden,

terwijl, eerste onderdeel, opdat er verberging van geboorte zou zijn, zoals bedoeld door artikel 313, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek, niet vereist is dat er een verberging van geboorte en van zwangerschap zou bestaan, en evenmin vereist is dat de zwangerschap tijdens haar gehele duur verborgen zou zijn geweest, maar voldoende is dat de zwangerschap, tijdens een deel van haar duur, opzettelijk verborgen zou zijn geweest, waaruit volgt dat, overeenkomstig genoemde wetsbepaling, de rechters uit het feit dat eerste verweester vanaf 20 september 1977 haar zwangerschap, en later de geboorte, niet opzettelijk had verborgen, geenszins mochten afleiden dat voormelde rechtsvordering van eiser niet ontvankelijk was;

tweede onderdeel, althans de motivering van het arrest het niet mogelijk maakt te weten of de rechters in feite hebben willen beslissen dat uit de door hen in aanmerking genomen gegevens bleek dat eerste verweester op geen enkel ogenblik haar zwangerschap of de geboorte verborgen had gehouden, dan wel in rechte en met miskenning van de bepalingen van artikel 313, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek, hebben beslist dat, zo gauw vanaf een bepaald ogenblik de toekomstige moeder haar zwangerschap niet meer opzettelijk verbergt, ook al heeft zij zulks gedurende een zekere tijd gedaan, er geen verberging van geboorte aanwezig is zoals bedoeld door voormelde wetsbepaling, waaruit volgt dat de motivering van het arrest het niet mogelijk maakt dat het Hof zijn controle over de wettelijkheid van de beslissing uitoefent, en derhalve niet voldoet aan wat door artikel 97 van de Grondwet wordt geëist:

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat de rechtsvordering tot ontkenning van vaderschap, ingesteld op grond van artikel 313, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek, een driedubbel bewijs vergt: het bewijs dat de moeder de geboorte van het kind voor haar man verborgen heeft, het bewijs dat zij zich schuldig maakte aan overspel en het bewijs dat de echtgenoot niet de vader van het kind is; dat evenwel, wat het eerste vereiste betreft, de verberging kan bestaan in de verberging van de zwangerschap alleen en niet vereist is dat de verberging zich over de gehele duur van de zwangerschap heeft uitgestrekt;

Overwegende dat eiser in zijn conclusie, ten bewijze van de verberging van de zwangerschap en de geboorte door zijn echtgenote, had aangevoerd dat hij van zijn echtgenote gescheiden leefde sedert eind februari 1977, dat verweester haar zwangerschap steeds verzwegen heeft, dat hij niet aanwezig was bij de geboorte en dat de aangifte van de geboorte niet door hem werd gedaan;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat het kind geboren werd op 30 september 1977, dat de raadsman van verweester op 20 september 1977 een brief richtte tot de werkgever van eiser met het oog op de regeling van de geboortepremie ten voordele van het verwachte kind en de sociaal assistente van de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening attesteerde dat zij op 22 september 1977 in verbinding kwam met de personeelsdienst van de werkgever met het oog op het kraamgeld en de kinderbijslag;

Dat het arrest oordeelt dat die stukken aantonen dat de toekomstige moeder, verre van haar zwangerschap opzettelijk te verbergen voor haar echtgenoot, haar staat aan diens werkgever liet kennen;

Dat het nog vaststelt dat verweerster op 5 december 1977 eiser in kort geding liet dagvaarden voor het verkrijgen van het voorlopig bewaringsrecht en van onderhoudsgeld;

Dat het ten slotte beslist dat uit deze feiten en overwegingen blijkt dat verweerster noch haar zwangerschap noch de geboorte opzettelijk heeft verborgen en dat de rechtsvordering van eiser derhalve niet ontvankelijk is;

Overwegende dat het arrest niet onderzoekt of verweerster, vóór 20 september 1977 haar zwangerschap voor haar echtgenoot al dan niet verborgen heeft; dat het uit het enkele feit dat zij een tiental dagen voor de geboorte haar zwangerschap aan eiser liet kennen, niet zonder schending van artikel 313, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek, heeft kunnen afleiden dat er geen verberging van de zwangerschap in de zin van dit artikel is geweest;

Dat het onderdeel gegrond is;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden arrest doch enkel in zoverre het beslist dat de rechtsvordering van eiser tot ontkenning van vaderschap gegrond op artikel 313, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek, niet ontvankelijk is wegens het niet verbergen, door verweerster, van haar zwangerschap en van de geboorte en in zoverre het uitspraak doet over de kosten.

NOOT—*De ontkenning van vaderschap op grond van art. 313, eerste lid, B.W.*

In bovenstaand arrest bevestigt het Hof van Cassatie een tweetal stellingen aangaande de interpretatie van art. 313, 1e lid, B.W. m.b.t. de ontkenning van vaderschap, die het reeds in vorige arresten heeft ontwikkeld.

1. Vooreerst bezegelt het Hof van Cassatie het traditionele standpunt dat het voor de ontkenning van vaderschap op grond van art. 313, 1e lid, B.W. noodzakelijk is een drievoudig bewijs te leveren: het bewijs dat de moeder de geboorte van het kind voor haar man verborgen gehouden heeft, het bewijs dat zij zich schuldig heeft gemaakt aan overspel en het bewijs dat de echtgenoot niet de vader is, en dat derhalve, bij ontbreken van een van die bewijzen, de vordering als niet gegrond verworpen moet worden. Een zelfde stellingname wordt teruggevonden in het arrest van 7 juli 1881 (*Pas.*, 1881, I, 344), alsook meer recent in de arresten van 14 november 1975 (*R.W.*, 1975-76, 1569, *Arr. Cass.*, 1976, 339, *Pas.*, 1976, I, 328, noot) en 15 september 1977 (*R.W.*, 1978-79, 34, noot Pauwels, *Arr. Cass.*, 1978, 65, noot, *Pas.*, 1978, I, 60, noot, *J.T.*, 1978, 82, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1979, 185 (samenv.)). In zijn arrest van 2 december 1976 daarentegen oordeelde het Hof van Cassatie dat de uitspraak waarbij het overspel van de moeder afgeleid wordt uit de omstandigheid enerzijds dat zij bevallen is en anderzijds dat de echtgenoot de vader van het kind niet kan zijn, wettelijk verantwoord is; m.a.w. dat voor de ontkenning van vaderschap op grond van art. 313, 1e lid, B.W. een afzonderlijk bewijs van het overspel van de moeder niet vereist is (*Cass.*, 2 december 1976, *Pas.*, 1977, I, 381, noot, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1978, 148).

Hoewel in het onderhavige arrest, zoals in de arresten van 1975 en van 1977, de kwestie van de noodzaak van het drievoudige bewijs niet het voorwerp van het middel tot cassatie uitmaakte, terwijl dit wél het geval was in het ar-

rest van 2 december 1976, kan men er m.i. niet buiten vast te stellen dat eerstgenoemde uitspraken niet verenigbaar zijn met de uitspraak van 2 december 1976: in het besproken arrest, zoals in die van 1975 en 1977, wordt bevestigd dat art. 313, 1e lid, B.W. drie afzonderlijke bewijselementen vereist; in het arrest van 1976 wordt vooropgesteld dat het bewijs van het overspel kan worden afgeleid uit dat van het niet-vaderschap, wat erop neerkomt de bewijselementen te herleiden tot twee (*in dezelfde zin*: Renchon, J.-L., «Deux aspects du désaveu de paternité: l'action en désaveu préventif et la preuve de l'adultère dans l'article 313, al. 1er, du Code civil», *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1978, 117 e.v., nr. 30).

De lagere rechtspraak is verdeeld over deze kwestie. Sinds het ogenblik dat het aanwenden van het bloedonderzoek in afstammingszaken door onze rechtbanken aanvaard wordt, hebben vele lagere rechtbanken afstand genomen van het vereiste dat het overspel van de moeder afzonderlijk bewezen moet worden, zelfs indien *in casu* niet tot een bloedonderzoek wordt overgegaan; andere rechtbanken houden zich evenwel aan het strikte uitgangspunt dat de ontkenning op grond van art. 313, 1e lid, B.W. het afzonderlijk bewijs van de drie elementen impliceert (referenties in Senaève, P., *Het vaderschap van de echtgenoot. Vaststelling en betwisting van de op het huwelijk gebaseerde afstamming langs vaderszijde*, Antwerpen, Kluwer, 1982, nr. 492). De recente rechtsleer is het er unaniem over eens dat, wanneer in een geding op grond van art. 313, 1e lid, B.W. een hematologisch onderzoek uitwijst dat de echtgenoot niet de vader van het kind kan zijn, het onredelijk zou zijn om daarenboven een — afzonderlijk — bewijs van het overspel te eisen (De Page, I, nr. 1086, C. Rigaux, I, nr. 2610; Renard en Vieujean, *R.C.J.B.*, 1962, 106 e.v., nr. 54; Vieujean, *R.C.J.B.*, 1966, 198 e.v., nr. 38; Delva, W., «De ontkenning van vaderschap», *T.P.R.*, 1975, 289 e.v., nr. 29, p. 301; Renchon, *art. cit.*, nr. 25); de ontkenning kan dan worden toegestaan voor zover tevens de verberging van de geboorte vaststaat. Over de vraag of, in het geval waarin het vaderschap niet op grond van een bloedonderzoek wordt uitgesloten, het afzonderlijk bewijs van het overspel van de vrouw eveneens kan wegvallen, toont de recente rechtsleer zich veel minder eensgezind. Hier geeft m.i. de visie van De Page (I, nr. 1086, C) nog het best de juiste dosering weer tussen het vereiste respect voor de tekst van de wet en de noodzaak van een interpretatie die rekening houdt met de evolutie in de bewijstechnieken aangaande het vaderschap. Wanneer het feit dat de echtgenoot niet de vader van het kind kan zijn, rechtstreeks en met voldoende zekerheid bewezen wordt, inzonderheid maar niet uitsluitend door middel van een bloedonderzoek, dan is een afzonderlijk bewijs van het overspel van de moeder uit de aard van de zaak zelf overbodig. Wanneer het biologische vaderschap van de echtgenoot evenwel niet rechtstreeks kan worden uitgesloten, dan is het bewijs van het overspel wél vereist, en zal dit een element zijn dat, samen met andere elementen, de morele d.w.z. psychologische overtuiging van de rechter zal kunnen bewerkstelligen aangaande het niet-vaderschap van de man (cf. recent nog Rb. Charleroi, 22 oktober 1981, *J.T.*, 1982, 365).

2. De pretoriaanse assimilatie van de verberging van de zwangerschap met het verborgen houden van de geboorte als element voor de ontkenning van vaderschap op grond

van art. 313, 1e lid, B.W., werd in België bezegeld door het Hof van Cassatie in het arrest van 7 november 1963 (*Pas.*, 1964, I, 256, gelijklopende conclusie Hayoit de Termicourt). Zij werd bevestigd in het arrest van 15 september 1977, en nu nogmaals in het geannoteerde arrest. Deze opvatting kreeg ook algemeen navolging in de lagere rechtspraak, en werd door de rechtsleer unaniem bijgevallen (referenties bij Senaev, P., *o.c.*, nr. 502). Dit betekent dat de ontkenning op grond van art. 313, 1e lid, B.W. aanvaard kan worden zelfs al werd de zwangerschap bekend gemaakt vóór de geboorte en al werd deze laatste niet verborgen gehouden (cf. De Page, I, nr. 1085; Rigaux, I, nrs. 2600-2601; Delva, *art. cit.*, nr. 31). De stelling van het arrest *a quo*, als zou het niet relevant zijn dat de echtgenoot niet persoonlijk op de hoogte werd gebracht van de zwangerschap van zijn vrouw maar slechts via tussenpersonen en per toeval, zodra hij door middel van de gedane stappen te weten kwam dat eerstdaags een geboorte te verwachten viel, is derhalve onjuist. Ingeval de man onrechtstreeks op de hoogte komt van de zwangerschap en de nakende bevaling van zijn vrouw, kan haar gedrag immers even reveleerend zijn voor het overspelige karakter van de verwekking als in het geval waarin hij er helemaal geen kennis van had.

Het is evenwel overdreven om ronduit te stellen dat de verberging van (een deel van) de zwangerschap, gelijkgesteld dient te worden met de verberging van de geboorte in de zin van art. 313, 1e lid, B.W. Opdat de verberging van de zwangerschap aanvaard kan worden voor het toelaten van de ontkenning op grond van art. 313, 1e lid, B.W., dienen bepaalde omstandigheden die te begeleiden. De verberging door de vrouw van haar zwangerschap dient intentioneel gebeurd te zijn, wat impliceert dat ze voldoende lang moet zijn volgehouden om als betekenisvol voor het verdachte karakter van de verwekking te kunnen doorgaan (cf. Hayoit de Termicourt, aangeh. concl.). Aan de andere kant wordt door de rechtspraak aanvaard, volgens een klassiek geworden formule, dat het voor de ontkenning op grond van art. 313, 1e lid, B.W. voldoende is dat het stilzwijgen van de vrouw niet doorbroken werd door een bekentenis die gemotiveerd is door het loyale en oprechte verlangen om een tot dan toe verwaarloosde plicht na te komen; het feit dat de vrouw haar aanvankelijk in acht genomen stilzwijgen doorbroken heeft vanuit een geïnteresseerde berekening die getuigt van dezelfde schuldige gemoedsgestelden als die welke haar stilzwijgen motiveerde, doet dan niets af aan het bestaan van een verberging van de zwangerschap als element voor de ontkenning op grond van art. 313, 1e lid, B.W. (referenties bij Senaev, P., *o.c.*, nr. 500). De tegenovergestelde opvatting zou immers tot zonderling gevolg hebben dat de feitelijk gescheiden levende vrouw die haar echtgenoot op de hoogte brengt van haar zwangerschap, hem zou kunnen verhinderen op die grond de ontkenning van vaderschap te vorderen, terwijl er wellicht geen andere wegen daartoe voor hem openstaan, wat onaanvaardbaar is (cf. Hanotiau, M., «La notion de recel de la naissance en matière de désaveu de paternité», *J.T.*, 1963, 721 e.v., nr. 6).

Patrick Senaev
Instituut voor Familierecht
K.U. Leuven

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

K.I. — 18 SEPTEMBER 1981

Voorzitter: de h. Van Hecke

Raadsheren: mevr. de Man en de h. Colla

Openbaar ministerie: de h. Van Walle

Onderzoeksrechter — Strijdig bevel — Weigering te onderzoeken.

De ondervraging van de verdachte met inbeschuldigingstelling door de onderzoeksrechter is een noodzakelijk onderdeel van het gerechtelijk onderzoek, behoort tot de jurisdictionele bevoegdheid van de onderzoeksrechter en dient bijgevolg door hem persoonlijk te worden verricht.

F.

Vordering

Gezien de stukken van het onderzoek geopend ingevolge de vordering tot onderzoek van de procureur des Konings te Antwerpen van 14 juli 1981 en bij vordering tot uitbreiding van onderzoek van 4 augustus 1981 ook gevoerd ten laste van F., wegens heling;

Gezien de bijkomende vordering van de procureur des Konings te Antwerpen van 4 augustus 1981 strekkende tot uitbreiding van het onderzoek wegens heling en «betrokkene na uitgebreid verhoor in verdenking te stellen uit hoofde van deze feiten»;

Gezien de beschikking van de onderzoeksrechter van 1 september 1981 waarbij gezegd wordt dat de betrokkene ingevolge aspostille van 14 juli 1981 uitvoerig werd verhoord, zoals blijkt uit het proces-verbaal nr. 2897 van 28 juli 1981 der Rijkswacht; dat de procureur des Konings niet aanduidt nopens welke andere punten betrokkene nog zou dienen te worden gehoord of op grond waarvan zijn verhoor opgenomen in voornoemd proces-verbaal onvolledig zou zijn; dat bijgevolg bij gebreke aan aanwijzingen dat betrokkene op de hoogte was of geweest moest zijn van de onrechtmatige oorsprong der gestolen juwelen, zijn in-verdenkingstelling zich niet kan opdringen, waarna de eis van de procureur des Konings wordt afgewezen;

Gezien het hoger beroep ingesteld op 3 september 1981 door de procureur des Konings tegen deze beschikking, nadat het dossier hem op 2 september 1981 was bezorgd;

Overwegende dat dit hoger beroep ontvankelijk is (F. Hélie, *Traité de l'instruction criminelle*, II, nrs. 2093 e.v. en 2016; P. Garraud, *Instruction criminelle*, III, nr. 1065; A. Braas, *Précis de procédure pénale*, 3e ed., I, nrs. 437 en 499; K.I. Brussel, 11 mei 1973, *J.T.*, 1974, 62; K.I. Antwerpen, 13 juni 1975, *R.W.*, 1975-76, 749, met noot; K.I. Antwerpen, 9 april 1976, *R.W.*, 1976-77, 684; K.I. Antwerpen, 9 april 1976, *R.W.*, 1976-77, 86);

Overwegende dat het verhoor van de verdachte door de onderzoeksrechter werd voorgeschreven op 14 juli 1981 (stuk 9) als onderdeel van het onderzoek tegen een medeverdachte, verdacht van diefstal, in de volgende bewoordingen: «Tevens de benadeelden te vereenzelvigen en te verhoren en eveneens over te gaan tot het verhoor van de opkoper»;

dat de onderzoeksrechter op dat ogenblik niet was belast met onderzoek betreffende heling en in de hiervoor weergegeven opdracht niets toelaat te veronderstellen dat het verhoor van verdachte F. gebaseerd was op enige verdenking tegen deze persoon;

dat de uitvoering van deze plicht op 28 juli 1981 plaats had en nauwelijks een blad in beslag nam;

Overwegende dat F. door de Rijkswacht als getuige werd gehoord en geenszins kennis kreeg van enige verdenking tegen zijn persoon;

Overwegende dat de betrokkene pas als verdachte werd aangeduid door de bovenvermelde vordering van 4 augustus 1981 van de procureur des Konings;

dat hij sindsdien noch door enige politie- of rijkswachtdienst, noch door de onderzoeksrechter zelf werd ondervraagd;

dat hij derhalve zelfs niet op de hoogte is van deze verdenking en zich hierover dan ook niet heeft kunnen uiten;

Overwegende dat de onderzoeksrechter, door in de beschikking waartegen hoger beroep te stellen dat «bij gebreke aan aanwijzingen dat betrokkene op de hoogte was of geweest moest zijn van de onrechtmatige oorsprong der gestolen juwelen, zijn inverdenkingstelling zich niet kan opdringen», zijn bevoegdheid manifest te buiten gaat (K.I. Gent, 5 maart 1957, *R.W.*, 1957-58, 1196, en K.I. Antwerpen, 13 juni 1975, 748, met noot A. De Nauw; K.I. Gent, 6 augustus 1975, *R.W.*, 1975-76, 753);

dat immers de onderzoeksrechter juist tot opdracht heeft zelf de bewijzen aan te brengen of ten minste de nodige opsporingen ertoe te verrichten (Cass. fr., 23 november 1971, *Rec.dr.pén.*, 1973, 151; K.I. Antwerpen 13 juni 1975, bovenvermeld) en het hem niet toekomt de gepastheid van de strafvordering na te gaan en aldus te weigeren over te gaan tot het door de procureur des Konings gevorderd onderzoek omdat hij meent hetzij dat de uitslag van het onderzoek twijfelachtig is (K.I. Brussel, 17 november 1898, *Pas.*, 1899, II, 239), hetzij dat niet zou blijken dat er aanwijzingen van enig misdrijf te vinden zijn (K.I. Gent, bovenvermeld) (cf. noot De Nauw in *R.W.*, 1975-76, 751 bovenvermeld);

dat een onderzoeksrechter immers niet gemachtigd is om over de publieke vordering te beslissen en het instellen van een gerechtelijk onderzoek te weigeren (K.I. Gent, 6 augustus 1975, bovenvermeld);

Overwegende dat, zeker nu ten deze de verdachte nooit als dusdanig is verhoord, zijn ondervraging door de onderzoeksrechter, met het oog op de strafvordering en ter vrijwaring van de rechten van de verdediging, een onmisbaar onderdeel van het gerechtelijk onderzoek uitmaakt en als dusdanig een essentieel vereiste is (*Pandectes belges*, v°, «Information», nrs. 448 en 449; J. Simon, *Strafvordering*, nr. 421; A. Braas, *Précis de proc. pén.*, ed. 1950, I, nrs. 407 en 518);

dat, indien aan dit vereiste niet is voldaan, het gerechtelijk onderzoek in die mate onvolledig is dat het onderzoeksgerecht niet in de mogelijkheid zou zijn de verdachte wegens de hem ten laste gelede feiten te verwijzen naar de rechtbank van wijzen zo deze verwijzing gevorderd wordt en zich opdringt (K.I. Brussel, 5 december 1974, *J.T.*, 1975, 262);

Overwegende dat de ondervraging van de verdachte met inverdenkingstelling door de onderzoeksrechter, als nood-

zakelijk onderdeel van het gerechtelijk onderzoek, een daad is die tot de jurisdictionele bevoegdheden van de onderzoeksrechter behoort en dus door hem persoonlijk moet worden verricht (J. Hoefler, *Traité de l'instruction préparatoire en matière pénale*, nr. 77);

Overwegende dat het hoger beroep dan ook gegrond is; (...)

Arrest

Overwegende dat het hof verwijst naar de redenen aangehaald in de vordering van de procureur-generaal;

Gezien de wetsbepalingen van het strafvorderingswetboek nopens de inbeschuldigingstelling en beslissende gelijkvormig,

Het Hof,

Kamer van inbeschuldigingstelling,

Verleent akte aan het openbaar ministerie van zijn vordering; verklaart het hoger beroep ontvankelijk en gegrond; doet de beschikking waartegen hoger beroep teniet; zegt dat er aanleiding bestaat tot het uitvoeren door de onderzoeksrechter van de vordering van de procureur des Konings te Antwerpen van 4 augustus 1981 en gelast de onderzoeksrechter te Antwerpen persoonlijk over te gaan tot het in verdenking stellen en het ondervragen van de verdachte F.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

7e KAMER — 22 MEI 1981

Voorzitter: de h. Weyens

Raadsheren: de hh. Lebeer (rapporteur) en De Peuter

Advocaat-generaal: de h. Vervliet

Advocaat: mr. Eyskens

Alcohol — Drankslijterijen — 1. Strafvervolging — 2. Opdecimes.

1. *Overeenkomstig de algemene wet inzake douane en accijnzen, toepasselijk op misdrijven inzake drankslijterijen, worden de vorderingen welke strekken tot toepassing van boeten, verbeurdverklaringen of het sluiten van fabrieken of werkplaatsen voor de rechtbanken aangelegd en vervolgd door of in naam van het Bestuur.*

2. *De geldboete bedoeld in de artt. 36 en 37 van het K.B. van 3 april 1953 tot coördinatie van de wetsbepalingen inzake drankslijterijen van gegiste dranken is niet vatbaar voor toepassing van de wet van 5 maart 1952 betreffende de opdecimes op de strafrechtelijke geldboeten.*

G.

In zake van het openbaar ministerie tegen G., beklaagd te Turnhout op 9 februari 1979, A. met overtreding van de artikelen 1, 3°, 2, 36, § 1, en 40 van het K.B. van 13 april 1953 tot coördinatie van de wetsbepalingen inzake de slijterijen van gegiste dranken zoals gewijzigd bij de wet van 6 juli 1967, als zaakvoerder of aangestelde in de zin van deze

gecoördineerde wetten of in om het even welke hoedanigheid op enigerlei wijze aan de exploitatie van een slijterij van ter plaatse gegiste dranken te hebben deelgenomen terwijl hij veroordeeld werd wegens een van de misdrijven omschreven in de hoofdstukken IV, V, VI en VII, titel VII, boek II van het Strafwetboek, namelijk door vonnis van de Correctionele Rechtbank te Turnhout van 21 oktober 1966; B. met overtreding van de artikelen 1, 4°, 2, 36, § 1, en 40 van het K.B. van 13 april 1953 tot coördinatie van de wetsbepalingen inzake de slijterijen van gegiste dranken zoals gewijzigd bij de wet van 6 juli 1967, als zaakvoerder of aangestelde in de zin van deze gecoördineerde wetten, of in om het even welke hoedanigheid op enigerlei wijze aan de exploitatie van een slijterij van ter plaatse gegiste dranken te hebben deelgenomen terwijl hij wegens heling veroordeeld werd, namelijk door vonnis van de Correctionele Rechtbank te Turnhout van 14 februari 1973.

Gezien het hoger beroep ingesteld op 3 maart 1980, door G. en door het openbaar ministerie, tegen het vonnis contradictoir uitgesproken — op verzet tegen het vonnis bij verstek dd. 2 januari 1980 — door de 6e Kamer (één rechter) van de Correctionele Rechtbank te Turnhout, van 20 februari 1980, waarbij het verzet aanvaard werd, beklagde veroordeeld werd tot: een geldboete van 1000 frank, gebracht op 40.000 fr. of een vervangende gevangenisstraf van drie maanden, uit hoofde van de vermengde telastleggingen A en B.

Overwegende dat de hogere beroepen regelmatig naar de vorm zijn en tijdig ingesteld werden, zodat ze ontvankelijk voorkomen;

Overwegende dat overeenkomstig art. 281, § 2, K.B. van 18 juli 1977 houdende de coördinatie van de algemene bepalingen inzake douane en accijnzen de vorderingen welke strekken tot toepassing van boeten, verbeurdverklaringen of het sluiten van fabrieken of werkplaatsen, voor de rechtbanken worden aangelegd en vervolgd door of in naam van de administratie; dat ze daarin geen recht spreken dan na conclusie van het openbaar ministerie te hebben gehoord;

Overwegende dat de toekenning van deze bevoegdheid aan de ambtenaren van de administratie geregeld wordt door de artikelen 8 en 9 van het M.B. van 27 februari 1979, dat van toepassing was op het ogenblik van de in te stellen vervolging;

Overwegende dat de straf gesteld op de ten laste gelegde feiten bepaald wordt door de artikelen 36 en 37 K.B. van 3 april 1953 houdende de gecoördineerde wetsbepalingen inzake slijterijen van gegiste dranken, namelijk een geldboete van 1.000 fr. tot 5.000 fr.;

dat deze geldboete niet vatbaar is voor toepassing van de wet van 5 maart 1952 betreffende de opdecimes en een louter fiscale geldboete is;

Overwegende dat de vordering ambtshalve ingesteld door het openbaar ministerie bij bevel tot dagvaarden van 26 oktober 1979 niet-ontvankelijk is;

Om die redenen,

Ontvangt de hogere beroepen; vernietigt het vonnis a quo in zijn geheel en ontslaat beklagde van elke veroordeling uit dien hoofde; verklaart de ambtshalve vordering door het openbaar ministerie ingesteld bij bevel tot dagvaarden van 26 oktober 1979 niet-ontvankelijk; legt de

kosten van deze strafvordering in beide aanleggen ten laste van de Staat.

NOOT—*Misdrijven inzake dranklijterijen*

1. Luidens art. 43 van het K.B. van 3 april 1953 tot coördinatie van de wetsbepalingen inzake dranklijterijen van gegiste dranken zijn de bepalingen van de algemene wet inzake douane en accijnzen toepasselijk, op de wijze van vervolging van de overtreding van deze gecoördineerde wetten.

Dit houdt in dat alleen het Bestuur de strafvordering kan instellen, met uitsluiting van elk initiatiefrecht van het openbaar ministerie (cf. Hof Luik, 4e kamer, 24 november 1959, in zake Boutack; Cass., 17 oktober 1955, *Arr. Cass.*, 1956, 107; Corr. Aarlen, 21 juni 1978, *Jur. Liège*, 1978-79, 194; J. Simon, *Strafvordering*, I, p. 63; C.J. Vanhoudt, «Le rôle du ministère public dans la poursuite des infractions économiques et sociales», p. 363 in *En hommage à Jean Constant*; J. D'Haenens, *Belgisch strafprocesrecht*, I, A, p. 91).

2. Het is niet omdat het openbaar ministerie geen vorderingsrecht heeft inzake misdrijven die niet bestraft worden met hoofdgevangenisstraf, dat het niet hoeft aanwezig te zijn bij de behandeling van de zaak (J.B. Hoffman, *Traité théorique et pratique des questions préjudicielles*, I, p. 9; R. Declercq, *Strafvordering*, 6e ed., I, p. 27; G. Schuind, *Traité pratique de droit criminel*, 4e ed., II, p. 11).

Het openbaar ministerie geeft enkel advies. In beginsel dagvaardt het parket niet, stelt geen hoger beroep in of voorziet zich niet in cassatie (Hof Brussel, 6 juni 1974, *Pas.*, 1975, II, 70, en de in noot vermelde cassatierechtpraak; Cass., 11 december 1961, *Pas.*, 1962, I, 445, met noot van R. Janssens de Bisthoven; R. Janssens de Bisthoven, «Overwegingen omtrent de bestraffing van de sluikerij ter zake van douane», *R. W.*, 1959-60, 54).

3. Het openbaar ministerie heeft echter het recht hoger beroep in te stellen of zich te voorzien in cassatie telkens wanneer een onwettelijke straf zou zijn uitgesproken (A. Gesché, *Les infractions en matière de douanes et accises*, p. 24; R. Declercq, *o.c.*, I, p. 27; J.B. Hoffman, *o.c.*, I, p. 10; A. Braas, *Précis de procédure pénale*, 3e ed., I, p. 68, nr. 77; Hof Brussel, 5 februari 1857, *Pas.*, 1857, II, 380).

Het openbaar ministerie treedt dan op in het belang van de openbare orde op grond van artikel 138 van het Gerechtelijk Wetboek. Heeft het hof daarmee rekening gehouden toen het hoger beroep van het openbaar ministerie ontvankelijk werd verklaard? Die Theorie träumt, die Praxis belehrt...

A. Vandeplass

BURGERLIJKE RECHTBANK TE MECHELEN

1e KAMER — 1 DECEMBER 1981

Voorzitter: de h. Wauters

Rechters: de hh. de Forche en Van de Walle

Advocaten: mrs. Poma en Moors

Schenking — Gift van hand tot hand — Bezit — Vereisten — Gebrek aan bewijs — Gevolg.

De begiftigde van een gift van hand tot hand kan zich beroepen op het vermoeden van art. 2279 B.W. Het bezit moet dan animo domini, openbaar en ondubbelzinnig zijn. Het bewijs hiervan kan door alle middelen rechtens worden geleverd. Voldoet het bezit niet aan die vereisten, dan moet het bewijs van de schenking worden geleverd overeenkomstig art. 1341 B.W. Indien degene die beweert begiftigd te zijn niet slaagt in dit bewijs, worden de «geschonken» goederen geacht tot de nalatenschap te behoren en heeft de «begiftigde» zich schuldig gemaakt aan verberging van goederen van de nalatenschap en dus alle rechten in die goederen verbeurd (art. 792 B.W.).

S. e.a. t/ H. e.a.

Op 30 januari 1979 overleed te Nijlen mevrouw H.A., erflaatster van verweerders en van de rechtsvoorgangster van aanleggers.

Daar verweerders het vermoeden hadden dat mevrouw H.I., echtg. S., intussen overleden rechtsvoorgangster van aanleggers, in het bezit was van een aantal voorwerpen en waarden, afhankelijk van de nalatenschap van H.A., werd op 14 mei 1979 een verzoek tot verzegeling ingediend, waarna op 14 mei 1979 door de vrederechter van het kanton Lier bevel tot verzegeling werd verleend. Op 14 mei 1979 werd een P.V. van verzegeling opgesteld.

Op 29 mei 1979 werd bij geboekt exploit van gerechtsdeurwaarder W. te Lier ten verzoeken van verweerders aanmaning gegeven aan mevrouw H.I. om een aantal erfwaarden en voorwerpen terug te brengen in de nalatenschap.

Na verzoek tot ontzegeling werd op 19 nov. 1979 door de vrederechter van het kanton Lier bevel tot ontzegeling verleend.

Op 4 december 1979 werd door het ambt van notaris C. overgegaan tot het opmaken van een boedelbeschrijving van de inhoud van een safe, gehuurd door wijlen H.I. bij het agentschap van de Kredietbank te Nijlen, van welke inventaris P.V. werd opgesteld.

De waarden en voorwerpen uit voormelde safe werden in bewaring gegeven aan notaris C. en bevonden zich aldaar momenteel nog.

Op 30 sept. 1980 overleed te Brasschaat mevrouw H.I.

Hoofdvordering

Overwegende dat aanleggers terugvorderen alle roerende goederen opgenomen in de inventaris van notaris C. (nl. een reeks juwelen en een aantal kasbons);

Overwegende dat verweerders toegeven dat van de litigieuze voorwerpen en waarden enkel toebehoren aan aanleggers of hun rechtsvoorganger H.I. de manchetknopen, de zegelring E S, de witgouden verlovingsring, de witgouden armband, een lege omslag, een omslag met titel garage Luyten en de autothermometer, zowel vermeld in het P.V. van boedelbeschrijving van 4 dec. 1979;

Overwegende dat blijkt dat de litigieuze voorwerpen, opgenomen in de inventaris van notaris C., werden gevonden in een safe der Kredietbank te Nijlen, gehuurd door H.I.;

Overwegende dat van alle roerende goederen, gevonden in de safe, enkel van drie kapitalisatiespaarbons elk van

50.000 fr. à 8,5 % van de Centrale Depositokas en eindigend op nummers 586, 587 en 588 bewezen is dat deze bevoord hebben aan wijlen H.A.;

Overwegende dat aanleggers beweren dat deze kasbons werden verkregen door H.I. ingevolge een gift van hand tot hand;

Overwegende dat de vermelde kapitalisatiespaarbons in de safe werden gevonden in een bruine omslag betiteld «mevrouw S.-H.»;

Overwegende dat op basis van erfrechtelijke heling door verweerders klacht werd ingediend en dit strafonderzoek door het parket te Mechelen werd geseponeerd;

Overwegende dat wijlen H.I., bij de aanmaning door gerechtsdeurwaarder W. om de goederen vermeld in het exploit van 29 mei 1979 af te geven, meer in het bijzonder de goederen in de safe heeft verklaard: «Al wat in de bankkluis der Kredietbank te Nijlen geborgen is, *beschouw* ik als mijn eigendom; ik voeg eraan toe dat er sommige zaken aldaar eigendom van mijn dochter is. Al wat ik zou bezitten *buiten* de bankkluis bekam ik bij algemeen akkoord der erfgenamen en in tegenwoordigheid van notaris mr. V. bij de verdeling der nalatenschap. Ik heb niets weder te geven aan de andere erfgenamen daar ik van de nalatenschap van wijlen H.A. niets verduisterd heb»;

Overwegende dat, na het opmaken van de inventaris van de goederen die zich in de brandkluis bevonden van de Kredietbank te Nijlen, mevrouw I.H. verklaard heeft dat alle geïnventariseerde goederen haar persoonlijk en aan haar dochter dame S. S. toebehoren;

Overwegende dat mevrouw I.H. geweigerd heeft onder eed een verklaring af te leggen of ze al dan niet in het bezit was van voorwerpen van de nalatenschap A.H.; zij verklaart verder op deze vraag niet te hebben geantwoord om principiële redenen en verklarende dat er geen getuigenverhoor plaatsheeft;

Overwegende dat dame I.H. nooit verklaard heeft gemelde kasbons ontvangen te hebben ingevolge schenking van hand tot hand; dat dame S.S. verklaard heeft aan de verbalisanten (p.v. 12 maart 1980 gerechtelijke politie Mechelen) dat deze kapitalisatiebons haar door haar moeder I.H. werden gegeven vóór het overlijden van A.H.;

Overwegende dat verweerders beweren dat al deze goederen gevonden in de bankkluis, behalve enkele voorwerpen zoals hoger vermeld, behoren tot de nalatenschap van H.A.;

Overwegende dat, om zich te kunnen beroepen op het vermoeden van art. 2279 B.W., het bezit van aanleggers animo domini, openbaar en ondubbelzinnig moet zijn;

Overwegende dat, zo het bezit van deze goederen of de zozegde gifte ervan (in casu de kapitalisatiespaarbons) als wankelbaar, dubbelzinnig en verdacht voorkomt, aanleggers slechts de voorwerpen kunnen behouden op voorwaarde dat zij overeenkomstig artt. 1341 en volgende het bewijs leveren van de schenking;

Overwegende dat het een feitelijke kwestie is dat door alle bewijsmiddelen kan geoordeeld worden of de vereisten van art. 2279 voldaan zijn (zie Kluykens, *Schenkings en Testamenten*, p. 183);

Overwegende dat het bezit van de kapitalisatiespaarbons dubbelzinnig en verdacht voorkomt, daar de rechtsvoorgangster van aanleggers, I.H., nooit beweerd heeft gezegd kapitalisatiespaarbons verkregen te hebben bij schenking

van hand tot hand; dat dit nu slechts beweerd wordt bij conclusie;

Overwegende dat aanleggers ook niet voorstellen te bewijzen dat genoemde kapitalisatiebons overeenkomstig artt. 1341 en volgende zijn geschonken;

Overwegende dat derhalve dient te worden aanvaard dat deze behoren tot de nalatenschap van A.H. en dat H.I. deze aan de nalatenschap heeft willen onttrekken;

Overwegende dat verweerders zich terecht op art. 792 B.W. beroepen; dat I.H. goederen afhingende van de nalatenschap, te weten de drie vermelde kapitalisatiebons, verborgen heeft gehouden; dat derhalve wegens erfverduistering aanleggers verbeurd dienen te worden verklaard van alle rechten op voormelde kapitalisatiebons;

(...)

NOOT – Vrijwel algemeen wordt door de rechtsleer en vooral door de rechtspraak (Cass., 14 maart 1889, *Pas.*, 1889, I, 147; Hof Brussel, 21 juni 1957, *Pas.*, 1958, II, 248; Hof Gent, 15 maart 1962, *T.Not.*, 1963, 179; Cass., 20 oktober 1974, *R.W.*, 1974-75, 1835; Hof Bergen, 26 oktober 1979, *Réc. gén.*, 1981, 217, nr. 22622) aangenomen dat de begiftigde van een gift van hand tot hand een beroep kan doen op art. 2279 B.W. zo de waarachtigheid van de gift in twijfel wordt getrokken (contra nochtans Dekkers, III, nr. 1004; vgl. Planioel en Ripert, V, nr. 392, p. 519).

Klassiek is ook de opvatting dat, zo het bezit niet aan de vereisten van art. 2229 voldoet, het bewijs dient te worden geleverd overeenkomstig art. 1341 (De Page, VIII.1, nr. 545; G. Galopin, *Les donations entre vifs et les testaments*, Luik, 1919, nr. 149). Die opvatting wordt nochtans door recente rechtsleer te streng genoemd (C. De Wulf, «De schenking van hand tot hand», in *Exequatur van vriendschap*, 1981, p. 66, die verwijst naar A. Kluyskens, *Schenkingen en Testamenten*, nr. 142, 4e vraagstuk). De begiftigde zou de traditio door getuigen mogen bewijzen, en als hij zulks gedaan heeft, zou hij tot bewijs van het tegendeel beschermd zijn.

M.P.-C.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE KORTRIJK

1e KAMER — 10 DECEMBER 1981

Voorzitter: de h. Callens

Rechters: de hh. Hoebeke en Vandenbroucke

Advocaten: mrs. Vallaeys en Bossuyt

Rechtsvordering en vorderingsrecht — Gemeenschap of Gewest — Vertegenwoordiging.

In een geding worden de Gemeenschap of het Gewest vertegenwoordigd door de Executieve.

Als het onderwerp van een vordering behoort tot de bevoegdheid van het Vlaamse Gewest, dient het Vlaamse Gewest te worden aangesproken. Een vordering die tegen de Executieve als Executieve wordt ingesteld, is niet toelaatbaar.

V. en S. t/ De Vlaamse Executieve

Bij dagvaarding van 15 januari 1981 betekend aan verweerster door het ambt van gerechtsdeurwaarder Gaston Pecher met standplaats te Etterbeek, vorderen eisers de veroordeling van verweerster tot betaling van het bedrag van 488.320 frank, met de gerechtelijke rente en de kosten van het geding.

Bij verzoekschrift in vrijwillige tussenkomst van 25 maart 1981, neergelegd ter griffie dezer rechtbank op 26 maart 1981, wordt akte gevraagd van vrijwillige tussenkomst in het geding door het «Vlaamse Gewest», vertegenwoordigd door de «Executieve van de Vlaamse Gemeenschap».

1. Eisers zijn eigenaar van een perceel bouwgrond te (...). Ten gevolge van het van kracht worden van het gewestplan Roeselare-Tielt bij K.B. van 17 december 1979, verschenen in het Belgisch Staatsblad van 4 januari 1980, in werking op 19 januari 1980, verloor dit perceel zijn status van «bouwgrond», en werd een negatief stedenbouwkundig attest verkregen. Voordien hadden eisers reeds een principieusvergunning verkregen. Eisers deden reeds een vraag tot schadevergoeding welke op 19 juni 1980 werd afgewezen. Thans vorderen zij de verkoopwaarde van het perceel welke zij ramen op 610.400 frank (763 m² à 800 fr. per m²), verminderd met 20%. De vordering steunt op het K.B. van 17 december 1979.

2. Toelaatbaarheid van de vordering

a. Verweerster oordeelt dat zij buiten het geding dient te worden gesteld en dat de vordering niet-toelaatbaar dient te worden verklaard. Zij werpt op dat zij als gedaagde «Executieve van de Vlaamse Gemeenschap» geen rechtspersoonlijkheid heeft. Overeenkomstig art. 3 van de Bijzondere Wet tot hervorming der Instellingen van 8 augustus 1980 hebben slechts rechtspersoonlijkheid: de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, het Vlaamse Gewest en het Waalse Gewest. Het voorwerp van de vordering behoort tot de bevoegdheid van het Vlaamse Gewest.

b. Eisers voeren aan dat verweerster hierbij art. 82 van de wet van 8 augustus 1980 (B.S. 15 augustus 1980) over het hoofd ziet. Dit artikel luidt: «De Executieve vertegenwoordigt de Gemeenschap of het Gewest in en buiten rechte. Zij wordt gedagvaard aan het kabinet van de Voorzitter van de Executieve. De rechtsgedingen van de Gemeenschap of het Gewest, als eiser of als verweerder, worden gevoerd namens de Executieve, ten zoonke van het door deze aangewezen lid.» Volgens eisers is het duidelijk dat de vordering aldus toelaatbaar is.

c. Het is duidelijk dat eisers het voorgaand artikel verkeerd hebben geïnterpreteerd. De Gemeenschap of het Gewest worden «vertegenwoordigd» door de Executieve. Deze mag zich niet in de plaats stellen doch slechts «vertegenwoordigen». Met andere woorden, het zijn de Gemeenschap of het Gewest welke rechtspersoonlijkheid hebben en welke in rechte moeten worden aangesproken, vertegenwoordigd door de Executieve. Nu hebben eisers laatstgenoemde zomaar alleen gedagvaard en niet namens het Gewest. De vordering behoort tot de bevoegdheid van het Vlaamse Gewest, zodat het Vlaamse Gewest in rechte diende te worden aangesproken. De Executieve heeft geen rechtspersoonlijkheid en kan dan ook «intuitu personae» niet aangesproken worden. De vordering, zoals ingeleid bij

dagvaarding van 15 januari 1981 is dan ook niet toelaatbaar.

Het geding ten gronde gaat derhalve nog slechts tussen eisers enerzijds en de vrijwillig tussenkomende partij anderzijds. Zij moeten nog ten gronde concluderen. De gedingvoering tussen deze partijen is hic et nunc nog niet in staat.

*Om die redenen,
De Rechtbank,*

Verklaart de vordering van eisers zoals ingeleid bij dagvaarding van 15 januari 1981 ontoelaatbaar. Veroordeelt eisers tot de kosten.

Verwijst de zaak voor het overige ten aanzien van de vrijwillig tussenkomende partij naar de bijzondere rol.

Kosten aangehouden.

VREDEGERECHT TE BERCHEM

21 APRIL 1981

Rechter: de h. Heurterre

Advocaten: mrs. Leclef en Van Raemdonck loco Clymans

Onrechtmatige daad — Schade en schadeloosstelling — Tijdstip van beoordeling — Vermindering van de economische waarde en effectieve koopkracht van de munt.

Ter beoordeling van de ten gevolge van een onrechtmatige daad geleden schade moet de rechter zich niet op het ogenblik van die daad, doch wel op het ogenblik van zijn uitspraak stellen en moet hij rekening houden met de eventuele vermindering van de economische waarde en effectieve koopkracht van het geld tussen de datum van het schadeberokkenend feit en die van zijn uitspraak.

De vermindering van de effectieve koopkracht van het geld tussen die beide data wordt niet opgevangen door het toekennen van de vergoedende interesten die slechts dienen ter vergoeding van de schade voortvloeiend uit de omstandigheid dat de hoofdsom tussen die beide data niet ter beschikking was. De door de benadeelde geleden schade dient derhalve aangepast te worden in verhouding tot de stijging van het indexcijfer van de consumptieprijzen tussen beide bedoelde data.

S. t/ N.V. A.

Overwegende dat de eis ertoe strekt: verweerster te horen veroordelen om aan eiser te betalen hoofdens schadever-

goeding ongeval de som van: 18.452 fr. x index kleinhandelsprijzen datum uitspraak: index datum ongeval, te vermeerderen met de vergoedende interesten sedert 15 feb. 1980;

(...)

Overwegende dat uit het overgelegde geseponeerde straf-dossier blijkt dat op 15 februari 1980 in de Doornstraat te Temse een aanrijding plaatsgreep tussen de vrachtauto van en bestuurd door eiser en de personenauto, bestuurd door Irena B., waarvan verweerster de verzekeraar is;

(...)

dat verweerster derhalve gehouden is tot vergoeding van de ingevolge die aanrijding aan eiser berokkende schade;

Overwegende dat de rechter, ter beoordeling van de ten gevolge van een onrechtmatige daad geleden schade, zich niet op het ogenblik van die daad doch wel op het ogenblik van zijn uitspraak moet stellen (Cass., 1 juni 1976, Arr. Cass., 1976, 1086; Cass., 20 juni 1977, Arr. Cass., 1977, 1082; Cass., 20 september 1979, J.T., 1980, 116 en conclusie van procureur-generaal F. Dumon, in het bijzonder nrs. 1, 8 en 12 in fine en noten 3, 21, 24 en 64) en rekening moet houden met de eventuele vermindering van de economische waarde en effectieve koopkracht van het geld tussen de datum van het schadeberokkenend feit en die van zijn uitspraak (Cass., 21 juni 1976, Arr. Cass., 1976, 1189; Cass., 20 juni 1977, t.a.p.; Cass., 20 september 1979, t.a.p., en conclusie van procureur-generaal F. Dumon, in het bijzonder nrs. 1, 8, 9 en 12 in fine en noten 2, 25, 36, 54 en 65);

dat de vermindering van de effectieve koopkracht van het geld tussen die beide data niet wordt opgevangen door het toekennen van de vergoedende interest die slechts dient ter vergoeding van de schade voortvloeiend uit de omstandigheid dat de hoofdsom tussen die beide data niet ter beschikking was;

dat eiser derhalve terecht aanvoert dat de in het door hem overgelegde expertiserapport geraamde schade, vermeerderd met de verletschade, in totaal 18.452 fr., moet worden aangepast in verhouding tot de stijging van het indexcijfer van de consumptieprijzen tussen beide bedoelde data, welke stijging de vermindering van de effectieve koopkracht van het geld weerspiegelt, zodat die schade moet worden bepaald op: 18.452 fr. x 150,62 (indexcijfer van de maand maart 1981) : 139,73 (indexcijfer van de maand februari 1980) = 19.890 fr.;

dat de vergoedende interest moet worden toegekend op de som van 18.452 fr. vanaf de datum van het schadeberokkenend feit tot heden en, onder de benaming van gerechtelijke interest, op de som van 19.890 fr. vanaf heden tot op de dag van de betaling;

dat de vordering derhalve slechts in die mate gegrond is; (...)

KANTTEKENINGEN

WAAROM WORDEN DE WET VAN 2 AUGUSTUS 1963 EN HET DECREET VAN 19 JULI 1973 OP HET TAALGEBRUIK IN HET BEDRIJFSLEVEN NIET TOEGEPAST?

Artikel 52 van de gecoördineerde wetten van 18 juli 1966 op het gebruik van de talen in bestuurszaken (voorheen artikel 41 van de wet van 2 augustus 1963) bepaalt het volgende:

«§ 1. Voor de akten en bescheiden, die voorgeschreven zijn bij de wetten en reglementen en voor die welke bestemd zijn voor hun personeel, gebruiken de private nijverheids-, handels- of financiebedrijven de taal van het gebied waar hun exploitatiezetel of onderscheiden exploitatiezetels gevestigd zijn.

In Brussel-Hoofdstad stellen de bedrijven die bescheiden in het Nederlands wanneer zij bestemd zijn voor het Nederlandssprekend personeel en in het Frans wanneer zij bestemd zijn voor het Franssprekend personeel.

Onverminderd de hun bij § 2 opgelegde verplichtingen, mogen dezelfde bedrijven bij de berichten, mededelingen, akten, getuigschriften en formulieren bestemd voor het personeel een vertaling voegen in een of meer talen, zo de samenstelling van dat personeel zulks rechtvaardigt.»

Het is dus onjuist te beweren dat de wet van 2 augustus 1963 geen verplichtingen zou bevatten (toepasselijk op Hoofdstad-Brussel¹ i.v.m. het taalgebruik in het bedrijfsleven. De wet bepaalt integendeel uitdrukkelijk dat de bedrijven met exploitatiezetel in Brussel de bescheiden bestemd voor het Nederlandssprekend personeel in het Nederlands moeten stellen, en die bestemd voor het Franssprekend personeel in het Frans.

Het is een feit dat vele Brusselse bedrijven de documenten bestemd voor hun personeel in het Frans blijven opstellen, of tweetalig, wat eveneens in strijd is met de wet.

De Vaste Commissie voor Taaltoezicht (V.C.T.) adviseerde dat privé-bedrijven in Hoofdstad-Brussel gevestigd de aangiften i.v.m. arbeidsongevallen overkomen aan Nederlandssprekend personeel in het Nederlands dienen te stellen (V.C.T., alg. verg., 18 maart 1965 en 1 april 1965, nr. 668).

De V.C.T. besliste eveneens dat het gebruik van eentalig in het Frans gestelde fiches of van tweetalige loonfiches voor het gehele personeel door een bedrijf met exploitatiezetel in Hoofdstad-Brussel in strijd is met artikel 52 (V.C.T., alg. verg., 22 jan. 1970, nr. 2293).

De wet heeft geen maatstaven bepaald om het personeel in te delen in Nederlandssprekend en Franssprekend. Deze indeling moet geschieden op grond van feiten, vooral van de moedertaal of de hoofdtaal van het personeelslid. Wanneer een lid dat in Hoofdstad-Brussel werkt, in een ander taalgebied woont, moet het als een vermoeden *juris tantum*

worden beschouwd dat de taal van het gebied ook de taal is van de werknemer (V.C.T., alg. verg., 19 januari 1967, nr. 1690).

In dezelfde zin beveelt een vonnis van de Vrederechter te Brussel (4e kanton, 3 november 1966, *R.W.*, 1966-67, 1252) de vertaling in het Nederlands van een Franstalige aangifte van een arbeidsongeval overkomen aan een arbeider wonend in het Nederlands taalgebied. De beschikking werd gegeven tegen een te Brussel gevestigde P.V.B.A., op verzoek van de hoofdgriffier van het rechtsgebied. Naar de geest van de taalwetgeving moet vermoed worden dat het slachtoffer Nederlands spreekt wanneer het woont in het Nederlands taalgebied.

Een firma te Brussel vroeg met een Franse brief aan een werknemer uit het Nederlandstalig landsgedeelte om een medisch attest. De V.C.T. adviseerde op 23 april 1970 dat de brief ontegensprekelijk een mededeling aan een personeelslid was en dus gesteld moest zijn in de taal van het betrokken personeelslid. In dit geval bestaat er een weerlegbaar vermoeden dat de taal van de particulier die is van het gebied waar hij verblijft. De brief van de werkgever moest dus in het Nederlands zijn gesteld.

De V.C.T. oordeelde dat een bedrijf met exploitatiezetel te Hoofdstad-Brussel de huisplannen, de mededelingen en dienstnota's voor het personeel, de verslagen van de vergaderingen van de ondernemingsraad en de formulieren en bescheiden gebruikt in de betrekkingen met het personeel tevens in het Nederlands dient te stellen (V.C.T., alg. verg., 23 januari 1975, nr. 3716)².

Wat nu betreft de zes randgemeenten rond Hoofdstad-Brussel, en de zeven gemeenten aan de taalgrens die met een speciale regeling zijn begiftigd, deze maken alle integraal deel uit van het Nederlandse taalgebied, zodat artikel 52 van de gecoördineerde wetten van 18 juli 1966 volledig op hen van toepassing is. Dit betekent dan ook dat deze gemeenten niet kunnen staande houden dat de speciale regeling die zij genieten, een zekere tweetaligheid in de bedrijven op hun grondgebied gevestigd zou verantwoorden. Wel integendeel: artikel 52 maakt geen uitzondering voor deze gemeenten zodat alle wettelijk voorgeschreven documenten en die bestemd voor het personeel van de bedrijven aldaar gevestigd uitsluitend in het Nederlands opgesteld moeten zijn. Artikel 52 laat immers geen tweetaligheid toe aangezien het in zijn § 2 uitdrukkelijk preciseert in welke gevallen een vertaling toegelaten is, nl. voor de akten bestemd voor het personeel wanneer de samenstelling van het personeel zulks rechtvaardigt.

¹ De wet spreekt van «Brussel-Hoofdstad», een letterlijke vertaling uit het Frans, maar geen correct Nederlands.

² I. DE WEERDT, *Taalgebruik in het bedrijfsleven*, 3e druk, Maarten Kluwer, Antwerpen, 1980, nr. 94.

Het is duidelijk dat tweetaligheid indruist tegen heel de opzet van de wet van 2 augustus 1963. De gaafheid van de taalgebieden die door de wet wordt beoogd, heeft de wetgever ertoe geleid een strikte eentaligheid op te leggen aan zijn gewestelijke en plaatselijke diensten en aan de wettelijk voorgeschreven akten en bescheiden van privé-bedrijven.

Indien men in het Staatsblad de publikatie zou gedogen van vennootschapsakten in meerdere talen of in de streektaal met een vertaling, dan kan deze tweetaligheid ook toegepast worden op alle andere wettelijk voorgeschreven bescheiden: op de boekhouding, op de documenten der sociale zekerheid, op alle documenten bestemd voor overheidsinstanties enz.

Blijkens instructies uitgaande van de procureurs-generaal bij de hoven van beroep werd aan de griffiers van de rechtbanken van koophandel bevolen voortaan nog alleen de tekst van de akten van vennootschappen die gesteld is in de taal van de exploitatiezetel over te zenden voor publikatie in het Belgisch Staatsblad. Hierdoor hebben de minister van Justitie en de procureurs-generaal in het debat duidelijk stelling genomen ten voordele van de wettelijk verplichte eentaligheid, zoals ook blijkt uit de antwoorden die de minister verstrekte op vragen van de kamerleden. In zijn antwoord op de vraag van dhr. De Clercq van 6 november 1964 schreef de minister dat het geacht lid moest begrijpen dat *de bekendmaking in het Belgisch Staatsblad* maar kan geschieden in de mate dat ze door de wet vereist is, d.i. in één enkele van onze landstalen³.

De wettelijk verplichte eentaligheid betekent vanzelfsprekend niet dat geen vertalingen van de opgelegde akten en bescheiden met privé-doeleinden kunnen worden verspreid. Wanneer een bedrijf uit Vlaanderen meent dat zijn Franstalige klanten, of zijn klanten uit het andere taalgebied of in het buitenland recht hebben op informatie in hun taal, dan kan het natuurlijk alle akten van vennootschappen in een tweetalige vorm of in de andere taal of talen, hetzij in brochurevorm, hetzij in dagbladen laten publiceren. De authentieke akten echter en alle akten van vennootschappen bestemd voor neerlegging en publikatie moeten eentalig zijn. Dit is ook het standpunt van de V.C.T., die in enkele beslissingen oordeelt dat voor akten voorgeschreven bij wetten de bedrijven *uitsluitend* de taal van het gebied waar de exploitatiezetel gevestigd is, moeten gebruiken, maar dat een vertaling voor louter privé-doeleinden niet door de wet is verboden. Immers, aldus de V.C.T., de gecoördineerde taalwetten verbieden geenszins de verspreiding in het openbaar in andere talen dan die waarvan verplicht gebruik is gemaakt voor de bij de wetten op de handelsvennootschappen voorgeschreven publikatie, *voor zover* deze facultatieve publikatie niet verzekerd wordt met de werkelijke of lijdzame medewerking van openbare diensten die aan preciese wettelijke taalverplichtingen zijn onderworpen (V.C.T., alg. verg., 8 juni 1967, nr. 1718/19, en V.C.T. Ned. afd., 20 juni 1967, nr. 1568).

De V.C.T. is nog in recente beslissingen teruggekomen op deze verplichte eentaligheid. De taalwetten zijn van openbare orde en moeten derhalve strikt worden toegepast.

De enige «officiële» taal van de akten en bescheiden is het Nederlands voor het bedrijf in casu. Een vertaling in het Frans doet afbreuk aan de strikte toepassing van die wet van openbare orde. Waar artikel 52, § 2, bepaalt dat voor de bescheiden bestemd voor het personeel een vertaling wordt toegevoegd zo de samenstelling van het personeel dit rechtvaardigt, staat deze tekst in tegenstelling met artikel 52, § 1, aangezien in § 2 gezegd wordt: «onverminderd de hun bij § 1 opgelegde verplichtingen», wat dus includeert: geen vertaling wanneer § 1 wordt toegepast (V.C.T., Ned. afd., 2 maart 1971, nr. 3136)⁴.

Tot zover de wettelijk verplichte eentaligheid voor de zes Brusselse randgemeenten (Drogenbos, Kraainem, Linkebeek, Sint-Genesius-Rode, Wemmel en Wezenbeek-Oppem) en de zeven taalgrensgemeenten uit het Nederlands taalgebied (Voeren, Herstappe, Bever, Ronse, Spiere, Helkijn en Mesen).

Wat nu alle overige gemeenten uit het Nederlands taalgebied betreft, ook de gemeenten uit het arrondissement Halle-Vilvoorde en het arrondissement Leuven, hierop is benevens artikel 52 van de gecoördineerde wetten van 18 juli 1966 en het decreet van 19 juli 1973 van toepassing, dat de verplichtingen van art. 52 preciseert en de sancties aanzienlijk verscherpt.

Volgens het zgn. taaldecreet van 19 juli 1973 moeten de sociale betrekkingen tussen werkgevers en werknemers in het Nederlands geschieden, en de term «sociale betrekkingen» omvat zowel de mondelinge als de schriftelijke individuele en collectieve contacten tussen werkgevers en werknemers, die rechtstreeks of onrechtstreeks verband houden met de tewerkstelling (artikel 3). Tevens moeten in het Nederlands worden gesteld: alle wettelijk voorgeschreven akten en bescheiden van de werkgevers, alle boekhoudkundige documenten, alle documenten welke bestemd zijn voor hun personeel (artikel 5).

Ook hier geldt een wettelijk verplichte eentaligheid, daar een vertaling slechts is toegelaten voor de documenten bestemd voor het personeel in zeer strikte voorwaarden, omschreven in artikel 5. Indien deze voorwaarden niet aanwezig zijn, en dus in ieder geval voor de sociale betrekkingen, de documenten bij wet voorgeschreven en de boekhouding, geldt de regel van de verplichte eentaligheid.

Er is dus geen groot verschil tussen de verplichting die wordt opgelegd door de taalwet in bestuurszaken en het taaldecreet. Wel is er een belangrijk verschil in de toepasselijke sanctie: de taalwet in bestuurszaken voorziet alleen in de vervangingsverplichting van het in de verkeerde taal opgestelde document, dat intussen niet tegenwerpelijk is aan derden, terwijl het taaldecreet de absolute nietigheid van het document invoert.

De bedoeling van deze bijdrage was de toepasselijke wetsartikelen aan te duiden voor het taalgebruik door de privébedrijven gevestigd resp. in Hoofdstad-Brussel, de randgemeenten en de taalgrensgemeenten, en de overige gemeenten uit het Nederlandse taalgebied.

Het is een feit dat in het Vlaamse binnenland de taaltouwen in de bedrijven langzamerhand gezond zijn geworden, maar dit neemt niet weg dat de toestand in Brussel en

³ Vraag nr. 101, *Vragen en Antwoorden, Kamer*, 1963-64, 1927.

⁴ I. DE WEERDT, *op. cit.*, nrs. 98 tot 110.

randgemeenten, en ook in diverse gemeenten van Vlaams Brabant nog aanzienlijk dient te verbeteren.

Ivo De Weerd

EUROPEES RECHT

Overzicht van rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

Zaak 75/81 — Strafzaak tegen J. Blesgen (prejudicieel) — *Maatregelen van gelijke werking — Beperking van de verkoop van alcoholhoudende dranken* — 31 maart 1982

Het Belgische Hof van Cassatie heeft het Hof enkele prejudiciële vragen gesteld over de uitlegging van de artikelen 30 tot 36 EEG-Verdrag teneinde te kunnen beoordelen of bepaalde voorschriften van de Belgische Alcoholwet van 29 augustus 1919 verenigbaar zijn met het gemeenschapsrecht.

Deze vragen zijn gerezen in het kader van een tegen een restauranthouder ingestelde strafvervolgning ter zake van overtreding van het verbod om sterke drank waarvan het alcoholgehalte bij een temperatuur van 150° C hoger is dan 22° in zijn lokalen voorhanden te hebben en te verkopen.

Verdachte heeft betoogd dat de voorschriften van de Alcoholwet, ofschoon zij zonder onderscheid van toepassing zijn op nationale en op ingevoerde produkten, maatregelen van gelijke werking als kwantitatieve beperkingen van de invoer van alcoholhoudende dranken uit andere Lid-Staten vormen.

Deze voorschriften worden niet gerechtvaardigd door een van de in artikel 36 EEG-Verdrag genoemde gronden, inzonderheid de bescherming van de gezondheid en het leven van personen, aangezien deze bepalingen niet het karakter van een onontbeerlijk en actueel vereiste hebben.

Het Hof van Cassatie vraagt in wezen of onder het begrip maatregelen van gelijke werking als kwantitatieve beperkingen als bedoeld in artikel 30 EEG-Verdrag eveneens maatregelen vallen waarbij het verbruik tegen vergoeding of kosteloos, en het voorhanden hebben van sterke drank met een alcoholgehalte van meer dan 22° wordt verboden in alle voor het publiek toegankelijke plaatsen, in de overige gedeelten van het etablissement en in de aangrenzende woning, ook als dit verbod zonder onderscheid van toepassing is op nationale en op ingevoerde produkten en niet strekt tot bescherming van de nationale produktie.

Volgens de Belgische regering valt de betrokken wet niet onder het verbod van artikel 30 EEG-Verdrag, omdat het intracommunautaire handelsverkeer niet wordt beperkt nu geen onderscheid tussen nationale en ingevoerde produkten wordt gemaakt.

De Alcoholwet heeft een algemene strekking en past in het kader van de bestrijding van het alcoholisme en de bescherming van de jeugd tegen de schadelijke gevolgen ervan. Zij is gestoeld op een rechtmatige keuze van sociaal beleid, die in overeenstemming is met de door het Verdrag nagestreefde doelstellingen van algemeen belang.

Volgens artikel 30 EEG-Verdrag zijn alle kwantitatieve invoerbeperkingen en alle maatregelen van gelijke werking in het handelsverkeer tussen de Lid-Staten verboden. Hieruit volgt dat de gemeenschapsregeling zich tegen elke nationale maatregel verzet die de intracommunautaire handel al dan niet rechtstreeks, daadwerkelijk of potentieel, kan belemmeren.

Volgens artikel 3 van richtlijn nr. 70/50/EEG van de Commissie geldt het verbod van artikel 30 EEG-Verdrag eveneens voor nationale maatregelen die een regeling inhouden voor het in de handel brengen van produkten, ook al zijn deze zonder onderscheid van toepassing op nationale en op ingevoerde produkten, wanneer de invloed op het vrije goederenverkeer meer beperkend is dan hetgeen in het kader van een handelsregeling is beoogd.

Een nationale regeling die slechts betrekking heeft op de verkoop van ter plaatse te verbruiken dranken met een hoog alcoholgehalte in alle voor het publiek toegankelijke plaatsen en die geen betrekking heeft op andere wijzen van het in de handel brengen van deze dranken, valt daar evenwel niet onder. Bovendien leiden de beperkingen waaraan de verkoop van de betrokken alcoholhoudende dranken wordt onderworpen er niet toe, dat enig onderscheid naar aard of herkomst van deze dranken kan ontstaan.

Een dergelijke wettelijke regeling houdt derhalve in feite geen verband met de invoer van produkten en kan om die reden het handelsverkeer tussen de Lid-Staten niet belemmeren.

Het Hof, uitspraak doende, verklaart:

«Het begrip maatregelen van gelijke werking als kwantitatieve invoerbeperkingen in artikel 30 EEG-Verdrag moet aldus worden verstaan, dat onder het in deze bepaling vervatte verbod niet valt een nationale maatregel die zonder onderscheid van toepassing is op nationale en op ingevoerde produkten, en waarbij wordt verboden het verbruiken, verkopen of aanbieden, zelfs kosteloos, van ter plaatse te verbruiken sterke drank met een bepaald alcoholgehalte in alle voor het publiek toegankelijke plaatsen, alsmede het voorhanden hebben van deze dranken zowel in de lokalen waarin de verbruikers worden toegelaten als in de overige gedeelten der inrichting en in de aangrenzende woning voor zover dit verbod een accessoire is van het verbod van verbruik ter plaatse.»

Zaak 25/81 — C.H.W./G.J.H. (prejudicieel) — *EEG-Executieverdrag: uitlegging van de begrippen «testamenten en erfenissen», «huwelijksgoederenrecht», «voorlopige of bewaarde maatregelen» en van artikel 18* — 31 maart 1982.

De Hoge Raad der Nederlanden heeft het Hof een aantal prejudiciële vragen gesteld over de uitlegging van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken.

Deze vragen zijn gerezen in een geschil tussen twee echtelieden van Nederlandse nationaliteit, in België woonachtig, inzake het beheer door de man van het privé-vermogen van de vrouw.

Toen de echtgenote een door de man opgesteld, als «codicil» aangeduid document met de verklaring dat het privé-vermogen van de vrouw geen nadeel mocht ondervinden van het beheer van dat vermogen door de man, als bewijs

wilde gebruiken, wendde de man zich tot de president van de Arrondissementsrechtbank te Rotterdam met een vordering strekkende tot afgifte van bedoeld document en tot verkrijging van een verbod om het als bewijs te gebruiken.

Dit geschil was voor de nationale rechter aanleiding te vragen of een vordering tot verkrijging van een voorlopige maatregel strekkende tot afgifte van een als «codicil» aangeduid document, dat in een geschil betreffende het beheer door de man van het privé-vermogen van zijn vrouw als bewijs zou kunnen worden gebruikt, krachtens artikel 1, tweede alinea, Executieverdrag van het toepassingsgebied daarvan is uitgesloten op grond dat het betrekking heeft op «testamenten en erfenissen» dan wel op het «huwelijksgoederenrecht».

De nationale rechter heeft voorts een vraag gesteld over het begrip «voorlopige of bewarende maatregelen» als bedoeld in artikel 24 en over de uitlegging van artikel 18 EEG-Executieverdrag.

Het Hof, uitspraak doende, verklaart voor recht:

«1. Een verzoek om voorlopige maatregelen, strekkende tot afgifte van een document teneinde te voorkomen dat dit als bewijs wordt gebruikt in een rechtsgeschil betreffende het beheer door de man van het vermogen van de vrouw, is van het toepassingsgebied van het Executieverdrag uitgesloten, indien dat beheer nauw samenhangt met de vermogensrechtelijke betrekkingen die rechtstreeks uit de huwelijksband voortvloeien.

2. Artikel 24 Executieverdrag kan niet worden ingeroepen om voorlopige of bewarende maatregelen met betrekking tot materies die van het toepassingsgebied van het Executieverdrag zijn uitgesloten, daaronder te doen vallen.

3. Artikel 18 Executieverdrag moet aldus worden uitgelegd dat het de verweerder is toegestaan niet enkel de bevoegdheid te betwisten, doch tegelijkertijd ook, subsidiair, verweer ten gronde te voeren zonder daardoor het recht te verliezen een exceptie van onbevoegdheid op te werpen.»

Zaak 89/81 — Staatssecretaris van Financiën/Hong-Kong Trade Development Council, te Amsterdam (prejudicieel) — *Teruggave van BTW* — 1 april 1982

De Hoge Raad der Nederlanden heeft het Hof twee prejudiciële vragen gesteld over de uitlegging van de artikelen 4 en 11 van de Tweede richtlijn (nr. 67/228) van de Raad van 11 april 1967 betreffende de harmonisatie van de wetgevingen der Lid-Staten inzake omzetbelasting — Structuur en wijze van toepassing van het gemeenschappelijk stelsel van belasting over de toegevoegde waarde (PB 1967, blz. 1303).

Deze vragen zijn gerezen in het kader van een geding tussen de Nederlandse Staatssecretaris van Financiën en de Hong-Kong Trade Development Council, een in 1966 te Hong Kong opgerichte organisatie ter bevordering van de handel tussen Hong Kong en andere landen, die in 1972 in Amsterdam een kantoor heeft geopend.

Zijn werkzaamheden in Nederland bestaan in het gratis geven van voorlichting en inlichtingen aan ondernemers over Hong Kong en de handelsmogelijkheden met dit gebied, alsmede in het geven van overeenkomstige inlichtingen over de Europese markt aan ondernemers in Hong Kong.

De inkomsten van het kantoor in Amsterdam bestaan uit een vaste jaarlijkse bijdrage van de regering van Hong Kong en uit de opbrengst van een heffing ten bedrage van 0,5 % van de in Hong Kong ingevoerde respectievelijk uit Hong Kong uitgevoerde goederen.

Aanleiding tot het geding a quo vormde het feit dat de Nederlandse belastingdienst, na genoemde organisatie tot 1978 «onder voorbehoud van correctie bij later onderzoek» teruggaaf te hebben verleend van het bedrag dat haar als belasting over de toegevoegde waarde in rekening was gebracht door ondernemingen die diensten voor haar hadden verricht of haar goederen hadden geleverd, haar vervolgens niet langer als belastingplichtige erkende en dientengevolge het genoemde — volgens de fiscus ten onrechte teruggegeven — bedrag van haar terugvorderde.

Nadat de zaak voor de Hoge Raad was gebracht, heeft deze het Hof de volgende vraag gesteld: «Kan iemand, die regelmatig jegens ondernemers diensten verricht, worden aangemerkt als belastingplichtige in de zin van artikel 4 van de Tweede richtlijn indien deze diensten om niet worden verricht?».

Artikel 4 bepaalt: «Als belastingplichtige wordt beschouwd ieder die zelfstandig en regelmatig, met of zonder winst oogmerk, handelingen verricht welke tot de werkzaamheden van een fabrikant, handelaar of dienstverrichter behoren.».

Wanneer de nationale rechter de nadruk legt op het feit dat het in de aan hem voorgelegde casus gaat om een organisatie die haar diensten uitsluitend om niet verricht, dan is dat omdat in de definitie van belastingplichtige in artikel 4 de «handelingen» welke tot de werkzaamheden van een fabrikant, handelaar of dienstverrichter behoren, niet nader worden omschreven, terwijl artikel 2 van dezelfde richtlijn bepaalt dat enkel diensten welke onder bezwarende titel door de belastingplichtige worden verricht, aan de belasting over de toegevoegde waarde zijn onderworpen.

De relevante kenmerken van het gemeenschappelijk stelsel van belasting over de toegevoegde waarde moeten derhalve worden gezocht in de doelstellingen van dit stelsel.

Deze doelstellingen, waarop in de considerans van de Tweede richtlijn wordt gezinspeeld met een verwijzing naar de Eerste richtlijn (nr. 67/227 van dezelfde datum, PB 1967, blz. 1301), blijkt uit de considerans van laatstgenoemde; hierin wordt gesproken van de noodzaak een harmonisatie van de wetgevingen inzake omzetbelasting tot stand te brengen, welke ten doel heeft de factoren die de mededingingsvoorwaarden zouden kunnen vervalsen, uit te schakelen om aldus te komen tot neutraliteit ten aanzien van de mededinging in die zin, dat binnen elk land op soortgelijke goederen dezelfde belastingdruk zal rusten ongeacht de lengte van de productie- en distributieketen.

Om dit doel te verwezenlijken bepaalt artikel 2, eerste alinea, van de Eerste richtlijn dat het gemeenschappelijk stelsel van belasting over de toegevoegde waarde berust op het beginsel dat van goederen en diensten een algemene verbruiksbelasting wordt geheven welke strikt evenredig is aan de prijs van goederen en diensten, zulks ongeacht het aantal transacties welke tijdens het productie- en distributieproces vóór de fase van heffing plaatsvonden.

Uit dit stelsel volgt, dat de belasting niet meer aftrekbaar is zodra men aan het eind van de transactieketen is gekomen. De belasting wordt dus geheven van de eindverbruiker, die

het bedrag ervan niet op anderen kan afwentelen, daar er geen verdere transactie tegen een bepaalde prijs meer is.

Wanneer iemands werkzaamheden uitsluitend bestaan in het verschaffen van prestaties zonder directe tegenprestatie, ontbreekt een belastinggrondslag; deze prestaties om niet zijn dus niet onderworpen aan de belasting over de toegevoegde waarde.

In dat geval moet zo iemand worden gelijkgesteld met een eindverbruiker, daar de productie- en distributieketen bij hem ophoudt.

Het Hof, uitspraak doende, verklaart voor recht:

«Hij die regelmatig, doch uitsluitend om niet, diensten verricht jegens ondernemers, kan niet worden aangemerkt als belastingplichtige in de zin van artikel 4 van richtlijn nr. 67/228 van de Raad van 11 april 1967.»

Gev. zaken 141-143/81 — Strafzaken tegen Holdijk e.a. (prejudicieel) — *Maatregelen van gelijke werking — Bescherming van mestkalveren* — 1 april 1982

Het Kantongerecht te Apeldoorn heeft het Hof een prejudiciële vraag gesteld over de uitlegging van het gemeenschapsrecht, met het oog op een uitspraak over de verenigbaarheid daarmee van de Nederlandse regeling inzake ruimten voor het houden van mestkalveren.

De vraag is in gelijkkluidende bewoordingen gesteld in drie vonnissen, gewezen in het kader van een strafvervolgging tegen respectievelijk een landbouwer, een veevoederhandelaar en een veevoederfabrikant, aan wie ten laste is gelegd mestkalveren te hebben gehouden in ruimten die niet voldeden aan de voorwaarden van artikel 2, sub b, van het Koninklijk Besluit van 8 september 1961 (S. 296), houdende regelen ter uitvoering van artikel 1 van de Wet op de dierenbescherming, doordat de afmetingen van die ruimten zodanig waren, dat de dieren niet onbelemmerd op elk der zijden konden liggen.

Het Kantongerecht was van mening dat voor het onderzoek in deze zaken beslissend was, of bedoeld besluit inzake het houden van mestkalveren «al of niet in strijd of onverenigbaar is met het EEG-Verdrag en zo ja, of dit eveneens het geval zal zijn, indien in een ter zake gewijzigd besluit een bepaalde normering, welke thans nog ontbreekt, ten aanzien van de ruimte, waarin een kalf wordt gehouden, zal worden opgenomen».

Het gemeenschapsrecht in zijn huidige stand bevat geen specifieke bepalingen inzake de bescherming van landbouwhuisdieren. Hieruit volgt dat het door de prejudiciële vraag vereiste onderzoek kan worden beperkt tot de algemene bepalingen inzake het vrije verkeer van goederen en de gemeenschappelijke marktordeningen in de landbouwsector.

Met betrekking tot artikel 34 EEG-Verdrag heeft het Hof herhaaldelijk overwogen (laatstelijk in het arrest van 14 juli 1981, zaak 155/80, Oebel, nog niet gepubliceerd), dat het betrekking heeft op nationale maatregelen die een specifieke beperking van het uitgaand goederenverkeer tot doel of tot gevolg hebben en aldus tot een ongelijke behandeling van de binnenlandse handel en de uitvoerhandel van een Lid-Staat leiden, waardoor aan de nationale productie of de binnenlandse markt van de betrokken Lid-Staat een bijzonder voordeel wordt verzekerd.

Wat de bepalingen van de gemeenschappelijke ordening der landbouwmarkten betreft, moet allereerst worden opgemerkt, dat de totstandbrenging van een dergelijke ordening krachtens artikel 40 EEG-Verdrag niet tot gevolg heeft dat de landbouwproducenten worden onttrokken aan nationale regelingen die andere doeleinden nastreven dan de gemeenschappelijke ordening, doch die door hun invloed op de productievoorwaarden gevolgen kunnen hebben voor de omvang of de kosten van de nationale productie en, bijgevolg, voor de goede werking van de gemeenschappelijke markt in de betrokken sector.

Het in artikel 40, lid 3, EEG-Verdrag neergelegde verbod van elke discriminatie tussen de producenten van de Gemeenschap betreft de door de gemeenschappelijke ordening nagestreefde doeleinden en niet de verschillende productievoorwaarden, die voortvloeien uit nationale regelingen van algemene aard, waarmee andere doeleinden worden nagestreefd.

Het Hof, uitspraak doende, verklaart voor recht:

«Het gemeenschapsrecht in zijn huidige stand belet een Lid-Staat niet om, met het oog op de bescherming van dieren, eenzijdige voorschriften te handhaven of in te voeren inzake de bij de inrichting van ruimten voor mestkalveren in acht te nemen normen, die zonder onderscheid van toepassing zijn, onverschillig of de kalveren voor de binnenlandse markt dan wel voor de export bestemd zijn.»

Zaak 11/81 — Firma A. Dürbeck/Commissie — *Vrijwaringsmaatregelen tegen de invoer van tafelappelen* — 1 april 1982

Dürbeck heeft krachtens artikel 215, tweede alinea, EEG-Verdrag beroep ingesteld tot vergoeding van de schade die zij heeft geleden respectievelijk nog zal lijden als gevolg van de vrijwaringsmaatregelen van de Commissie tegen de invoer van tafelappelen uit Chili.

Dürbeck betoogt dat verordening nr. 687/79 alsook de wijzigingsverordeningen nrs. 797/79 en 1152/79 geen overgangsregeling behelsden; derhalve zouden zij onrechtmatig zijn wegens:

- het ontbreken van een rechtsgrondslag voor het sluiten van zelfbeperkingsovereenkomsten;
- schending van het beginsel inzake de bescherming van het gerechtvaardigd vertrouwen;
- schending van het algemene discriminatieverbod;
- schending van een aantal bepalingen van voornoemde verordeningen.

Op 5 mei 1981 heeft het Hof op een door het Hessische Finanzgericht gestelde prejudiciële vraag met betrekking tot de geldigheid van de betrokken verordeningen voor recht verklaard, dat bij onderzoek naar de gestelde vraag niet is gebleken van feiten of omstandigheden welke aan de rechtsgeldigheid van verordeningen nrs. 687/79, 797/79 en 1151/79 van de Commissie afbreuk kunnen doen.

Schending van het discriminatieverbod

Verzoekster betoogt dat de vaststelling in de overwegingen 52-54 van het arrest van 5 mei 1981 dat de betrokken verordeningen uitsluitend waren gericht op aanpassing van de vrijwaringsmaatregelen voor goederen die naar de Gemeenschap onderweg waren, feitelijk gedeeltelijk onjuist is. Het is immers algemeen bekend dat appelen die op grond van verordening nr. 1152/79 mochten worden ingevoerd

pas na 12 april 1979 — het tijdstip waarop de appels Chili ingevolge verordening nr. 797/79 moesten hebben verlaten — naar de Gemeenschap werden verscheept.

Verzoekster beklemtoont dat zij de Commissie per telex van 10 april 1979 had verzocht ongeveer 2.000 ton appels in te mogen invoeren, hetgeen de Commissie echter weigerde.

Verweerster wijst er terecht op dat Dürbeck niet discriminatoir is behandeld. Ter terechtzitting heeft zij verklaard dat de Chileense appels die na 12 april 1979 werden verscheept aanvankelijk in de entrepots van een Lid-Staat waren opgeslagen, en dat de invoer op objectieve en van de identiteit van de betrokken onderneming onafhankelijke gronden later werd toegestaan, toen was gebleken dat een deel van de ingevoerde appels voor de wederuitvoer uit de Gemeenschap was bestemd.

De geringe hoeveelheid appels die aldus konden worden ingevoerd, kon redelijkerwijs niet over een groot aantal ondernemingen worden verdeeld en het lag derhalve in de rede om de voorkeur te geven aan goederen die een haven van de Gemeenschap reeds hadden bereikt.

Met deze beslissing heeft de Commissie de grenzen van haar discretionaire bevoegdheid niet overschreden.

Schending van het beginsel inzake bescherming van het gerechtvaardigd vertrouwen

Verzoekster betoogt dat de Commissie dit beginsel heeft geschonden doordat zij haar niet heeft medegedeeld dat toch nog een zekere hoeveelheid appels kon worden ingevoerd, wanneer later zou blijken dat bepaalde reeds ingevoerde hoeveelheden appels niet voor de Gemeenschap waren bestemd.

Dit middel stemt niet overeen met het in het verzoekschrift aangevoerde, waar verzoekster betoogde dat haar gerechtvaardigd vertrouwen juist door de vaststelling van de betrokken vrijwaringsmaatregelen was geschonden, zodat het als een nieuw middel moet worden beschouwd.

Artikel 42, lid 2, van het Reglement voor de procesvoering bepaalt evenwel dat nieuwe middelen in de loop van het geding niet mogen worden voorgedragen, tenzij zij steunen op gegevens, hetzij rechtens of feitelijk, waarvan eerst in de loop van de schriftelijke behandeling is gebleken, hetgeen in casu niet het geval is.

Aansprakelijkheid van de Commissie op grond van de vaststelling van rechtmatige maatregelen

Dit middel is pas bij de mondelinge behandeling voorgedragen, zodat het eveneens als een nieuw middel moet worden beschouwd.

Het Hof, rechtdoende:

1. Verwerpt het beroep in zover het op schending van het discriminatieverbod berust.
2. Verklaart het beroep voor het overige niet-ontvankelijk.

BOEKEN

LUDO CORNELIS, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door zaken. Rechtsvergelijkend onderzoek: België, Frankrijk, Nederland, Bondsrepubliek Duitsland en Engeland.* Kluwer Rechtswetenschappen, Antwerpen, 1982, XXXIX, 728 blz.

In de Collectie van het Interuniversitair Centrum voor Rechtsvergelijking, verscheen als vierentwintigste deel dit boek van Ludo Cornelis, advocaat, assistent aan de V.U.B. en navorsers bij het Interuniversitair Centrum voor Rechtsvergelijking.

Het is grotendeels de weergave van het proefschrift, waarop hij op 25 mei 1981 met de grootste onderscheiding tot doctor in de rechten aan de V.U.B. promoveerde en waarvoor hem enkele maanden later de prijs «Lucien Campion» werd toegekend.

Professor René Bützler schreef een lovend voorwoord, dat tevens een voortreffelijke synthese bevat van de behandelde materie.

In de inleiding geeft de schrijver uiting van zijn erkentelijkheid jegens zijn achtereenvolgende promotoren, prof. dr. J. Limpens, prof. dr. J. van Damme en prof. dr. R. Butzler en verwoordt hij zijn voornemen, niet alleen een wetenschappelijk verantwoord handboek tot stand te brengen maar tevens een bruikbaar werkinstrument af te leveren.

In een eerste deel (332 bladzijden) wordt het Belgische recht behandeld terwijl in de delen II en III een rechtsvergelijkend overzicht en een synthese (blz. 335-698) is opgenomen, gevolgd door een uitvoerige bibliografie (gerangschikt volgens land, met onderscheid tussen boeken, conclusies bij jurisprudentiële beslissingen, artikelen, overzichten van rechtspraak en noten) en een uitvoerig zaakregister.

Het doctoraal proefschrift bevatte nog een indrukwekkend jurisprudentieregister, waarin per land, de hiërarchische volgorde van de rechtscolleges en de chronologie van de beslissingen nauwkeurig in acht werd genomen. Dit register gaf de indruk dat geen enkel arrest of vonnis nopens de behandelde materie gepubliceerd sedert 1850, aan de speurende aandacht van Ludo Cornelis ontsnapt was. Waarschijnlijk werd het weggelaten om omvang en prijs van het boek te drukken maar jammer blijft het wel.

Cornelis werkt degelijk, grondig, volledig. Hij redeneert, weerlegt of beaamt, nooit slaafs maar steeds doordacht. Hij deinst er niet voor terug een stelling fors te verdedigen, steunend op de grondige beheersing van de materie. Ondanks het overdadig aandoend maar gewettigd bronnengebruik, staat zijn eigen inbreng qua voorstelling, vormgeving, begrippenanalyse, volgorde, nuancering en stellingneming buiten kijf en is hij erin geslaagd de hele stof op originele en heldere wijze uiteen te zetten.

In Deel I, gewijd aan het Belgische recht, onderzoekt de auteur achtereenvolgens de grondslag van de aansprakelijkheid voor zaken (nrs. 1 - 73), de toepassingsvoorwaarden van artikel 1384, eerste lid, B.W. (nrs. 74 - 251, 2°) en het toepassingsgebied van artikel 1384, eerste lid, B.W. (nrs. 252 - 334).

Bij het onderzoek van de grondslag wordt de evolutie in de rechtspraak uitvoerig besproken, waarbij het arrest van het Hof van Cassatie van 26 mei 1904 centraal staat als keerpunt. Nadien komt de doctrine aan de beurt, met een korte weergave en een kritische bespreking van de stellingen van de bekende auteurs ter zake. In de laatste afdeling betreffende de grondslag behandelt de auteur de resultaten van het onderzoek van rechtspraak en rechtsleer, besteedt hij aandacht aan het foutbegrip en toont hij aan dat artikel 1384, eerste lid, B.W. een regel van materieel recht is, in het leven geroepen door de rechtspraak. In de artikelen 1384, 1385 en 1386 horen z.i. geen vermoedens van fout of van aansprakelijkheid thuis. Die bepalingen dienen te worden beschouwd als regels van materieel recht, die hun grondslag vinden in de vereniging van hun toepassingsvoorwaarden.

Die toepassingsvoorwaarden worden zeer uitvoerig onderzocht. Ruime aandacht wordt besteed aan het gebrek van de zaak, met alle nuances en onderscheiden die zulk een onderzoek vergt. Steeds wordt getracht nauwkeurig te definiëren en te ordenen. Het steeds actueler wordend probleem van de «samengestelde zaak», waaraan de auteur trouwens een diepgaande studie wijdde in het *Rechtskundig Weekblad*, 1980-81, 1689 e.v., komt ruimschoots aan bod.

Na het «gebrek van de zaak» wordt als tweede toepassingsvoorwaarde het oude en nog altijd moeilijke begrip «causaal verband» belicht, terwijl een derde afdeling van dit hoofdstuk over de toepassingsvoorwaarden gaat over «de bewaring van de zaak», ook weer geen eenvoudig onderwerp. In dit verband wordt b.v. op originele wijze de bewaring van een zaak met de bewaring van een dier vergeleken.

Het derde en laatste hoofdstuk van deel I behandelt het toepassingsgebied van artikel 1384, eerste lid.

«In dit hoofdstuk», hier laten we de auteur zelf aan het woord, «wordt de verhouding bestudeerd tussen artikel 1384, lid 1, ener-

zijds en sommige andere aansprakelijkheidsvormen anderzijds. Aldus wordt aandacht besteed aan het begrip 'zaak', wat toelaat artikel 1384, lid 1, aan de artikelen 1385 en 1386 te toetsen. Terloops komt daarbij reeds de verhouding met de persoonlijke aansprakelijkheid ter sprake.

In de tweede afdeling wordt het verband tussen artikel 1384, lid 1, en de artikelen 1382-1383 onderzocht. Er worden ook enige beschouwingen gewijd aan het verband met het strafrecht.

In de derde afdeling gaat de aandacht naar de betekenis van artikel 1384, lid 1, in het kader van de overheidsaansprakelijkheid.

In de vierde afdeling komt het verband met de aansprakelijkheid voor andermans daad ter sprake; in de vijfde afdeling, het verband met artikel 1386*bis* en in de zesde en laatste afdeling wordt onderzocht welke personen op artikel 1384, lid 1, een beroep kunnen doen.».

Voorwaar een heel programma, dat uitstekend wordt afgewerkt. Het aandachtig lezen van het gedeelte over de verhouding met andere aansprakelijkheidsvormen b.v., werkt zeer verhelderend voor de praktijkjurist die graag wil uitmaken op welk been hij het best kan gaan staan. De verhouding tussen artikel 1384, eerste lid, en de artikelen 418-420 Sw. wordt vrij kort maar duidelijk uit de doeken gedaan.

Dat we in afdeling drie het befaamde Flandria-arrest van 5 november 1920 terugvinden zal wel niemand verbazen. De aansprakelijkheid van de overheid voor het wegennet krijgt een verdiende aandacht.

De theorie van Glansdorff, als zou de zwakzinnige bewaarder van een zaak onder de toepassing van artikel 1386*bis* vallen, zodat de rechter de schadevergoeding zou kunnen verminderen, vindt in Cornelis' ogen geen genade.

Deel II is gewijd aan het rechtsvergelijkend onderzoek. Het Franse, Nederlandse, Duitse (D.B.R.) en Engelse recht komen achtereenvolgens aan de beurt. Het verzamelen van de nodige gegevens en het assimileren van de materie moet enorm veel tijd en inspanning gekost hebben. De vrucht van die inspanning is het lezen echter overwaard. Cornelis heeft alles goed in zich opgenomen en maakt het voor de lezer bevattelijk en licht verteerbaar.

In deel III, een rechtsvergelijkende synthese, worden de resultaten van het rechtsvergelijkend onderzoek op praktische wijze aan elkaar getoetst. De auteur koos enkele type-ongevallen, in analoge omstandigheden door zaken veroorzaakt en gaat dan telkens na hoe in de besproken landen juridisch daarop gereageerd wordt. Nadien gaat hij theoretisch vergelijken en uiteindelijk worden de resultaten van die twee vergelijkingsmethodes in een kritisch besluit verwerkt.

We vernemen o.m. hoe de onderscheiden nationale rechtscolleges beslissen wanneer een neerstortende boom schade berokkent, hoe een uitglijdende warenhuisklant aan zijn trekken komt enz.

In het gedeelte nopens de theoretische vergelijking komen eens te meer de ongemene eruditie en het scherpzinnig redeneringsvermogen van Ludo Cornelis tot hun volle recht. Met een merkwaardige trefzekerheid weet hij de krachtlijnen van de verschillende stelsels te onderkennen en aan elkaar te toetsen.

Wanneer hij zijn kritisch besluit aanvangt met een citaat van De Page, die op zijn beurt Dante nazucht: «Gij die hier binnentreedt, laat alle hoop varen», dan kan dit weliswaar gelden voor de onzekerheid in en de onvatbaarheid van de behandelde materie maar zeker niet voor de manier waarop de auteur orde op zaken stelt.

Hij neemt achtereenvolgens onder de loep: de doelstellingen van het aansprakelijkheidsrecht (vergoedende functie, preventieve functie en opvoedende functie), het foutbegrip (de bepaling van de fout, met de elementen onrechtmatige daad en schuld; de evolutie binnen het foutbegrip, met de uitholling van dat begrip; het verstrakken van de zorgvuldigheidsnorm en de verschuiving van de bewijslast), de aansprakelijkheid voor zaken (toepassingsvoorwaarden) en de verzekering of de sociale zekerheid.

Het werk wordt afgerond door een kort algemeen besluit dat een synthese geeft van al wat hij behandeld heeft.

We hebben hier te maken met een juridisch denker van uitzonderlijk gehalte, met een ordenende geest, die er bestendig op let dat zijn werk doorzichtig en leesbaar blijft en die geen ogenblik uit het oog heeft verloren dat ook praktijkjuristen zijn werk met vrucht moeten kunnen raadplegen.

A. van Gelder

J. VAN LANGENDONCK, editor, **Recente ontwikkelingen van de sociale zekerheid 1975-1981**, Kluwer-rechtswetenschappen, Antwerpen, 1981

De crisis die de wereldeconomie heeft overvallen schept voor de sociale-zekerheidssystemen problemen waarmee ze nog nooit te kampen hebben gehad. Tot volle bloei gekomen — soms tot wildgroei — in de euforie van de zestiger jaren, dwingt de ineenstorting van de arbeidsmarkt en het daarmee gepaard gaande opdrogen van de financieringsbronnen alle Westerse wetgevers tot steeds opnieuw aangepaste wetgevende en reglementaire ingrepen om het essentiële van de sociale zekerheid te redden en het subsidiaire, nilens willens, te besnoeien.

De inhoud van die soms tegenstrijdige maatregelen op het gebied van de Belgische sociale zekerheid vindt men, met betrekking tot de periode 1975-1981, weergegeven in het gerubriceerde werk, dat het verslagboek is van de cyclus die door het Instituut voor Sociaal Recht van de K.U. Leuven in de loop van het academiejaar 1980-81 werd georganiseerd. Voor een adequate commentaar op de essentie van elke sector tijdens de betrokken periode zorgen: Van Steenberge, Degadt, De Baerdemaeker, Delhuyenne, Masyn, Vergauwen, Steels, Schoofs, Van Laethem, Viaene, Delannoo, Meerschaut, De Broeck, Deleek, Van Acker, De Meyer en Anciaux.

Een kompas voor wie door het bos de bomen niet meer ziet.

R.

Les garanties bancaires dans les contrats internationaux, ed. H. Lesguillons, Moniteur, Parijs, 1981. Referaten van het congres van de FEDUCI (Fondation pour l'Etude du droit et des usages du commerce international) gehouden te Tours op 19 en 20 juni 1980.

De garanties in internationale contracten staan in het middelpunt van de belangstelling. Overal in de Westerse wereld wordt veelvuldig rond deze rechtsfiguur geprocedeerd en de rechtsleer laat zich niet onbetuigd om dit «nieuwe» fenomeen te analyseren (voor België zie men vooral H. Van Lier, «Les garanties dites à première demande ou abstraites», *J.T.*, 1980, 345 en Y. Pouillet, «Les garanties contractuelles dans le commerce international», *D.P.C.I.*, 1979, 387). Gezien het stijgend belang van dit, voor West-Europa, nieuw onbenoemd contract was het dan ook een gelukkig idee rond deze problematiek een congres te houden.

Het inleidend deel van de referatenbundel van dit congres geeft een beschrijving van de garanties naar Europees, Latijns-Amerikaans en Noord-Amerikaans model (gebruik van «standby letters of credit» i.p.v. garanties op eerste verzoek; voor een eerste toepassing in Europa zie Hof Parijs, 27 oktober 1981, *Semaine Juridique, Edition commerce et industrie*, 1982, 13734) en van «performance bonds» (verbintenissen om te doen) i.p.v. payment bonds (verbintenissen te geven).

Het tweede deel beschrijft de «contractuele» basis van de rechtsinstelling «garantie», m.n. de contractuele verhoudingen tussen de emittent van de garantie en de begunstigde.

Het derde deel analyseert de juridische problemen in een rechtsvergelijkend perspectief waarbij de landen van West-Europa (B.R. Duitsland, Nederland, Zwitserland, België, Spanje, Frankrijk, Italië en Verenigd Koninkrijk), van Oost Europa (vooral Roemenië) en van het Midden-Oosten (vooral Egypte, Libanon en Syrië) aan bod komen. Hierbij zijn de grote kwalitatieve verschillen tussen de bijdragen van de respectieve nationale rapporteurs opmerkelijk. Tot de beste bijdragen behoren zeker de originele Belgische bijdrage van S. Velu, de Italiaanse bijdrage van prof. A. Mazzoni en het syntheseverslag van prof. M. Vasseur.

Het werk wordt afgesloten met een op de praktijk gerichte «case-study» onder de wetenschappelijke leiding van prof. L. Simont.

Aangezien de problematiek van de garanties reeds door o.a. Van Lier (*J.T.*) en Pouillet (*D.P.C.I.*) besproken werd, beperken wij ons hier tot een aantal nieuwe elementen die aan de discussie rond deze explosieve materie kunnen worden toegevoegd en die in het besproken werk aan bod komen.

Dat deze materie in volle evolutie is, staat buiten kijf. Toch kunnen we ons niet aansluiten bij de mening van prof. H. Lesguillons (p. 9) dat deze rechtsfiguur reeds de kinderschoenen ontgroeid zou zijn; te veel onzekerheden blijken nog uit de rechtspraak (zie

bijv. Kh. Brussel, 7 augustus 1979, *B.R.H.*, 1980, 146) en te veel detailpunten zijn nog niet door de rechtsleer onderzocht. Vandaar dat wetgevende initiatieven of uniforme regelen (vooral m.b.t. garanties op eerste verzoek) nogal voorbarig zijn (cf. de mening van Pardon, J., p. 411, en Stumpf, H., «Einheitliche Richtlinien für Vertragsgarantien (Bankgarantien) der Internationalen Handelskammer», *R.I.W.*, 1979, I).

Een der grote onzekerheden betreft de rechtsaard van de garanties. Hierbij is vooral de vraag aan de orde of de garanties abstracte en eenzijdige verbintenissen creëren. M.b.t. het abstract karakter van deze garanties komt in het besproken boek de oude tegenstelling tussen causalisme en anti-causalisme naar voren. Frankrijk en Italië staan op dit punt tegenover Nederland en Duitsland. België neemt in deze discussie een ambivalente houding aan; enerzijds het anti-causalistische standpunt van S. Velu (p. 231), die de bevestigingen van de verbintenis van de bankier om te betalen terugplaatst in de verhouding opdrachtgever/bankier, nl. het opnemen van verbintenissen met het oog op het innen van commissielonen (voor een letterlijke overschrijving zie men Hof Brussel, 18 december 1981, *Rev. Banque*, 1982, 120 en *J.T.*, 1982, 358), anderzijds het causalistische standpunt van Pouillet en Bellis (p. 158-159). Veel belang heeft deze academische vraag niet, daar beide standpunten besluiten tot de geldigheid van de «autonome» garanties zodat het vonnis van de Rechtbank van Koophandel te Brussel van 7 augustus 1979 (zie supra) dat besloot tot de nietigheid van de verbintenis van de bankier (intussen gewijzigd door Hof Brussel, 18 december 1981) hopelijk een «décision judiciaire de circonstance» zal blijven (cf. p. 276-277).

Voorts rijst het probleem, of de verbintenissen voortvloeiende uit de garantie een contractuele basis hebben dan wel hun ontstaan te danken hebben aan de eenzijdige wilsuiting van de bankier.

S. Velu verdedigt hierbij het laatste standpunt; alle overige rapporteurs, Pouillet inbegrepen, huldigen de eerste opvatting. Genuanceerd hierbij is het standpunt van prof. Simont (p. 485) die in een driepartijenverhouding (opdrachtgever/emittent/begunstigde) de eenzijdige wilsuiting als de bron van de verbintenissen van de bankier ziet; in een vierpartijenverhouding (opdrachtgever/tegenwaarborgende bank/waarborgende bank/begunstigde) is de verbintenis van de tegenwaarborgende bank echter van contractuele aard.

Voor de redactie van de garanties bevat dit werk een aantal nuttige aanduidingen. Zo moet angstvallig gewaakt worden voor de concordantie tussen de tekst van de garantie en die van de tegengarantie (p. 336), o.a. wat betreft de toepasselijke wetgeving, ten einde niet «tussen twee stoelen in de as te vallen». Vervolgens bestaat de mogelijkheid de uitvoering van bijv. engineering-contracten in verschillende fasen op te delen (het principe van de «décapage»), zodat bankgaranties van kleinere omvang kunnen worden uitgeschreven (p. 166, 425).

Een veel terugkerend thema is de contractuele aansprakelijkheid van de bankier m.b.t. de bankgaranties. De bankier heeft allereerst een algemene voorlichtingsverplichting m.b.t. de draagwijdte van de te verlenen garanties. Bij de beoordeling van deze aansprakelijkheid is de hoedanigheid van de opdrachtgever erg relevant. Het probleem van de aansprakelijkheid rijst ook wanneer een beroep op de garantie gedaan wordt. Hier rust op de bank de verplichting de betaling niet onmiddellijk uit te voeren doch de cliënt van de opeising van de garantie op de hoogte te brengen (p. 486), ten einde de opdrachtgever de mogelijkheid te bieden zijn rechten te doen gelden. Bovendien moet de bank nagaan of het verzoek tot uitbetaling niet «kennelijk willekeurig» is, wat een summier onderzoek aan het licht zou moeten kunnen brengen. Hier mag men de aansprakelijkheid van de bank niet te streng beoordelen daar het begrip «kennelijke willekeur», «abus manifeste», «established fraud» erg restrictief beoordeeld wordt. Wanneer het bovendien gaat om tegengaranties, moet rekening gehouden worden met het normale streven van de bank om haar internationale reputatie hoog te houden en om niet te lang te wachten met de uitbetaling van de garantie (p. 484).

Voorts komen de technieken waarop een beroep gedaan wordt om de uitbetaling van de garantie te verhinderen, uitvoerig aan bod. Twee grote categorieën zijn in de meeste landen aanwezig: het kort geding (*référé*, *injunction*, *Einstweilige Verfügung*) en het beslag onder derden (*saisie-arrêt*, *Arrest*). De vordering tot verbod van uitbetaling zou in België d.m.v. een eenzijdig verzoekschrift (mogelijk ex art. 584 Ger. W.) kunnen worden ingeleid (p. 480,

488). Hierbij dient de bevoegdheid van de kort gedingrechter wel omzichtig beoordeeld te worden, daar een te ruime toepassing van uitbetalingsverboden in kort geding verkregen, zou leiden tot de ontkrachting van de figuur van de garanties. Het beslag onder derden door de opdrachtgever is praktisch moeilijk denkbaar in de vierpartijenverhouding. De opdrachtgever zal immers meestal geen schuldvordering hebben op de waarborgende bank zodat een beslag op de tegenwaarborgende bank onmogelijk lijkt. Anders wordt het in een driepartijenrelatie. Daar kan de opdrachtgever wel een schuldvordering op de begunstigde hebben (bijv. uit de basisovereenkomst); zodat een beslag wel denkbaar is. Prof. Mazzoni (p. 302-303) en prof. Vasseur (p. 351, alsook noot sub Trib.Gr.Instance Paris, 13 mei 1980, *J.C.P.*, 1981, II, 19550) keuren dit echter af omdat een beslag onder derden onverenigbaar is met de functie van de garantie. De professoren Simont (p. 489), Gavalda en Stoufflet (noot sub Trib.Gr.Instance Paris, 13 mei 1980, *D.*, 1980, 490) en Michel Dubisson (noot bij Trib.Gr.Instance Paris, 13 mei 1980, *D.P.C.I.*, 1980, 579) aanvaarden wel een derdenbeslag indien de voorwaarden daartoe aanwezig zijn.

Gezien de vele procedures zowel in kort geding als in het beslagrecht, bepalen sommige garanties dan ook dat de opdrachtgever afziet van de mogelijkheid deze procedures in te stellen. Deze «*garnishment clauses*» worden gunstig beoordeeld indien zij een beperkte draagwijdte hebben; een «*pactum de non petendo*» met algemene strekking is echter niet aanvaardbaar (p. 353, 490-491).

Een aantal nieuwe problemen worden in dit werk meer summier behandeld. Wij vermelden: de rechtsgevolgen van een overdracht van de garantie (p. 194, 208, 333); de gevolgen op de garantie van eventuele wijzigingen aan het basiscontract (p. 298-299, 340-341); de invloed van de wisselreglementering en wijzigingen in de wisselcontrole op de uitbetaling van de garanties (p. 430-431); de kwalificatie van de rechtsband tussen opdrachtgever en bankier (lastgeving of onbenoemd contract) (cf. p. 236, 418); de zekerheden door de bankier genomen tot dekking van de risico's voortvloeiende uit de garantie (p. 354, 356, 402, 476); de inpanning van de garanties door de begunstigde (p. 394, voetnoot 37).

T.a.v. een groeiende koopkracht in de OPEC-landen heeft de praktijk een nieuw juridisch instrument bedacht om de verbintenissen van verkopers en aannemers uit de geïndustrialiseerde wereld te waarborgen waardoor het contractuele evenwicht verbroken werd. Weliswaar genieten Westerse ondernemingen het voordeel van documentaire kredieten, die reeds een zekere graad van abstractie vertonen, doch de garanties op eerste verzoek gaan qua graad van abstractie duidelijk verder. Een economisch overwicht geschapen door een «*Buyers' market*» (cf. Gavalda, C., en Stoufflet, J., «*La lettre de garantie internationale*», *Rev. Trim. Dr. Comm.*, 1980, I) heeft aldus zijn repercussies op de juridische verhoudingen en overcompenseert op die manier het technologisch overwicht van de Westerse ondernemingen die door de hevige internationale concurrentie slechts een zeer smalle onderhandelingsruimte bezitten (p. 341, 364).

Rekening houdende met deze beperkte onderhandelingsmarge moeten dan ook betere technieken uitgedacht worden. Allereerst is er het waarborgsyndicaat (p. 125-126); verschillende banken onder leiding van een promotor geven de garantie uit, waardoor de risico's kunnen worden gespreid.

Vervolgens kan het gebruik van «*Performance Bonds*» (verbintenissen te doen of te laten doen) met hun voorwaardelijker karakter veel beter de correcte uitvoering van de verbintenissen waarborgen (p. 520).

Ten slotte kan de verzekeringstechniek («*assurance-cautionnement*» gekoppeld aan herverzekering) hier bepaalde perspectieven bieden. Bovendien zou men op deze manier kunnen vermijden dat al te veel zekerheden moeten worden genomen en dat de kredietlijnen bezwaard worden met enorme garantiebedragen.

Deze referatenbundel heeft reeds de kantoren van de grote ondernemingen, van de banken en van de «*Law Firms*» bereikt; wel verdient het een verdere doorbraak in kringen van magistratuur en balie ten einde jurisprudentiële misslagen te vermijden. De drukbezette jurist kan zich echter beperken tot de reeds genoemde bijdragen van S. Velu, A. Mazzoni en M. Vasseur.

Filip De Ly
R.U.G.

R. BARENTS, **Internationale grondstoffenovereenkomsten. Een onderzoek naar de juridische aspecten van internationale marktordeningen**, T.M.C. Asser Instituut, H.D. Tjeenk Willink, Maarten Kluwer's Internationale Uitgeverij, 1982, 496 p.

Deze studie, waarop de auteur zeer recentelijk promoveerde te Utrecht, is het derde deel van de bekende serie «Studies over internationaal economisch recht», een serie waarmee de naam van prof. Verloren van Themaat onverbreekbaar verbonden is.

Het werk is in hoofdzaak een rechtshistorisch, rechtsvergelijkend en rechtssystematisch onderzoek van de materieelrechtelijke aspecten van de internationale grondstoffenovereenkomsten.

Niettegenstaande het hoofddoel in deze studie duidelijk op het juridisch onderzoek wordt gelegd, wordt ook ruimschoots aandacht besteed aan de economische aspecten van het onderwerp. Het geheel bestaat uit drie vrij ongelijkwaardige delen, welke telkens een afgerond geheel vormen. In het eerste deel — tevens het eerste hoofdstuk — treffen we een behandeling aan van het begrip grondstoffenovereenkomst en worden de voornaamste juridische, economische en politieke achtergronden ervan geschetst.

Het tweede deel strekt zich uit over vier hoofdstukken (II-V), waarbij hoofdstuk IV op een vrij merkwaardige wijze wordt opgedeeld in vijf sub-hoofdstukken. Hierin wordt uitvoerig ingegaan op de internationale suiker-, koffie-, tin-, tarwe- en cacao-overeenkomsten, telkens aan de hand van een eenvormig analyseschema dat omvat: algemene gegevens, de ontstaansgeschiedenis van de marktordening, de doelstellingen van de marktordening, het economisch recht van de marktordening, de deelnemende staten, de institutionele structuur van de marktordening, de materieelrechtelijke karaktertrekken van de marktordening en het functioneren van de marktordening.

Op basis van deze uitvoerige rechtsvergelijkende analyse, die zich uitstrekt over de vooroorlogse en de naoorlogse internationale grondstoffenovereenkomsten, wordt dan in hoofdstuk V een rechtstheoretische beschouwing uitgewerkt omtrent de juridische structuur van de internationale grondstoffenovereenkomsten. Ongetwijfeld vormt dit het wetenschappelijk hoogtepunt van deze studie.

Structureel is het alleszins merkwaardig dat dit in het midden van het boek komt en niet bij het einde waar dit normaliter wordt verwacht. Dit ontnemt evenwel geenszins het bijzonder waardevol karakter van het uitgewerkte rechtssystematische geheel, dat bovendien inzicht verleent in de beginselen, technieken en beperkingen van het streven om internationale economische verhoudingen onder controle te krijgen.

Op grond van het verworven juridisch-theoretisch inzicht alsook vanuit praktisch oogpunt verwoordt de auteur een bescheiden optimistische evaluatie van grondstoffenovereenkomsten als crisis geïntegreerde marktordeningen. Dit slaat evenwel om in een groot pessimisme voor zover de internationale grondstoffenovereenkomsten worden gezien als instrument voor de ontwikkelingspolitiek van de betrokken producenten.

Steunend op de uitgewerkte rechtstheoretische beschouwingen analyseert de auteur vervolgens in deel III de voornaamste ontwikkelingen op het vlak van de internationale grondstoffenpolitiek. Daarbij wordt aandacht besteed aan de producentengemeenschappen (bv. OPEC), maar komt de nadruk te liggen op het geïntegreerde grondstoffenprogramma van de UNCTAD en inzonderheid op de ontwikkelingen omtrent het gemeenschappelijk grondstoffenfonds.

De auteur komt evenwel tot het besluit dat bij de uitwerking van dit geïntegreerde programma onvoldoende rekening werd gehouden met de inherente gebreken van het marktordeningmodel van de grondstoffenovereenkomsten. De effectiviteit van het gemeenschappelijk fonds om deze gebreken weg te werken blijkt marginaal tot onbestaande te zijn. De door de auteur aangetoonde onmacht om de internationale economische verhoudingen middels politieke ingrepen fundamenteel te wijzigen is ongetwijfeld een belangrijk element waarmee de betrokkenen in de toekomst beter rekening zouden houden.

Het voornaamste dat dit boek te bieden heeft is een uitermate fundamenteel inzicht, niet alleen in de mogelijkheden en de beperkingen van de internationale grondstoffenovereenkomsten, maar ook in de mogelijkheden en beperkingen van het internationaal economisch recht in het algemeen. Het is aan de beleidsverantwoordelijken om hiervan op zinvolle wijze gebruik te maken. Deze

studie ontstijgt zonder meer zijn juridisch kader en zal ongetwijfeld ook zijn weg vinden in de — hopelijk niet louter academische — politieke en economische kringen.

De verzorgde uitgave alsmede de Engelse samenvatting verhogen de bruikbaarheid van het geheel op aangename wijze.

Dr. E. Somers
R.U.G.

NOTARIAAT

Samenstelling van de Kamer van Notarissen van het arrondissement Antwerpen — Dienstjaar 1982-1983.

Voorzitter: mr. Floris Hendrickx; eerste syndicus: mr. Jacques Hopchet; tweede syndicus: mr. Ernest Van Tricht; verslaggever: mr. Antoine Smets; secretaris: mr. Rik Vandekerckhove; penningmeester: mr. Jan Verschraegen; leden: mrs. Paul Harrewijn, Jan Van Bael en Gommaar Van Oosterwijk.

BERICHTEN

Benelux - Scandinavian Symposium on the Utility of Legal Theory

Dit symposium wordt gehouden van 6 tot 8 januari 1983 aan de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius te Antwerpen.

Inschrijvingen en inlichtingen bij prof. Mark Van Hoecke, Centrum voor Rechtstheorie, Ufsia, Prinsstraat 13, 2000 Antwerpen.

Interuniversitair centrum voor gerechtelijk recht

Op vrijdag 3 december 1982 wordt aan de rechtsfaculteit te Gent een studiedag georganiseerd met als onderwerp: "Executie ten aanzien van publiekrechtelijke rechtspersonen".

Practische gegevens zullen later medegedeeld worden.

Postuniversitaire cyclus over zakenrecht en zakelijke zekerheden

De negende postuniversitaire cyclus zal in 1982-83 gewijd zijn aan het zakenrecht en de zakelijke zekerheden.

Deze cyclus zal plaatsvinden op 22, 29 oktober, 5, 19, 26 november, 3, 10, 17 december 1982 te Gent (RUG) en op 14, 21, 28 januari, 4, 25 februari, 4, 11, 18 maart 1983 te Antwerpen (UF-SIA).

Nadere inlichtingen: prof. M. Storme, Rechtsfaculteit, Universiteitsstraat 4, 9000 Gent of prof. R. De Corte, Departement Rechten, Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk.

TIJDSCHRIFTEN

Administration publique (trimestrielle), 1981

nr. 3, december

A. Parisi, L'effacement du Parlement; F. Delpérée, Aspects nouveaux de la relation Administration-administré; W. Lambrechts, Sens et contresens de la tutelle administrative et de la jurisprudence administrative; P.J. Delahaut, La notion d'égalité dans les marchés publics; J. Salmon, La délégation de pouvoir au sein de l'Administration (advies voor R.v.St., 12 juni 1981, nr. 21.253, inzake Thai Tu Khanh t/ Belgische Staat); D. Lagasse, Des effets d'un arrêté de classement sur la poursuite de travaux déjà entamés (noot bij Cass., 19 maart 1980).

Cahiers de droit européen, 1981

nrs. 5-6

A. Barav, La répétition de l'indu dans la jurisprudence de la Cour de justice des Communautés européennes; A.R. Leitao, L'insolvabilité des employeurs et les droits des travailleurs; C.J.

Berr, L'importateur qui majore la valeur de la marchandise déclarée en douane peut-il être poursuivi pour infraction douanière? (noot bij H.v.J., 24 april 1980 en 4 december 1980); A.E. Kellermann, noot bij H.v.J., 14 januari 1981 (interpretatie van artikel 95 E.E.G.-Verdrag); J. Amphoux, Chronique de jurisprudence. Cour de justice des Communautés européennes; A. Robins, Chronique législative (1 augustus 1981-30 november 1981).

Jurisprudence de Liège, 1982

nr. 6, 6 februari

G. De Leval, noot bij Hof Luik, 6 november 1981 (voorlopige tenuitvoerlegging van een vonnis in hoger beroep op basis van artikel 1401 Ger. W.); A. Kohl, noot bij Vred. Grâce-Hollogne, 29 oktober 1981 (bevoegdheidsincident — rechtbank van koop-handel die zich onbevoegd verklaart om van een wederis kennis te nemen en de verwijzing naar de vrederechter beveelt).

nr. 7, 13 februari

P. François, noot bij Hof Luik, 11 september 1981 (toerekening van het vennootschapsfaillissement aan de achterman).

nr. 8, 20 februari

W. Vogel, Chronique de jurisprudence: le licenciement pour motif grave des travailleurs protégés; D. Frankinet, noot bij Corr. Nijvel, 20 oktober 1980 (artikel 18 van de Arbeidsovereenkomstenwet van 3 juli 1978 — persoonlijke aansprakelijkheid van de werknemers, inzonderheid bij verkeersongevallen).

Nederlands Juristenblad, 1982

nr. 6, 6 februari

E.J. Dommering, Het verplichte vrije omroepbestel van Nederland; M.S. Groenhuysen, De criticus gekritiseerd. Van Eikema Hommes over Popper; M.B.W. Biesheuvel, voorontwerp van een Wet Gelijke Behandeling; H. Rottier, En wil dan nu de echte Popper opstaan?; M.A. Loth, De les van K. Popper; een reactie; R. De Winter, Van Eikema Hommes over Popper; H.J. Van Eikema Hommes, Antwoord op de reacties.

nr. 7, 13 februari

J. Knottenbelt, Marktaandeelaansprakelijkheid; J. Bruggink, Iets over uitleg van overeenkomsten; G.E. Langemeijer, In memoriam mr. dr. G.H.A. Feber; F.J. Houwing, Een actueel probleem bij ontslagprocedures.

nr. 8, 20 februari

A.H.J. Swart, De overdracht van strafvervolgingen; R.M. Lo-deizen-Schoonenberg, Een bericht uit het niemandsland. De onhaalbaarheid van de gebouwenvordering en het failliet van de Leegstandwet; J.T.K. Bos en M.S. Groenhuysen, Het banenplan van Van Kemenade; N. Van der Wal, In memoriam prof. mr. H.J. Scheltema; J. Spier, Het derde misbruikontwerp; artt. 6.3.1.5. i.v.m. 6.1.9.12a N.B.W.; L.J. Boon, Op de bureaucratische barrages gesneuveld?, met naschrift van G.C. J.J. Van den Bergh.

nr. 9, 27 februari

H.U. Jessurun d'Oliveira, De herziening van ons nationaliteitsrecht; P. Clausing, Pensioen en gemeenschap. De Hoge Raad gaat om; F.P.M. Willeme, De ontheffingsmogelijkheid van art. 38, lid 2, Drank- en Horecawet. De Limburgse folklore «drooggelegd»?; H. Van der Linden, Waterschappen en waterschappen.

Tijdschrift voor notarissen, 1982.

nr. 2, februari

H. De Faux, Vereffening van handelsvennootschap door vereniging van alle maatschappelijke rechten op één hoofd. Lot van de wettelijke hypotheek van de schatplicht en enkele andere fiscale problemen; L. Moyersoën, Taxatie van meerwaarde in geval van verdeling van onroerende goederen gelegen in een woonzone.

De Verzekering, 1981

September-december

9me colloque juridique international du comité européen des assurances: De la notion et des limites de l'aléa susceptible d'être garanti dans les assurances de choses, de personnes et de responsabilité professionnelle (A. Meeus, Rapport général; M.R. Brehm, Rapport final); R.O. Dalcq, L'évolution de la responsabilité médicale; V.H., noot bij Cass., 10 maart 1980 (berekening van het basisloon van een werknemer die sedert minder dan één jaar in de onderneming is tewerkgesteld en het slachtoffer is geworden van een arbeidsongeval); V.H., noot bij Arbrb. Brussel, 19 januari 1981 (arbeidswegongeval — al dan niet gerechtvaardigde omweg); V.H., noot bij Arbrb. Brussel, 7 juni 1979 en Arbh. Brussel, 23 februari 1981 (berekening van maximum basisloon dat in aanmerking komt voor vergoeding van een arbeidsongeval); V.H., noot bij Arbh. Brussel, 30 maart 1981 (journalist verbonden door een aannemings- of een arbeidsovereenkomst?); V.H., noot bij Arbh. Bergen, 18 mei 1981 (dodelijk ongeval — lijkschouwing bevolen ondanks het verzet van de weduwe); J.R., noot onder Rb. Nijvel (Kort ged.), 27 mei 1981 (dodelijk ongeval — op verzoek van verzekeraar lijkschouwing bevolen om de oorzaak van het overlijden na te gaan).

Ars Aequi, 1982

nr. 2, februari

T. Jongbloed, Civielrechtelijke verhoudingen rond uitzend-arbeid; N. Schaar, Het militair dienstbevel herzien?; J. Peters, H.P. en het Philipsmerk; W. Van Genugten, De doelstellingen van het wetenschappelijk onderwijs; Jurisprudentie.

Belgische rechtspraak in handelszaken, 1982.

nr. 2, februari

H. Desterbecq-Fobelets, La responsabilité des organismes et pouvoirs publics dispensateurs de crédit; J. Billiet, Franchising; B. Van Bruystegem, Oprichtersaansprakelijkheid wegens kennelijk ontoereikend kapitaal.

Journal des tribunaux, 1982

nr. 5198, 30 januari

A. Fittelweis, Une petite réforme qui doit avoir de grands effets; H. Michel, Plan financier et responsabilité notariale; R. Rasir, Un arrêt de cassation aux motifs douteux et aux conséquences incalculables.

nr. 5199, 6 februari

A. Zenner, Dettes dits «de masse» et contrats en cours au moment de la faillite; J. Rouff noot bij Benelux Gerechtshof, 9 juli 1981 (W.A.M.-verjaring vordering jegens de verzekeraar-onderhandelingen).

nr. 5200, 13 februari: Jubileumnummer 100-jarig bestaan:

Roger-O. Dalcq, Editorial: cent ans!; W. Ganshof van der Meersch, La garantie des droits de l'homme et la Cour européenne de Strasbourg; J. Mertens de Wilmars, Le rôle de la Cour de justice dans l'évolution du droit européen; F. Dumon, Le Benelux et l'harmonisation du droit; Jacques Velu, Réflexions sur les perspectives d'avenir du droit positif dans le domaine des droits de l'homme; André Tunc, Le rôle de la presse judiciaire dans l'évolution du droit; Ch. Perelman, Ordre juridique et consensus; Marcel Storme, La justice: restaurer la confiance; M.-Th. Meulders-Klein, La personne, la famille et la loi au sortir du XXe siècle; Pierre Van Ommeslaghe, L'engagement par volonté unilatérale en droit belge; Jacques Hansenne, Le droit des biens a-t-il besoin d'une cure de jouvence?; Simone David-Constant, le «bon père de famille» et l'an 2000 — Rétrospective et prospective; Claude Renard, Mouvement et stagnation du régime successoral; R.-O. Dalcq, Réflexions sur le droit de la responsabilité civile; Jean Van Ryn, Les grands courants du droit commercial contemporain; Charley del Marmol, «Lex mercatoria»; Yvon Lousouarm, Arbitrage commercial international et droit de commerce international - Perspectives d'avenir; Bernard Glans-

dorff, Le projet de loi sur les sociétés commerciales; Antoine Braun, Menaces sur la marque; Louis Van Bunn, Pour un retour généralisé au dépôt facultatif — Perspectives d'avenir pour les dessins et modèles; Simon Fredericq et Marcel Fontaine, Perspectives du droit des assurances; Yves Dumon, Des faillites, banqueroutes, sursis et concordats — Evolutions — Tendances et souhaits de réformes; John Kirkpatrick, L'influence du nouveau droit comptable sur le droit fiscal des sociétés en Belgique; Jacques van Compennolle, Réformer l'accès à la magistrature: nécessité ou utopie? Albert Fettweis, Prolégomènes à l'adaptation de la procédure aux nécessités de notre temps; Lucien François, L'avenir du droit du travail; Pierre Denis, La sécurité sociale; Michel Magrez, Perspectives du droit de licenciement; Cyr Cambier, La puissance publique en question ou l'empire éclaté; Francis Delpérée, Où va la Belgique?; Jan De Meyer, A propos du référendum; A. Vanwelkenhuyzen, Redistribution des pouvoirs et répartition des compétences dans la Belgique de demain; Paul Tapie et Michel Leroy, L'évolution du contentieux administratif en Belgique; Jacques Verhaegen, Le vote du projet de loi belge n° 577 (1962-1963) — Un enjeu international; François Rigaux et Raymond Vander Elst, Relations juridiques transnationales ou dialogue sur un autre droit; Jean Salmon, Le contenu du droit international public — Quel avenir?; Joe Verhoeven, Configuration et consolidation de l'ordre juridique international; E. Cereche, La Communauté économique européenne; Jean-Victor Louis, Les institutions communautaires dans les années quarante; Léon Goffin, Heur et malheur de la procédure pré-judicielle (art. 177 du Traité C.E.E.); Pierre Lambert, Etre avocat demain; Jean Eeckhout, Le style des jugements; Claude Parmentier, Libres propos sur le rôle du juge dans la cité; Elpénor, La part du Lion: les jeunes juges; Jean Mallinger, L'humanisme au Palais: épilogue; Siam, Thémis et les Muses: centenaire; D. Sterckx, P. Bauthier, M. Mahieu, F. Glansdorff, C. Van Ham et B. Van Reepinghen, Un siècle de J.T.

Panopticon, 1982

nr. 1, januari-februari

G. Michel, Het debat «straffen of helpen?». Op oude en nieuwe paden; C. Eliaerts en S. Snacken, De toepassing van de korte gevangenisstraf: een straatje zonder eind?; G. Deraeck, Jongeren en alcoholgebruik; L. Huysse en H. Cammaer, Recruitering in de Belgische advocatuur; C. Matheussen, Rechterlijke bescherming inzake uitvoering van de internering: een taak voor de Raad van State; in bijlage: Overzicht van rechtspraak en rechtsleer, Strafrecht (o.l.v. L. Dupont).

Revue critique de jurisprudence belge, 1981

nr. 4

P.A. Foriers, Observations sur l'article 1994 du Code civil et l'action directe née de la substitution, noot bij Cass., 16 december 1977; S.J. Nudelhole, Délégation à la gestion journalière de la société anonyme et contrat d'emploi, noot bij Cass., 22 januari 1981; X. Dieux, Observations sur l'article 1794 du Code civil et son application, noot bij Cass., 4 september 1980.

Revue du notariat belge, 1981

nr. 2706, december

R. De Valkeneer, Le décret du 30 juin 1981 et le notariat; C. Lefebvre, noot bij Cass., 18 juni 1981 (adoptie minderjarige — toestemming ouders); E. Van Laethem, noot bij Rb. Brussel, 6 februari 1981 (echtscheiding bij onderlinge toestemming — overschrijving — ongegronde weigering van de ambtenaar — overmacht).

Revue générale des assurances et des responsabilités, 1982

nr. 1, januari

D. Philippe, Une sanction civile en matière d'exploitation abusive d'informations privilégiées en bourse?

Algemeen fiscaal tijdschrift, 1982

nr. 1

P. Vanhaute, Beschouwingen bij de solidariteitsbijdragen — aanslagjaar 1982; F. Vanistendael, Bedenkingen bij de erkenning van het beroep van belastingconsulent.

Bank- en financiewezen, 1982

nr. 1

J.J. Rey, Some comments on the merits and limits of the indicator of divergence of the European Monetary System; J. Michiels, Doelstelling en werking van de wisselreglementering in de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie; R. Triffin, quelques réflexions sur quatre controverses monétaires internationales de l'après-guerre; R. Luppens, Het elektronisch krediet; M. Dassesse, Application de principe du droit européen de la concurrence au secteur bancaire: l'arrêt Züchner v. Bayerische Vereinsbank A.G.

Fiskofoon, 1981

nr. 27-28

P. Op de Beeck, Fiscale maatregelen opgenomen in de Herstellwet 10 februari 1981 en in de Programmawet 2 juli 1981; F. De Groote, Het fiscaal statuut van het maaltijdticket; H. Dubois, Maaltijdtickets II; H. Dubois, Het instituut van de belastingconsulenten.

nr. 29

L. Boeynaems, Vormvereisten bij bezwaar, beroep en cassatieberoep inzake lokale belastingen; H. Vandebergh, Vermeldingen op het aanslagbiljet inzake directe belastingen; J. Defoort, Vermijding van de dubbele verliescompensatie en verlaagd tarief.

Journal du droit international, 1981

nr. 4.

B. Audit, Les accords d'Alger du 19 janvier 1981 tendant au règlement des différends entre les Etats-Unis et l'Iran; G.R. Delaume, L'arbitrage transnational et les tribunaux américains; D. Alexandre, noot bij Cass. fr., 1 april 1981 (echtscheiding, echtgenoot van Spaanse nationaliteit, Spaanse verwijzingsregel, strijdigheid met internationale openbare orde); F. Gianviti, noot bij Hof Aix-en-Provence, 22 mei 1981 (wisselreglementering, aval van Franse ingezetene, geen toelating vanwege de Banque de France); Ph. Kahn, noot bij Rb. Parijs, 4 maart 1981 (arbitrage, contract van alleenvertegenwoordiging, toepassing van de internationale lex mercatoria); B. Oppetit, noot bij Hof Parijs, 26 juni 1981 (arbitrage, art. 54 Verdrag van Washington, exequatur, staatsimmunité); D. Holleaux, Chronique de jurisprudence française; J.A. Cremades, Chronique de jurisprudence espagnole; A. Huet, Chronique de jurisprudence de la Cour de Justice des Communautés européennes; Y. Derains, Chronique des sentences arbitrales.

Naamloze vennootschap, 1982.

nr. 2

K. Kruisbrink, De bevestiging bij de jaarrekening; J.H. Schraven, De rechtspersoon als volledig aansprakelijk vennoot van een vennootschap onder firma of commanditaire vennootschap; J.J. Van Duijn, Het maatschappelijk draagvlak voor herindustrialisatie; W.C.L. Van der Grinten, De bescherming van de onafhankelijkheid van de vennootschap.

Revue critique de droit international privé, 1981.

nr. 4

P. Bellet en E. Mezger, L'arbitrage international dans le nouveau code de procédure civile; J.M. Bischoff, noot bij Conseil d'Etat, 11 juli 1980 (polygamie, niet strijdig met openbare orde); E. Poisson-Drocourt, noot bij Hof Rouen, 21 februari 1980 (conflict van wetten in de tijd, verwijzingsregels van het overgangsrecht); B. Ancel, noot bij Rb. Parijs, 18 november 1980 (natuurlijke afstamming, toepasbare wet); P. Bourel, noot bij Cass.,

6 mei 1981 (verkeersongeval, art. 4 van het Verdrag van Den Haag van 4 mei 1971, toepasbare wet, wet van het land van inschrijving van het voertuig); M. Santa-Croce, noot bij Hof Parijs, 23 juli 1979 (exequatur, Tunesisch echtscheidingsvonnis, toepassing van het Verdrag van 28 juni 1972 tussen Frankrijk en Tunesië); M. Simon-Depitre, noot bij Hof Parijs, 8 mei 1980 (exequatur, Pools echtscheidingsvonnis, uitvoerbaarheid in Frankrijk); G.A.L. Droz, noot bij Hof v. Just., 21 januari 1980 en Cass. fr., 16 december 1980 (Verdrag van Den Haag van 15 november 1965, betekening akte van hoger beroep, art. 15, al. 2); H. Gaudemet-Tallon, noot bij Cass. fr., 16 juni 1981 en 1 juli 1981 (afzien van de toepassing van art. 14 B.W. en van art. 15 B.W.); E. Mezger, noot bij Hof v. Just., 16 juni 1981 (Verdrag van Brussel van 27 september 1968, art. 27, al. 2); V. Delaporte, Inhoudstafel 1980.

Revue pratique des sociétés, 1982

nr. 1

X., Les interventions de la Commission bancaire en 1980; P.C., noot bij Cass., 12 december 1980 en Hof Antwerpen, 20 juni 1979 (N.V., verdeling tussen erfgenamen van ieder 50% van de aandelen, oprichting van een P.V.B.A. om de onenigheid op de algemene vergadering te doorbreken, geldigheid, toepassing van art. 200 Venn. W.); J. 't Kint, noot bij Raad v. State, 2 december 1981 (Coöperatieve vennootschap van gemeenten, toepassing van de wet van 1 maart 1922).

Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie, 1982

nr. 5594

Th. L.J. Bod, Pensioenverrekening bij echtscheiding; E. Van Aerde-Van Leeuwen, Overzicht der Nederlandse rechtspraak (internationaal privaatrecht).

nr. 5595

E.A.A. Luijten, De ontwikkelingen in de praktijk der huwelijksvoorwaarden; een voortgezet landelijk onderzoek over de periode 1976 t/m 1980; C.A. Kraan, Blokkeringsregeling, huwelijksgemeenschap en huwelijk (en het huwelijksgoederenrecht); J.E.F.F.M. Duynstee, Reactie op de bijdrage van Mr. C.A. Kraan.

nr. 5596

A. Korthals Altes, Een driehoeksverhouding: rangregeling — hypotheekhouders — curator.

nr. 5597

G. Heida, De wet agrarisch grondverkeer (W.A.G.); wet van 26 maart 1981, Stb. 248; J.S. Knipscheer en C.P. Veerman, Het notariaat en de wet agrarisch grondverkeer; A.G. Lubbers, Overzicht der Nederlandse rechtspraak (erfrecht).

Jurisprudence de Liège, 1982

nr. 11, 13 maart

P. Martens, Dix ans d'application de la loi du 14 juillet 1971 sur les pratiques du commerce par le président du Tribunal de Commerce de Liège (1971-1981)

nr. 12, 20 maart

G. de Leval, noot bij Hof Luik, 18 februari 1981 (realisatie van pand op handelszaak); G. de Leval, noot bij Rb. Hoei, 30 december 1981 (dwangsom tot nakoming van verplichting tot overleggen van stukken in het raam van een deskundigenonderzoek); G. de Leval, noot bij Kh. Luik, 13 februari 1981 (lot van de vordering tot gedwongen tussenkomst wanneer de hoofdvordering niet ontvankelijk wordt verklaard); J.H., noot bij Rb. Luik, 19 januari 1982 (toepassing van artikel 223 B.W. — bevoegdheid van de vredechter).

Nederlands Juristenblad, 1982

nr. 10, 6 maart

M.S. Groenhuijsen, Legaliteit als probleem; M. de Langen, De nood(wet) van het Ministerie van Justitie inzake interlandelijke adoptie; W. De Bruin, Kernwapens en volkenrecht; J.W.J. Bes-

mer en J.A.M. Kroese-Duijsters, De planologische kernbeslissing geregeld! (met naschrift van D.W.P. Ruiter).

nr. 11, 13 maart

H.U. Jessurun d'Oliveira, Echtscheiding uit de hobbyshop; J.P. Balkema, Partiële wijziging Beginselenwet gevangeniswezen; P. Boeles, Civilisatie van het advocatentuchtrecht; R. De Winter, Het notariaat en de zwendel op kunstveilingen; C.A. Scharz, Ontslag van de krachtens arbeidsovereenkomst werkzame verenigingsbestuurder en het BBA 1945; Ph. Van den Biesen, De Huidenstraat-formule, een praktijkvoorbeeld; G.A. Offerhaus, Renteaftrek bij vervroegde aflossing.

nr. 12, 20 maart

S.W. Couwenberg, Staatsrechtelijke hervormingen opnieuw aan de orde; M.J. Cohen en K. Dittrich, De Limburgse gemeenteraadsverkiezingen. Het probleem van het stemmen bij volmacht; A.W. Heringa en R. De Winter, De kleefkracht van de vrijheid van meningsuiting. Recente ontwikkelingen in de rechtspraak van de Hoge Raad en de Afdeling Rechtspraak van de Raad van State; C. De Cooker, Het ontslag van Van Boven; H. Van Maarseveen, Proeve van een Politiewet, serieus of niet?; D. Kooyma, De huisdealer (met naschrift van E. De Marées van Swinderen); P. Clau-
sing, Pensioen en gemeenschap. Een erratum en een aanvulling.

nr. 13, 27 maart

H. Th. J.F. Van Maarseveen, Voor gelijkheid of tegen ongelijkheid?; R.J.B. Bergamin, Het voorontwerp van een wet gelijke behandeling: rammelende behoedzaamheid; J.J. Van der Weele, Enkele kanttekeningen bij «het onderscheid» in het voorontwerp van een wet gelijke behandeling; I.P. Asscher-Vonk, Het Voorontwerp van een wet gelijke behandeling: de sanctionering; J.W.J. Van den Oord, Het voorontwerp van een wet gelijke behandeling en class actions; S. Gerbrandy, Wat is «onderscheid maken»?; Vereniging Recht voor Vrouwen, Tenzij het geslacht bepalend is ... quod non; I. De Hondt en N. Holtrust, Hooglerares.

Recueil général de l'enregistrement et du notariat, 1982

maart

Ph. Notte, De la nature des renseignements délivrés par les receveurs de l'enregistrement, des services rendus par la formalité de l'enregistrement et par la publicité des titres de propriété; A.C., noot bij Cass., 26 oktober 1979 (verkoop van een onroerend goed voor vrij en onbelast, terwijl er een recht van bewoning op rust — vrijwaringsplicht van de verkoper t.o.v. de koper); A.C., noot bij Cass., 11 januari 1980 (bewijs, door middel van een deskundigenonderzoek, van de benadeling voor meer dan zeven twaalfden, bij verkoop van een onroerend goed).

Tijdschrift voor bestuurswetenschappen en publiekrecht, 1982

nr. 1, januari-februari

J. Delva, Het ontwerp van wet houdende de inrichting, de bevoegdheid en de werking van het Arbitragehof — Enkele aspecten; J.P. Duyverman, Voormalig politiek bedrijf (1856-1858); A. Depondt, De wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen. Rechtsmiddelen en -waarborgen ter beschikking van de vreemdeling tegen beslissingen die ten zijne nadele door de Overheid worden genomen; W. De Meyer, De financiering van Gewesten en Gemeenschappen; A. Beirlaen, Kritische beschouwingen omtrent «Rebus sic stantibus» en «ius cogens» in het licht van het Verdrag van Wenen betreffende het verdragsrecht; L. Neels, De Vlaamse Executieve — Bijzondere vragen; P. Berckx, Kroniek Onderwijs; J. Van Beneden, Devolutief karakter van het beroep bij de provinciale beroepskamers?

Tijdschrift voor notarissen, 1982

nr. 3, maart

V. Van de Poel, Het nieuwe erfrecht van de langstlevende echtgenoot en de schenkingen. Of de knuppel in het hoenderhok!

Vlaams tijdschrift voor Gezondheidsrecht, 1982

nr. 4, maart

H. Nys, Het administratiefrechtelijk instrumentarium in de wet op de ziekenhuizen; M. Symoens-Van den Broeck, Het geneeskun-

dig getuigschrift in het arbeids- en sociaal recht en de gevolgen van het afleveren van inschikkelijkheidsattesten; H. Nys en R.-M. T'Jonck, Kroniek van het gezondheidsrecht (wetgeving; rechtspraak; rechtsleer; parlementaire vragen en antwoorden; feiten en kronieken; boekbespreking; mededelingen).

Ars Aequi, 1982

nr. 3, maart

J. H. Wiltink, De afsleepregeling; J. Idsardi, De duur van de alimentatie na echtscheiding; G.J.A.F. Beulen, Het rapport Delesceu onder de loep.

Annales de droit de Louvain, 1981

nrs. 3-4

J. Malherbe en J. Autenne, Fiscalité et stimulation de l'économie; A.-M. Kumps, Analyse économique des incidents fiscaux à l'investissement et à l'épargne; F. Bailleux, Fiscalité des personnes, investissements et épargne mobilière; J.J. Gollier, Impôt des personnes physiques et stimulation de l'économie; J.-C. Scholsem, L'impact de la réforme des institutions sur les finances publiques et la fiscalité; J.-P. Lagae, Incitants fiscaux tendant à stimuler l'investissement de l'épargne et l'économie: régime du capital à risque et des emprunts; J. Kirkpatrick, L'immunisation des plus-values sous condition de emploi depuis la loi-programma 1981; G. Van Fraeyenhoven, Mesures fiscales en vue de stimuler l'investissement, la recherche et l'emploi; B. De Closset, Les incitants fiscaux en Belgique: un aspect de la «supply side economics»; J. Detry, La fraude fiscale: législation récente, pratique administrative; P. Lambeau, La fraude fiscale: pratique judiciaire; G. Tixier, L'assistance fiscale internationale; A. Siaens, Efficience économique et consensus social. In bijlage: Chronique bibliographique trimestrielle (1° en 2° trim. 1981).

Europees Vervoerrecht, 1982

nr. 1

S. Harrington, Legal problems arising from containerization and intermodel transport; rechtspraak.

Journal des tribunaux, 1982

nr. 5201, 27 februari

M. Grégoire, Le rôle du droit dans la cité.

nr. 5202, 6 maart

L. Simont, Observations sur l'évolution du droit des contrats; P. De Vroede, noot bij Bergen, 9 november 1981 (W.H.P. — gezamenlijk aanbod).

nr. 5203, 13 maart

F. Delpérée, Quatre crises en une (21 septembre 1981 - 26 janvier 1982) (eerste deel).

nr. 5204, 20 maart

F. Delpérée, Quatre crises en une (slot); P. De Vroede, A propos de l'arrêt de la Cour de justice des Communautés européennes du 14 juillet 1981.

nr. 5205, 27 maart

J. Vankerckhove, Loyers et revenus immobiliers en 1982.

Journal des tribunaux de travail, 1982

nr. 236, 31 januari

H. De Keyser, Uitgaven en Kosten (artikelen 1017 e.v. Ger. W.).

nr. 237, 15 februari

S. Bailey, La «réorientation» du cadre spécial temporaire; J. Jacqmain, Suspension du contrat de travail durant la grossesse et avant le congé prénatal.

nr. 238, 28 februari

G. Rommel, Bevoegdheid, urgentie en voorlopigheid in het sociaal kort geding: tendenzen en perspectieven.

nr. 239, 15 maart

O. De Leye, De bevoegdheid van de arbeidsrechtbank inzake sociale voordelen.

Revue de droit pénal et de criminologie, 1982

nr. 1, januari

P. De Cant, Le travail au profit de la communauté: une peine de substitution?

Revue du notariat belge, 1982

nr. 2707, januari

C. Vanhalewyn, Le plan financier et la responsabilité civile notariale; J. Demblon, La date et le lieu de l'acte notarié.

nr. 2708, februari

G. De Leval, L'ordre.

Revue générale des assurances et des responsabilités, 1982

nr. 2, februari

Le «nouveau» projet Tunc.

nr. 3, maart

L. Schuermans, Action directe, exceptions, déchéance et recours — Quelques réflexions sur l'opposition d'intérêts entre assureurs et assurés devant le juge répressif; X., noot bij Brussel, 7 mei 1981 (toepassing artikel 18 Arbeidsovereenkomstenwet).

Tijdschrift van de vrederechters, 1981

nr. 12, december

Rechtspraak.

Algemeen fiscaal tijdschrift, 1982

nr. 2, februari

J. Autenne, J.J. Gollier, A. Dupont, Fiscale draagkracht naar gelang de gezinslasten; H. Ooghe, W. De Groote, D. De Vos, Rentetoelagen en de kostprijs van investeringskredieten;

Jura Falconis, 1981-1982

nr. 2

A. Devroe, C. Muyltermans, P. Rotty, G. 't Jonck, E. Van Soest, Opmars van de «plastic cards», analyse van de koperskaarten in België; H. Van Goethem, Het beroepsgeheim van de advocaat; H. Lemahieu, De lijdelijkheid van de rechter; D. Moorkens, Contractuele problemen bij de aanschaf van een computer; P. Bogaert, P. Van der Schueren, Het verzwijgen van persoonlijke gegevens door de kandidaat-werknemer bij het aangaan van de arbeidsovereenkomst — bedrog en dringende reden; R. Landuyt, Dringende reden, beschermde werknemers, 1184, B.W.

Naamloze vennootschap, 1982

nr. 3, maart

W.C.L. Van der Grinten, Ogem en haar aandeelhouders; W. Van Bruinessen, Art. 384 van het ontwerp Aanpassingswet vierde richtlijn; P.B. Boorsma, Privatisering van overheidstaken; A.G. Van Solinge, Concernrecht en medezeggenschap.

Revue pratique des sociétés, 1982

nr. 2

M. Maréchal, Procédure concordataire et bonne foi des sociétés anonymes; P.C., noot bij Hof Antwerpen, 29 september 1981 (faillissement, grove fout van de zaakvoerder, telastlegging van het passief).

S.E.W.,

nr. 1, januari

H.J. Bronkhorst, Het Hof van Justitie en het communautair landbouwbeleid (1978-1981); A.N.J. Kerstholt, De wet toezicht kredietwezen ... 1978; JHvK, noot bij College van beroep voor het bedrijfsleven, 24 februari 1976 (artt. 40 en 117 E.E.G.-Verdrag; E.E.G. Verordening nr. 234/68 en nr. 315/68; Wet administratieve rechtspraak bedrijfsorganisatie, art. 61; Verordening PVS Bloembollen, heffingen strijdig met communautair recht) H.G. Schermers, noot bij Centrale Raad van Beroep (artt. 199 en 177 E.E.G.-Verdrag).

nr. 2, februari

L. Neels, De economische bevoegdheidsverdeling in België; J.G. De Jong, PBO-kroniek; C.W.A. Timmermans, noot bij H.v.J., 10 juli 1980 (zeeverij-insthoudingsmaatregelen); JHvK noot bij College van beroep voor het bedrijfsleven, 28 december 1979 (Verordening Produktschap van Siergewassen Vakheffing Boomkwekerijprodukten); JHvK noot bij College van beroep voor het bedrijfsleven, 5 mei 1978 (artt. 36, 40, 85 lid E.E.G.-Verdrag, Verordening PVS Bloembollen, heffingsstelsels deels verbindend, deels strijdig met gemeenschapsrecht).

nr. 3, maart

L.A.E. Briet, Antidumping in de E.E.G. — De kinderschoenen ontgroeid? E. Mennens, De inkomsten van de Europese Gemeenschappen; M.C.E.J. Bronckers, noot bij H.v.J., 5 mei 1981 (prejudiciële vraag; vrijwillige beperking van appelexporten naar de Gemeenschap; vrijwaringsmaatregelen tegen importen van Chili-appels; verenigbaarheid met het GATT); Ludding, noot bij H.v.J., 14 juli 1981, prejudiciële vraag, art. 36 E.E.G.-Verdrag, verkoop van een door een octrooi beschermd geneesmiddel in een lidstaat waar deze bescherming niet bestaat; M.R.M., noot bij H.v.J., 11 november 1981 (procedure en mededeling van punten van bezwaar in kartelprocedure, geen beschikking in de zin van art. 173 E.E.G.-Verdrag).

Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie, 1982

nr. 5601, 20 maart

C.J.J.M. Stolker, Een civielrechtelijke benadering van de gemeentelijke verkoopregulerende bepalingen; G. Verdoes-Klein, Waarneming van een notariskantoor; J. De Groot, T. Pos, A.S. Rueb, P.A. Stein, Overzicht der Nederlandse rechtspraak (Zakenrecht).

nr. 5602, 27 maart

C.J.J.M. Stolker, Een civielrechtelijke benadering van de gemeentelijk verkoopregulerende bepalingen; G. Verdoes Klein, Waarneming van een notariskantoor.

nr. 5603, 3 april

E. Cohen-Henriquez, Misbruik van buitenlandse vennootschappen; D.E. Witteveen en W.W. Van Smeden, Over het repareren van een denkbaar lek in de Successiewet; W.E. Haak, Overzicht der Nederlandse rechtspraak (internationaal privaatrecht).

Jurisprudence de Liège, 1982

nr. 15, 10 april

R.M., Commission paritaire — Champ d'application (noot bij Arbh. Luik, 16 oktober 1981); R.M., Champ d'application de la commission paritaire des soins de santé (noot bij Arbh. Luik, 14 december 1981); R.M., Les titulaires de professions libérales et les conventions collectives de travail de la C.P.A.N.E. (noot bij Arbh. Luik, 22 september 1981); R.M., L'intervention du juge dans la détermination du délai de préavis convenable (noot bij Arbh. Luik, 24 november 1981).

nr. 16, 17 april

J. Hansenne, noot bij Hof Luik, 3 december 1981 (beslag op onroerend goed in medeïgendom).

Nederlands Juristenblad, 1982

nr. 14, 3 april

I. Van der Vlies, De bevoegdheid van de ministerraad; H. Don-dorp, Het databeschermingsverdrag waarborgt informatievrijheid; H.J.M. Van Nispen Tot Sevenaer, Bedrieglijke bankbreuk — boedel?; W. Kingma, Het Amsterdamse Hof en de anonieme krakers (met naschrift van P. Ingelse); H. Naber, Kritiek op kritiek. Een antwoord aan Rood (met naschrift van M.G. Rood); H. Van der Linden, Waterschappen en waterschappen.

nr. 15, 10 april

J. Doomen, Aangifte van verkrachting. Het rapport van de werkgroep aangifte seksuele geweldsmisdrijven; K. Van Koutrik, De Tripartiete Beginselverklaring betreffende multinationale ondernemingen en sociaal beleid van de I.A.O. Eerste evaluatie wijst op redelijke naleving; B.J.J. Schwanebeck, Enkele kanttekeningen bij de wijzigingen in de wet Rechtsbijstand aan on- en minvermo-

genden; Th. A. Ariëns, Ontslag tijdens ziekte binnen twee jaar (art. 1639h, lid 3, B.W.).

nr. 16, 17 april

J.H. Nieuwenhuis, Privaatrecht in de jaren zeventig: de jaren van het voorspel; J.H.W. De Planque, Arob-gerechten en voorhoedegevechten. Rond de herziening van de rechterlijke organisatie; J. Th. De Smidt, Een vergeten jubileum?; H.G.F.M. De Kok, Passief gebruik van rechtsbescherming (met naschrift van P.J.J. Van Buuren); E.E. Minkjan, De recente WROM-wijziging; een reactie (met naschrift van B.J.J. Schwanebeck); J.R. Stellinga, Nogmaals: schadevergoeding, Kroonberoep en art. 6, lid 1, E.C.R.M. (met naschrift van G.J. Jansen).

nr. 17, 24 april

D.C.I. Van Delft, Onttrekking aan het verkeer: het onecht kind van het strafrecht; G.M.M.F. Mols, De zaak Jürgen Schifferer; C. Kager, Betalingen gedurende een surséance in strijd met het beginsel der paritas creditorum (art. 233 F.W.); J.N. Van der Pijl-Van Aniel, Een opmerkelijke toevoeging; R.C.P. Haentjens, Verslag van de bijeenkomst van het Gezelschap voor Internationaal Strafrecht; A. Van Oven, De «theorie van Fesevur» (met naschrift van W.M.K.).

nr. 18, 1 mei

H. Schuttevaer, Het nieuwe B.W. en het belastingrecht; F.C.M.A. Michiels, De Kroon op het werk? Rechtspsychologische beschouwingen rond het Kroonberoep bestemmingsplan; Verslag van de vergadering van de Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland te Gent op 27 en 28 november 1981

Rechtsgeleerd magazijn Themis, 1982

nr. 2

T.K., Redactionele kanttekeningen. Ambtenaren: neutraal en gehoorzaam?; H. Singer-Dekker, Tien jaarverslagen van het O.M.; Molengraaff Instituut voor Privaatrecht te Utrecht, (red. E.H. Hondius), Kroniek van het privaatrecht over 1981.

Recueil général de l'enregistrement et du notariat, 1982

april

A.C., noot bij Beslagr. Aarlen, 8 december 1981 (rangregeling — artt. 1647 en 1651 Ger. W.); A.C., noot bij Rb. Antwerpen, 27 oktober 1981 (homologatie van wijziging van huwelijksvermogensstelsel); A.C., noot bij Hof Brussel, 11 maart 1981 (homologatie van wijziging van huwelijksvermogensstelsel); A.C., noot bij Hof Gent, 12 november 1981 (homologatie van wijziging van huwelijksvermogensstelsel); A.C., noot bij Rb. Doornik (homologatie van wijziging van huwelijksvermogensstelsel van echtgenoten van Italiaanse nationaliteit, gehuwd in Frankrijk, maar wonende in België); X., noot bij Cass., 19 juni 1981 (registratierechten bij verkoop van onroerend goed — prijsbewimpeling — begrip en ver-eisten).

Tijdschrift voor agrarisch recht, 1982

nr. 1, maart

M. Heyerick, In memoriam Jean-Marie Andries; Academische zitting te Brussel op 27 november 1981 ter gelegenheid van de 20e verjaardag van de oprichting van de Belgische Vereniging voor Agrarisch Recht, met de tekst van de toespraken M. Heyerick, G. Moyaerts en J. Megret.

Ars Aequi, 1982

nr. 4, april

A. Louman, Onschendbaarheid en immuniteit van jurisdictie; twee begrippen; T. Briggeman, Knelpunten in de uitvoering van de W.W.V.; M.A. Loth, Recht, taal en logica; H.J.J. Leenen, Gedwongen behandeling van drugverslaafden en de onschendbaarheid van het lichaam.

Fiskofoon, 1982

nr. 30, maart-april

J. Haesendonck, Voordelen van alle aard en de B.T.W.; J. Van Besien, Het onbetwistbaar verschuldigd gedeelte — het betwist gedeelte; F. Melis, Bespreking van de maatregelen in uitvoering van de volmachtenwet.